

Библиотека Матице српске

323.1(497.113)

К. III 883

BUNJEVKA O BUNJEVCIMA

Ka III 883

ID = 13895175

NEK SE ZNADE
DA BUNJEVAC ŽIVI!

BUNJEVKA
O
BUNJEVCIMA

UREDILA:
MARA ĐORĐEVIĆ MALAGURSKA

SUBOTICA
Gradska štamparija
1 9 4 1

K
12

NEK SE ZNADE
DA BUNJEVAČ ŽIVU

700454
Hrv. Op.

BUNJEVAČKA

BUNJEVAČIMA

URBILJA
MARA BORNJEVIĆ MALAHRSKA

ŠIBOČKA
Glasnik županije
1911

Точіопрун

Литературна Комуна
Будиници

29. 1. 1941. Мапа Зорјобити дравајског
Nek se znade da Bunjevac živi!

„Kolo igra, tamburica svira,
Pisma ječi, neda noći mira...
Svud se čuje, svud se šorom znade,
Da Bunjevac dušu ne izdade.
Veseli se svako mu se divi,
Nek se znade, da Bunjevac živi!

*

Nije majka rodila junaka,
Ko što j' sinak divnih Bunjevaka.
Nit će majka roditi junaka,
Ko Bunjevca, takva veseljaka.
Kolo vodi svako mu se divi —
Nek se znade da Bunjevac živi!

*

Još divojke ne biše u nane,
Ko što j' ćerka bunjevačke grane.
Svilu nosi, a zlatom se krasi,
Crne oči, crne su joj vlasi.
Veseli se, svaki joj se divi,
Nek se znade da Bunjevac živi!

*

Ori s' pismo, tambur tamburice,
Nek se čuju daleko ti žice.
Nek se gori, a i doli znade,
Da Bunjevac dušu ne izdade!
„Prelo" kupi — svaki mu se divi
Nek se znade da Bunjevac živi!

Pop Nikola Kujundžić

(1879 g.)

Da se čuje i da se zna!...

Već dvadeset godina nekoliko zagrebačkih frankovaca, od kojih su neki **sutradan po oslobodenju Subotice nepozvani došli među nas Bunjevce**, truju naš nacionalno kulturni život u ovom pograničnom gradu, gde je mađarska manjina čvrsto organizovana, i gde mi Bunjevci možemo doći do svoga pravoga napretka i značaja samo tako, ako se složno držimo i međusobno i sa ovdašnjim Srbima, **čiji su nacionalni i svi drugi interesi istovetni sa našima. Isto to važi i za ostala mesta severne Bačke, u kojima živimo mi Bunjevci izmišani sa pravoslavnim Srbima, a uz to i sa napridnom nimačkom i mađarskom manjinom.**

Medutim, tih nekoliko frankovačkih dodoša, kako ih narod naziva, **od prvog dana našeg oslobodenja sistematski i bezobzirno siju otrovno sime mržnje, zlobe i nesloge** ne samo između nas i Srba, sa kojima se vikovima od zajedničkog zla zajednički branimo, nego i među nama samima, stvarajući kod nas terorom i svakojakim **privarama** nekakvo »bunjevačko«, bolje reći **frankovačko** hrvatstvo.

Blagodareći toj bezobzirnoj frankovačkoj akciji cilokupan naš javni život u Subotici gurnut je na stranputicu.

Zbog toga neki naši Bunjevci još i sada lutaju i ne mogu da nađu svoju pravu i zdravu orijentaciju.

Zbog toga mi 20 godina vodimo jalovu politiku međusobnog prkosa i inata.

Zbog toga mi **gubimo vreme** u praznim i glupim međusobicama plemenskim, misto da to zlatno vreme iskoristimo u **stvarnom radu** za opšte narodne kulturne, prosvitne, zdravstvene, i privredne potrebe naše.

Zbog toga mi **uludo trošimo** najbolje svoje **narodne energije.**

Zbog toga mi lomimo svoje **najbolje ljude**, gazimo svoje najlipše **narodne tradicije**, razbijamo svoje najveće **autoritete.**

Zbog toga se neki naši **zavedeni ljudi odriču svoje slavne prošlosti** i svojih junačkih dila, kojima se svi mi Bunjevci ponosimo, i kojima ćemo se mi i u buduće ponositi, pa makar se oni, ovako zavedeni, još odricali njih.

Zato se oni krajevi naše Subotice, u kojima živimo mi Bunjevci i Srbi, i dalje guše u prašini, mraku, blatu, bez kaldrme, bez vodovoda, i drugih kulturnih potreba, dok se kraj u kome žive tudinci razvija i napriduje bolje, nego kada su oni vladali Suboticom i t. sl.

A to je sve zato, što mi ovako uzinaćeni i zavadeni i međusobno i sa vojvođanskim Srbima, i trajajući jedni drugima inat, nismo imali ni ljudi, ni pameti, ni vremena da uvidimo da se i sada, u našoj slobodnoj državi, treći koristi, dok se mi i sada kao ponekiput u prošlosti međusobno gložimo i satiremo.

Zato je već krajnje vreme da svemu tome bude kraj!

Zato ovo treba na sve strane

DA SE ČUJE I DA SE ZNA:

MI SMO BUNJEVCI! MI HOĆEMO DA OSTANEMO BUNJEVCI!

*

MI NISMO HRVATI! MI SMO BILI I OSTAJEMO BUNJEVCI!

*

SVAKA ČAST HRVATIMA, ALI MI NISMO I NEĆEMO DA BUDEMO HRVATI!

*

MI NEMAMO POTRIBE DA IZNEVIRIMO BUNJEVŠTINU i da postanemo »Hrvati«, pa ma kako nam se SILOM NAME-TALO hrvatstvo!

*

HOĆEMO DA ČUVAMO NAŠE ČESTITO BUNJEVAČKO IME, koje smo kroz vikove i pod tuđinskim pritiskom sačuvali, A NEĆEMO DA SE STIDIMO SVOGA BUNJEVAČKOG IMENA, KAO ŠTO TO RADE NEKA NAŠA GOSPODA!

*

NIČIJI INAT, NIČIJI PRKOS, NIČIJI RAČUN I NIKAKAV FALZIFIKAT NE MOŽE NAS natirati da se ODREKNEMO NAŠE ČESTITE BUNJEVŠTINE, pa makar se neka naša GOSPODA i sada stidila bunjevštine, KAO ŠTO SU SE STIDILA I ZA VRI-ME MAĐARA!

*

Mi nismo protiv Hrvata, ali smo PROTIV FRANKOVACA hrvatskih, koji već dvadeset godina UPROPAŠĆUJU SUBOTICU i čestitu našu BUNJEVŠTINU!

U SUBOTICI NEMA HRVATA, ali ima Frankovaca hrvatskih, protiv kojih se kod nas, kao i u samoj Hrvatskoj, bore svi nacionalni elementi!

Mi smo protiv Frankovaca hrvatskih i zato, što oni ruše Hrvatsku, a time škode i državi.

**Mi nismo protiv PRAVIH HRVATA, pa ma otkuda oni do-
lazili, ali smo protiv PRKOS-HRVATA i protiv NAMET-HR-
VATA u Subotici, tj. protiv veštački stvorenog „BUNJEVAČ-
KOG HRVATSTVA”, koje se stidi Bunjevštine, i koje hoće da
se Bunjevci odreknu sami sebe i svojih interesa, pa da služe
intersima drugih!**

*

**Mi smo PROTIV FRANKOVACA hrvatskih u Subotici,
koji HOĆE SUBOTICU DA GURNU NA STRANPUTICU, na ko-
joj bi bila OD KORISTI DRUGIMA, A NA ŠTETU SVOJU i nas
BUNJEVACA!**

*

**Mi ne mrzimo Hrvate, ali NEĆEMO DA BUDEMO HR-
VATI!**

**Hoćemo DA OSTANEMO ŠTO SMO UVIK BILI: BUNJEV-
CI, ponosni sinci bunjevačke Nane! I TU, GDI SMO: u bogatoj
Bačkoj i napridnoj VOJVODINI, jer ćemo samo tako ostati i
BUNJEVCI, i bogate GAZDE na SVOJOJ BOGATOJ ZEMLJI!**

*

Ovo što neki u Subotici nazivaju Hrvatstvom, to ie hr-
vatski frankovluk, a ne pravo Hrvatstvo.

Jer, pravo Hrvatstvo je slovensko, jugoslovensko i pa-
triotско.

Pravo Hrvatstvo je isto toliko jugoslovensko i patriotsko,
koliko i Srpstvo.

Pravo Hrvatstvo je za sporazum i bratsku slogu sa Sربي-
ma, jer je ta sloga na korist države, a još više na korist Hrvata.

Medutim, frankovci su najveći neprijatelji ne samo Srba,
nego i samih Hrvata. Zlo bi bilo za Hrvate, kada bi bilo onako
kako to frankovci hoće. Tek onda bi Hrvati pali u najcrnje rop-
stvo, u kakvom nikada nisu bili, ni kada im je u istoriji najgo-
re bilo.

*

Ovo što u Subotici već dvadeset godina rade hrvatski
frankovci, koji su se odmah posli našeg oslobođenja nepozva-
ni među nas uvukli, to pravi Hrvati nikada ne bi radili. Jer
onaj, koji čini što čine frankovci u Subotici, tj. koji zavada
nas Bunjevce međusobom i sa Srbima, taj ruši državu, a sa tim
i same Hrvate (niko tako rdavo ne bi prošao kao Hrvati, kada
bi ova država propala).

*

**Mi Bunjevci nikada sami sebe nismo nazivali Hrvatima!
Tako zvano »bunjevačko hrvatstvo« nije spontana, samonikla
pojava u narodu. U koliko ga u Subotici ima, ono je silom na-
metnuta, veštačka tvorevina, koja će se kao i svaka druga na-
silna i veštačka tvorevina raspasti od prvoga ozbiljnijeg udarca!**

*

Njeno Veličanstvo Kraljica
MARIJA

K

12

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
MAR 11 1912

Doklegod IJEDAN Bunjevac kaže: »JA SAM BUNJEVAC! JA NISAM HRVAT!«, dotle će svako opredeljivanje Bunjevaca za Hrvate značiti samo ovakvo ili onakvo PARTIJSKO-političko naše opredeljivanje, a NE i NACIONALNO!

Jer, i pored mnogog drugog, NACIONALNO I DRŽAVNO-PRAVNO mi Bunjevci smo se opredeljili onda, KADA JE TOME BILO VRIME, t. j.:

1918 GODINE.

Sve drugo SADA je KASNO i UZALUD!..

*

Pitanje oslobodenja nas Bunjevaca i naše Subotice bele RIŠENO JE 1918 GODINE.

*

To pitanje rišila je SRPSKA VOJSKA NA BOJNOME POLJU, na kome je pobedila sve naše zajedničke neprijatelje! Ona je to pitanje rišila i

13 NOVEMBRA 1918 GODINE,

kada je došla u Suboticu i oslobodila nas od Mađara!

*

Pitanje Subotice i Bunjevaca bilo je rišeno i 18 NOVEMBRA 1918 GODINE, kada je u subot.čku Gradsku kuću ušla naružana SRPSKA VOJSKA, ZBACILA silom MAĐARSKU GRADSKU UPRAVU, koja je upravljala Suboticom sve do toga dana, i POSTAVILA NAŠU BUNJEVAČKU Gradsku upravu na čelu sa našim BUNJEVCEM dr. Stipanom Matijevićem, kao PRVIM Bunejvačkim velikim županom i gradonačelnikom Subotice, posle našeg OSLOBODENJA od Mađara.

*

Pitanje Subotice i nas Bunjevaca rišeno je i 25 NOVEMBRA 1918 GODINE NA VELIKOJ NARODNOJ SKUPŠTINI U NOVOME SADU, čiji prvi podpretsednik je bio naš Bunjevac g. Blaško Rajić, i na kojoj skupštini je g. RAJIĆ pridložio i glasao zajedno sa ostalim bunjevačkim poslanicima da se Subotica pri-sajedini Kraljevini SRBIJI i tek sa Srbijom da ude u našu zajedničku državu Jugoslaviju.

*

Kada je g. Blaško RAJIĆ 1918 godine otišao U ZAGREB i pitao ih tamo dali oni mogu pomoći Subotici i Bunjevcima, oni su mu odgovorili: »IDI BLAŠKO, KUĆI, PA RADITE ŠTA ZNATE! MI VAM NE MOŽEMO POMOĆI!«

A, kada se g. Rajić obratio Srbima, mi smo bili konačno oslobođeni od Mađara.

*

Hoćemo mir, SLOGU i ljubav sa svima i sa Srbima, a NEĆEMO PRKOS, INAT I MRŽNJU među braćom, jer nam je sloga danas potrebija nego ikada!

Hoćemo da ČUVAMO NAŠU LIPU KRŠĆANSKU VIRU, koja nas uči da volimo sve ljude, jer su svi ljudi sinovi Božji, a nećemo mržnju među braćom, MAKAR NAS MRŽNJI UČILI I S KRIŽOM U RUCI!

Mi znamo da se BEZ SRBA NIKADA NE BI OSLOBODILI OD Mađara, a bez Srba bi OPET došli pod tudina!

*

Hošemo SPORAZUM SA HRVATIMA u Hrvatskoj banovini, ali hoćemo i OVDE NA TERENU praktičnu SARADNJU SA SRBIMA, sa kojima v. kovima živimo izmišani, jer nas NA SARADNJU SA SRBIMA UPUĆUJU I NAŠ PRIRODNI, geo-politički POLOŽAJ i svi naši pravi i uži bunjevački INTERESI!

*

Mi želimo da nova Hrvatska banovina živi i napriduje, jer je to na korist i cile države, ali BEZ NAS BUNJEVACA, JER NIKAKAV NAŠ BUNJEVAČKI INTERES NIJE da se pripojimo toj banovini!

*

NAS JE BUNJEVACA ITAKO MALO, PA KO ĆE SE O NAMA BRINITI, ako mi budemo TUĐU brigu brinili, i za TUĐIM interesima trčali?

Mi se borimo za naše uže BUNJEVAČKE, SUBOTIČKE, VOJVODANSKE i OPŠTE DRŽAVNE interese, a SVAKI NEKA SAM br. ne o SVOJIM UŽIM interesima, pa i Hrvati! Šta ćemo se mi Bunjevci u to mišati!

*

Hrvatskim frankovcima ne tribamo mi Bunjevci, nego naša bogata zemlja bunjevačka. Znamo mi to dobro, zato im i poručujemo: AKO MI TRIBAMO VAMA, NE TRIBATE VI NAMA!

Živite vi bez nas, kako ste uvijek živili, A MI ĆEMO TAMO, GDI NAM JE NAŠ BUNJEVAČKI, A NE VAŠ, FRANKOVAČKI INTERES!

M. Dj. M.

Njeno Kraljevsko Visočanstvo Knjeginja
OLGA

K

12

Faint, illegible text or markings at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Bunjevci i drugi katolici o Bunjevcima i našoj slozi sa Srbima

Ah, da je proklet, tko cječ (zbog) vire
Na svojega reži brata:
Jer nesrića tvoja izvire
Samo iz toga KALNA BLATA.

Ivan Mažuranić
Hrvatski ban i pisnik

*

»Oj, Slavonče, ti se vrlo varaš,
Kojigod ti tako odgovaraš.

Vaši stari jesu knjigu znali,
Srbski štili, a srbski pisali.«

Matija Antun Reljković
(baron, Šokac iz Slavonije, u svome spevu
»Satir«, 1761 godine).

*

»Šteta, dakle, crna šteta
Da nas inat od zakona smeta,
Da nas mlogi neumno promeću
Od ljubavi bratimske odmeću«...

Od inata kada postanemo,
Gospodare tuđe dostanemo«.

Fra-Grgo Peštalić, 1790 godine
(u prvoj bunjevačkoj knjizi »Dostojna plemenite
Bačke i drugih slavinske kervi delijah slava«).

*

»Jer i sada naši starci poje,
Kadgod dođu med mladićeh svoje,

Popivaju Marka Kraljevića,
Bosanliju Kotromanovića.
Neumrlog pivaju ditića
Skenderberga, il Kastriotića.«

Fra Grgo Peštalić
1790 g.
(u istoj knjizi).

*

U senjsko-modruškoj biskupiji najviše ima **pravoslavnih Srba** (»Valachorum Schismaticorum«). Sa njima žive i **katolički Srbi** to jest **Bunjevci** (»Katholici Valachi alias Bunievrazi«), a ima i **katolika Hrvata** (»Catholicorum Croatorum«).

Biskup Martin Brajković
1790 g.

(V. Spisak župa i župljana od biskupa M. Brajkovića, koji je i sam bio Bunjevac, u Spom. hrv. III 189—193).

*

»Prešavši ovi **Srbi** polazili su naše katoličke crkve, i bijahu pohadani većinom od naših katoličkih popova, koji je taj običaj i danas vidan, gde Srbi k našim župnikom za blagoslov ali koji god pohadaju. Tim načinom **krmpotski Bunjevci predu sasma u krilo naše katoličke crkve, prem se do 18 v.ka od Srba (krišćana) uzajamno ženijahu, pak im je i odilo isto.**« (Uprkos toga što je biskup Čolić 1746 godine, pod kaznom nezakopavanja u zemlju, zabranio tu međusobnu ženidbu, pa i odilo »maliko izmenio«).

Man. Sladović

hrvatski profesor i tajnik senjskog biskupa
(V. Sladovićevu: »Povist biskupijah senjske i modruške«, 1856 g., str. 436).

*

Nek se znade da Bunjevac živi! ...«

Pop Nikola Kujundžić, (1879 g).

*

»**Matica Srbska**, ta plodna košnica, koja izdaje sladki med znanosti, razpisala je nagradu za opis Bunjevacah, koji se od starinah u doljnjih stranah Ugarske nalaze...«

Srdačna hvala slavnoj Matici Srbskoj, koja je izkresala ovu varnicu ljubavi, pa nam je želeći da se ova ne ugasi, već joj se podmetne shodno gorivo, za da se razpali plamen međusobne ljubavi, koji plamen što se god većma podpiruje, to će i razviti veću toplotu iste ljubavi iz srca jedne te iste braće.«

Biskup Ivan Antunović

(u svome kapitalnom delu »Razprava o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih«, 1882. g. str. 7).

Njeno Kraljevsko Visočanstvo Knjeginjica
JELISAVETA

K
12

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is too light to read accurately.

»Budite, dakle srdačno pozdravljeni, braćo Srbi! Ta ma svit što govorio i pisao, nikada neće prodrmati moje najčvršće uverenje, da smo jednim ocem od jedne te iste matere rođeni, krv od krvi, kost od kosti! O tome svidochi slog i trup tila, mast, lik i oblik, narav, običaj i adet u radosti i žalosti, u jilu i piću, u odilu i obiteljskom životu; u načinu gazdovanja, mišljenja u miru i ratu, pod jednim i istimi imeni i prezimeni.«

Biskup Ivan Antunović
(u istoj knjizi, str. 9).

... »Pa sam se u dnu srca uvirio: da onaj ko nas dvoji, može biti veoma učen, al u njemu niti će Srbin, niti Hrvat ikada naći prijatelja.

Biskup Ivan Antunović
(u istoj knjizi, str. 9).

*

»Ta Srbi su jedne krvi i jednoga jezika, da, oni su rođena braća s Bunjevcem i Šokcem...«

Biskup Ivan Antunović
(u istoj knjizi, str. 147).

*

»Zaoto vi, koji ste zauzeli dostojanstvo vođah u narodu, uzmite na dušu, da kumir nije Bog, te pripravljajte narod na spoznavanje pravoga Boga.«

Biskup Ivan Antunović
(u istoj knjizi, str. 148).

»Neka si otaru oči te vođe, i razgledaju okolo sebe po ruševinah, paljevinah i lešinah, pa neka spoznadu, dali se nismo zadosta već mrzili?«

Biskup Ivan Antunović
(u istoj knjizi, str. 149).

*

»Zar mislimo, da je mržnja bolji prijatelj katolicizmu no ljubav?«

Biskup Ivan Antunović
(u istoj knjizi, str. 160).

*

»Dokle ćete vi Bunjevci, Šokci, Srbi, Hrvati i svi što vas god ima na severu i jugu, al osobito vi svećenici, mali i veliki, vi fratrovi i kaluderi, voziti drva na lomaču, na kojoj sad jedan

sad opet drugi dušmanin, slobodu slavensku spaljuje? Dokle ćete voliti da nam puk čami u neznanstvu, nego da mu **uz ćirilicu i latinicu** otvarate sve one zdenice prosvite, koje su naši prađedi s ašovom latinice ili ćirilice izkopali, zar da im unuci lakšim načinom do vode znanosti i nabožnosti dopiru?«

Biskup Ivan Antunović

(u istoj knjizi, str. 161—162).

*

»Nije li istina, vi svećenici, fratrovi i kaluderi, da bi veća gomila bila svitlosti, kada bi se i ova u latinici i ona u ćirilici u jednu svotu snašala, te tim, s jedne i s druge strane, nabožnost, ćudorednost a i imućnost rasla. Tim nebi ovaj puk, koji jednim jezikom govori, jednim odilom se odiva, s jednim i istim običajima označuje, jedan u drugome Kumana i Tatara, već rođena brata smatrao, pa bi se ovakvim načinom jedan k drugome sve većma i većma približavao. A dokle će to, braćo, ovako trajati? Nemojte mi zameriti ni s jedne ni s druge strane, ja ću vam i na ovo pitanje iskreno odgovoriti. Donle će se Bunjevac i Šokac opirati ćirilici u strahu da se kakogod ne podvuče »šizma«, a Srb. n latinici i koledaru, da se kakogod u njega ne uvuče katolicizam, dok ovde u Ugarskoj ne propane i Bunjevac i Šokac, a i Srbin, pa niti će onda biti strašila katoliku u »šizmi«, niti Srbinu u katolicizmu.«

Biskup Ivan Antunović

(u istoj knjizi, str. 162).

*

»Dali je mudro i pametno, da jedan drugoga kudimo, te jedan preda drugoga ne iznašamo vrline, već neprestano samo mane? Dali se slaže sa **kršćanskim duhom**, da jedan u drugoga srce livamo gorčinu mržnje, a ne slatkost ljubavi?«

Biskup Ivan Antunović

(u istoj knjizi, str. 165).

*

... »Pa ako je Bunjevac ili Šokac, da se naobrazi potpuno u znanju ćir.lice, jer su mnogi stari spisi s ovom pisani bili. Neću da tvrdim, ali mi se ipak čini, da su naši stari više no mi ćirilicu poznavli, te su i ovu za svoju svojinu smatrali. Barem se to mora naslućivati, kada vidimo, da su i u Baji zapisnici ćirilicom bili pisani, akoprem se zna, da je ovde uvijek više Bunjevacah no Srbah bilo, — a u Somboru ako ne bijahu u većini, to su ipak u jednaku broju sa Srbi bili, i u gradskoj kući prve časti zauzimali. Pa su se i ovde stari spisi većinom u ćirilici sastavljali.«

Biskup Ivan Antunović

(u istoj knjizi, str. 5).

*

»Samo kad na **bunjevačke**
 Mislim **izrodice**,
 Čini mi se na guslama
 Jače zuje žice!«

Miroljub Evetović

(u »Subotičkoj Danici« 1893 g.).

*

»Neka i vama Srbima, mila i premila braćo naša, od sada i do vika bude u svemu vašem narodnosnom radu glavna misao vodilja:

BAŠKA VIRA — BAŠKA NARODNOST!, kao što je to (Bog mi je svidok) glavna misao vodilja u narodnosnom radu mojem i mojih najbližih jednomišljenika. **Moje je nepokolebivo i sveto uvirenje da ćemo se mi Bunjevci i vi Srbi uopće u Vojvodini, a poglavito ovde u Subotici, jedino i samo tako moći narodnosno održati. Inače smo i mi Bunjevci i vi Srbi propali!**«

Pop Pajo Kujundžić

(u jednom svome govoru 1892 g., v. »Bunjevačke novine« od 24 XII 1940).

*

»Vira, koja bi bila kadra sijati razdor među braćom, nebi bila vira, nego puko praznovirje, ne bi bila istina božja, nego bludnja ljudska.«

Biskup J. J. Štrosmajer

(u okružnici sveštenstvu svoje biskupije 1887).

*

Živio Bunjevačko-srpski narod!

Stipan Matijević

(student prava, završujući svoj svečani govor, kojim je otvorio »Veliko Kolo«, što ga je napridna bunjevačka omladina priredila sa srpskim pivačkim društvom 1895 godine u Subotici).

*

»Hvala Bogu da je moj ljubljani rod živ! Vidim, da će se **bunjevačka i srbska ljubav** oživotvoriti, pak će se **bunjevačko i srbsko bratstvo** učvrstiti, obistiniće se **bunjevačka i srbska sloga, bratstvo i sporazum**. Prigrlimo **bunjevačku i srbsku mla-**

dež! U kolo ovamo i vi Šokci, pa kad se tako složimo, u Boga se uzdajmo:

»A ne boj se ni ti, Nane,
Da će nestat tvoje grane,
Jer sinaka imaš slavnih
Koji jezik, rod svoj brane.
A da skupa svi se slože,
Pomozi nam, mili Bože!...«

Bozo Šarčević

1820—1899

(20 maja 1897 godine u »Subotičkim Novinama«. Bozo Šarčević je osnivač bunjevačke književnosti polovinom prošlog vika, zajedno sa biskupom Antunovićem. Kao veliki prijatelj Srba još u ono doba održavao je vezu sa Garašaninom, pridsidnikom srpske Vlade u Beogradu).

*

»Žalim mnogo što nisam dočekao tu sriću da vidim tužno Kosovo-polje (a tako sam blizu bio!), ali se s ponosom sićam rata za oslobođenje **moga srpskoga naroda**«.

Kalor (Dragutin) Milodanović

prvi bunejvački novinar prošloga vika, poručnik dobrovoljac u srpskoj vojsci u ratovima 1876—8 god., ranjen dva puta, umro u Beogradu.

*

»Ali kada ih je ko upitao za viru, njemu bi odgovarali: »Ja sam katolik«, a većinom »Hrvat«; drugi: »Ja sam hrišćanin«, a Bunjevac je uvijek kazao: »**Ja sam pravi Bunjevac!**«...

Ove obitelji različite vire (bunjevačke i pravoslavne) živili su jako mirno jedna uz drugu. One su božičevale i uskrsovale skupa; one su se družile i kumovale jedna s drugom...

Ako se pravo uzme nije tu među njimi (pravoslavnicima) i Bunjevci tolika razlika, kolika je između njih oboje i Kranjcih (Hrvata). Hrvati kažu: »Ča, kadi si bil? Ča si radil? Kude greš? Jesu dobro spali?« A Bunjevac kaže: »Jesi dobro spavo ili spavao?«

Kranjci (Hrvati) kažu: »Moja hiža« (t. j. moja kuća), »malih peteh« (t. j. malo pile). Tu ima puno drugih riči. **Osobito u naglasku velika je razlika među Kranjci (Hrvata) i Bunjevci**«.

Ivan Murgić

Lički Bunjevac, austrijski pukovnik (u svom pismu biskupu Antunoviću, u kome je opisao Ličke Bunjevce 1878 g. V. »Raspravu«, str. 49, 50, 52).

*

»Od davnih vremena je Gorskim Kotorom živio čisto hrvatski narod, kakav se je u prvi čas doseljenja ovde nastanio. Među njima žive evo priko 300 godina u dva sela i Bunjevci; amaha da su jednoga jezika, iste vire, dobivaju isti školski odgoj, Bunjevci su ipak sačuvali svoje štokavsko ikavsko naričje med čakavcima i jekavcima, a pokraj toga spasila se i posebna plemenska svist, drže rodbinske veze samo sa Bunjevcima na Primorju, a sa hrvatskim narodom oko sebe nisu se pomišali.«

Biskup Lajčo Budanović

(u članku »Sa putovanja po hrvatskom Gorskotom kotaru« u »Srbotičkoj Danici« za 1938 g. Članak je potpisan imenom: V. Labudić).

*

»Bunjevci u Mrkopolju su sačuvali svoju narodnu svist, sa ostalima neće da se mišaju; rodstvo svoje drže samo sa Bunjevcima u Lici. U Fužinama su kajkavci (Hrvati), i s njima se ni jedni ni drugi ne doticaju.«

Biskup Lajčo Budanović

(u istom članku).

*

»Na prosvitnom, nacionalnom i privrednom polju samo udruženi sa Srbima možemo napridovati.

Kada sam 1896 godine poveo borbu za otvaranje Bunjevačkih škula u Subotici, bratski iskreno su nas pomogli subotički Srbi.«

Ico Ćurčić Malagurski,
pritsidnik prve Bunjevačke
Zemljodilske štedionice.

*

»Kada se ni oni Bunjevci u Hrvatskoj nisu pohrvatili, kako ćemo se porhvatiti mi u Bačkoj, gdi Hrvata nikad nije b.lo!«

Joško Malagurski

pridsidnik »Pučke Kasine« (najstarije i najznačajnije bunjevačke kulturno-nacionalne ustanove u prošlosti), banski vićnik.

*

»Koji Bunjevac nije slušao pisme od Kraljevića Marka, Sibinjanin Janka, Skender-bega bana? Pa ko smije kazati da to nisu naši junaci, da to nije naša slava? Jest, naš je Kraljević Marko, naši su devet Jugovića, mi smo pali na Kosovu ravnom!« ...

Pop Blaško Rajić

(»Naše Novine« od 9 marta 1913).

*

»Još više ću ti reći: **Mi smo se posrbili. I to ne od lane i preklane, već od postanka našega.** Mi Bunjevci od vajkada čitamo »Boj na Kosovu«, Miloša Obilića, Kraljevića Marka, pa se isto žalostimo zbog izdaje Brankovićeve, zbog zaboravnosti Miloševe, što nije skinio prsten sa prsta careva, sa divljenjem motrimo starog Jug Bogdana i za njime devet Jugovića, tražimo pri misečini odrubljenu glavu cara Lazara, zaigra nam srce, kad se Marko zaleti na Šarcu, pa kosi vojsku cara od Azaka... isto tako kao i Srbi...

Bio sam dite od nekih sedam godina. Naučio sam od matere svoje latinicom čitati. Kad dođe večer, kod naše kuće se skupe po 10—15 ljudi iz komšiluka, donesu knjiga, pa ja moram iz zapečka sisti za stol, ubrisati se, pa čitati Kraljevića Marka i Musu Kesedžiju, te ostale junačke pisme. Drugi put bi me otac uzeo na leđa »nakrkače«, zaogrnuo opakliju, pa hajd u komšiluk. Tamo opet, daj — čitaj! Međutim, čujem glase:

— Kraljević Marko je baš bio Bunjevac! E, nije, Srbin je on bio! Bre, ne budalite! **Ta to je svejedno. Ta mi smo braća rodena!**

Tako su govorili i govore i danas prosti Bunjevci. A tako i jest! Pa se nade po neki začušljani mudrac, koji se pobojavao, da se Bunjevci ne bi **posrbili!**«

Pop Blaško Rajić

(u svome listu »Naše novine«, br. 36, 1913 g.).

*

»Ima među našima obiteljima, koje znadu svoje poriklo od čistog Srpstva izvoditi.«

»STARI RODOLJUB«

(V. »Narodnosno pitanje i budućnost Ugarske« od J. Oszkara, preveo »Stari Rodoljub«, 1914, s. 29).

*

Ima Srba istočnoga obreda, eno katolika u Crnoj Gori. **A ima Srba rimskoga obreda, evo mi Bunjevci!**

Pop Blaško Rajić

(»Naše novine«, od 9 marta 1913 g.)

*

»Mi smo svi jedan narod, sinci Majke Jugovića! Mi ćemo zajednički, jer smo mi Bunjevci i Srbi jedno! Ne smi da nas rastavlja način, kako se ko krsti, dali ovako (krsti se šakom), ili ovako (krsti se sa tri prsta)! **Ko nas dili, taj je neprijatelj naš!**

Pop Blaško Rajić

(na velikom srpsko-bunjevačkom zboru, 10 novembra 1918 g.)

*

»Čast mi je pozdraviti vas kao vode pobedonosne srpske vojske, kao osloboditelje potlačenog naroda ispod tuđinskog jarma. Zveket vašeg oružja, gospodo, to je glas zvona, što navišćuje vaskrsenje naše, tresak vaših topova, koji dolaze, porušice kule i gradove, u kojima je sagrađena sila što nas je tlačila...«

Pop Blaško Rajić

(u svom govoru, kojim je pozdravio srpske oficire u Bunejvačko-srpskom narodnom viću na dan dolaska oslobodilačke srpske vojske u Suboticu, 13 novembra 1918 godine).

*

»Izjavljujem da ja ovaj način rišenja našeg pitanja (pripremanje Vojvodine Srbiji), kako je maločas izvršen, sa svim srcem pozdravljam i uz njega pristajem... Ja u ime mojega, do sada potlačenoga, pritisnutog, na uništenje osuđenog bunjevačkog naroda javno prid Skupštinom zahvaljujem Srbiji što nas je svojom neprispodobivom vojskom oslobodila jarma i smrti!«

Pop Blaško Rajić

(na Velikoj Narodnoj Skupštini u Novom Sadu, 25 novembra 1918 g., čiji je on bio prvi podpridsidnik, a na kojoj je odlučeno da se Srpska Vojvodina prisajedini Kraljevini Srbiji).

*

»Ta velika majka bila je Srbija u onom trenutku, kada je stvarana Jugoslavija. Ona je za dobro Jugoslavije žrtvovala svoje čedo.

Neprijatelji su hteli da dile ovu zemlju, ali to nisu dali Srbijanci, to nije dala Srbija. Ona je tada rekla: — Neka d'ite ne bude moje, neka bude njihovo, samo nemojte seći otadžbinu!

Vi ste, braćo, (govori Srbijancima) sve žrtvovali i zato ćete sve dobiti! Čitava Jugoslavija je danas vaša! Ona je naša! Iznad čitave Jugoslavije se vije dvoglavi Bili orao, koji je čuva. Zato — neka živi Jugoslavija!«

Pop Blaško Rajić

(u Mladenovcu, 13 januara 1930 g., posle povratka poklonstvene deputacije sa Oplenca, gdi se poklonila grobu Kralja Petra Velikog).

*

Svima su nam poznati oni teški dani i godine, koje su naša braća Srbi i njihova malena, ali odvažna junačka vojska preživeli u krvavom ratu. Sreća naša, i njihova, da u onim teškim i najtežim danima iskušenja nisu malaksali duhom. Za ove neopl-

sive žrtve njihove, topla im hvala naša, a palim junacima njenim
vična uspomena i slava.«

Dr. Vranje Sudarević

gradonačelnik Subotice

(na dan 20 juna 1920 g., kada je svečano proslavljen potpis Trijanonskog ugovora o miru).

*

»Istina je da vas nije dočekala hrvatska Subotica. Ali, znate zašto? Zato, što **hrvatske Subotice nije bilo, nema je, niti će je ikada biti!** Ali vas je bratski dočekala **bunevjačko-srpska Subotica**, i ona vas evo bratski i ispraća!«

Antun Vidaković

oblasni poslanik, docnije senator

(u svom govoru 9 aprila 1926 g. prilikom ispraćaja Srpskog muslimanskog društva »Gajret« iz Sarajeva, koga je napao jedan frankovački list).

*

»A da je pok. Pajo Kujundžić mogao doživiti da vidi naše oslobođenje, za koje je on toliko žudeo, a koje nam je donela naša junačka i bratska srpska vojska!.. Ali, ne daj, Bože, da naša srpska vojska samo na 24 sata ode iz Subotice, tek bi tada videli, šta nam je ona bila, i kako je malo pravih rodoljuba među nama!«

Pop Ilija Kujundžić

(u svom govoru prilikom svečanog otkrivanja spomen-slike pop-Paje Kujundžića u »Pučkoj Kasini«, 1926 g.).

*

»Istina je da se kod nas vrši nasilno pohrvaćivanje Bunjevaca i Šokaca od strane izvesnih hrvatskih separatista, i to od dana oslobođenja, kada su bili izaslani iz Zagreba. Još onda je doneo neki zagrebački list da u Subotici živi 80.000 Hrvata. Još onda je to kod nas Bunjevaca neprijatan utisak načinilo, i to zato što se mi nikada nismo osiicali Hrvatima, nego Bunjercima...

Mi smo i u tuđoj državi živeli zajedno sa braćom Srbima i branili svoju narodnost, kao i vikovima pre što smo sa oružjem branili Evropu od Turaka.

A sada, pitam ja tu gospodu, koja zalaze među nas Bunjevce i koji hoće svakako da nam dokažu da su oni jedini koji nam žele dobra, gdi su oni bili za vrime Mađara, kada smo mi živili u tuđoj državi!...

Nama je naročito žao da nam te pomoći onda nisu ukazali, kada smo bili upućeni na svaku pomoć, ma odkuda ona dolazila.

Ja sam nekoliko godina išao u škulu, gde ama nijedne riči i nijednog slova nisam čuo na našem jeziku. I što danas umim da govorim našim narodnim jezikom, mogu jedino da zahvalim svojoj Nani, koja me je othranila i onima, koji su se u ono doba postarali da mojoj nani, kao i drugim bunjevačkim nanama u ruke donesu srpske pismarice od svih proslavljenih srpskih junaka. I ona dnevno čitajući mi te pisme napoji mi dušu našim govorom...

Bunjevci, iako su 90% seljaci, ipak su svisni da za ono što danas imaju mogu zahvaliti jedino srpskom narodu, koji im je i priko svoje razorene Otadžbine došao, i misto mržnje i osvete, doneo bratsku ljubav i slogu. To Bunjevci nikada neće zaboraviti svome bratskom srpskom narodu.«

Marko Jurić

(prijatelj »Bunjevačke prosvetne matice« i narodni poslanik, u svom govoru u Narodnoj skupštini, 1927).

*

»Ne vidim nikakvu razliku između Bunjevaca i Srba, osim virske. Ali, vira uopšte ne dolazi u obzir kada je rič o nacionalnoj pripadnosti.«

Alba Malagurski

gradonačelnik Subotice (kao student u Beču član srpske »Zore«).

*

»Ja se ogradujem da me nazivaju i ubrajaju među Hrvatima, jer se nikada nisam osićeo Hrvatom. Kada sam bio đak, sićam se vrlo dobro, da su nas Bunjevce u zvaničnim školskim izveštajima i knjigama nazivali i ubeležavali kao Ilirce, a do-cnije kao Dalmatince, ali nikad kao Hrvate.

Moje je ubedenje da ovde nikada nije bilo Hrvata, nego su posli rata došli neki ljudi iz Hrvatske i ovi hoće da pohrvate Bunjevce. Naši stari borci za naša nacionalna prava uvik su se nazivali Bunjevcima, a nikada Hrvatima, čak su o tome pojedini pisnici i pisme pivali.«

Dr. Stipan Matijević

prvi gradonačelnik oslobođene Subotice (u »Jugoslovenskom dnevniku« od 23 III 1930 g., povodom jedne knjige P. Pekića, u kojoj je i dr. Matijević nazvan Hrvatom).

*

»Ogradujem se od toga, da budem spomenuta u istoriji vojvodanskih »Hrvata«. Ako bi mi se već htelo, naročito iz po-

buda kojima je napisana ta knjiga, da prida jedno od dvaju imena, srpsko ili hrvatsko, **to nikako ne bi moglo da bude hrvatsko ime.**«

Mara Đorđević Malagurska

(u subotičkom »Dnevniku« od 28 marta 1930 povodom knjige P. Pekića Povist »Hrvata« u Vojvodini).

*

»Element od primarne važnosti za nacionalno opredeljivanje je tradicija. **Međutim, bunjevačke mase nemaju hrvatskih tradicija i ne osećaju se Hrvatima.**«

Alba Kuntić

(u svojoj knjizi »Bunjevac Bunjevcima«, 1930).

*

»U nama Bunjevcima rasplamsala je vikovima gašena, ali nikada neugašena nacionalna vatra; **ponovo smo osetili da smo sa svojom pravoslavnom braćom »krv iste krvi, kost iste kost,**« kao što bi to rekao blagopočivši veliki Bunjevac, biskup Ivan Antunović.«

Alba Kuntić

(u istoj knjizi).

*

»**Narodno i državno jedinstvo** je za nas rišeno i uvedeno u život tako kako odgovara interesima sviju nas. Mi ćemo ostati pri ovoj politici, i branićemo naše tekovine protiv svih neprijatelja. Po svaku cinu branićemo ono što smo **krvlju stekli.**«

Dr. Mirko Ivandekić

narodni poslanik

(na velikom manifestacionom zboru u Subotici, 9 aprila 1933).

*

»Kada se nije bojao **Kalor Milodanović**, prvi subotički bunjevački novinar, **pobeći priko granice u Srbiju** da postane prvi **srpski dobrovoljac** od strane Bunjevaca **još 1876 godine...** ne bojimo se ni mi, i idemo naprid putem, koji smo sebi obeležili. Idemo naprid **prožeti duhom naših predaka.** Idemo naprid **po stopama Blaška Rajića iz 1918 godine.** Idemo naprid i nećemo stati, dok ne stignemo **svojoj meti.**«

Dr. Lazar Matijević

pritsidnik društva »Biskup Ivan Antunović« (u svome članku »Ne bojimo se« u »Jugoslovenskom dnevniku« od 29 XII 1933 g.).

*

„Ni za čiji račun nećemo se odreći naše lipe Bunjevine, i ni za čiju volju nećemo se inatiti sa Srbima, bez kojih bi i sada bili pod tuđinom.«

Joško Vukov
(vićnik grada Subotice).

*

»Propagande, ili širenja neke misli uvijek je bilo među ljudima; ali dilatnost širenja samo je tamo mogla nastati, gdi dotle nije postojala misao, koju je neko ovde ili onde naumio širiti među narodom.

Bački Bunjevci i Šokci svidoci su dilatnosti jedne takove propagande: širenja jedne misli, koja kod naroda nije postojala, naime, da su Bunjevci-Šokci — Hrvati!

Medutim, toj propagandi mnogo smeta jedna veoma nezgodna stvarnost: Bunjevci i Šokci, ili kako ih novopečeni propagatori hrvatstva danas časte: »Iskonski Hrvati«, u ove krajeve su se doselili pod narodnim imenom bunjevačko-šokačkim, a ne pod imenom hrvatskim. I, što je k tomu još značajnije, oni su vikovima živili pod tim imenom«.

Kata Prčićeva
(u knjizi »Bunjevci i Šokci«, 1940).

*

»Mi Bunjevci sasvim dobro znamo, da kada bi ovde nešto trebalo spasavati, — nas bi bilo malo za taj megdan, ako se ne bi pohitalo odonuda odakle se pohitalo i 1918 godine, a svako drugi uopće ne bi se ni krenuo, a ako bi se i krenuo, stigao bi dockan«.

Kata Prčićeva
(u istoj knjizi).

*

»Da se u borbi za svoj narodni opstanak nismo oslanjali na Srbe, ko zna dali bi nas Bunjevaca sada bilo na svitu. Srbi su nam i slobodu dragu doneli«.

Dr Martin Matić
član bunjevačke narodne deputacije u Parizu 1919 godine, i narodni poslanik iz Sombora.

*

»Nezvani naši »prosvetitelji« usuduju se gaziti naše bunjevačko ime, našu svetinju i potpomagani od zalutalih bunjevačkih izrodica i šepRTLja javno telale da su Bunjevci anacionalni i da ih treba spasavati od jugoslovenske ideologije. Svi Bunjevci muževno dižemo svoj glas proti nepozvanih »prosvetitelja« i protiv zalutalih bunjevačkih izrodica, da nas Bunjevce ostave na miru.

Jugoslovenska braćo i sestre, — gore srca!

Na okup! na plemeniti rad, svi oni kojima u grudi kuca slavensko srce, i u žilama kola čista slavenska krv, onemogućimo one pojedince, koji siju mržnju i razdor među jednokrvnom slavenskom braćom, sprečimo frazere i demagoge, račun-džije i šćardžije koji krnje ponos i ugled svem jugoslovenskom rodu!

Prama svemu neka nas pouči istinita lozinka: »ko neće brata za brata, taj hoće tudina za gospodara«.

Miško Prčić

narodni poslanik

(u svome članku »Bunjevci i Jugoslovenstvo«
u »Bunjevačkim novinama« od 5 aprila 1940).

*

»I prije rata i posli našeg oslobođenja kao Bunjevac saradivao sam sa Srbima, jer samo u saradnji sa njima mi Bunjevci možemo opstati i napridovati. Samo neprijatelji Bunjevaca i Subotice mogu nas silom vući u Hrvate.«

Ivan Crnković

narodni poslanik.

*

»Triba izmeniti duh javnoga života ne samo u Subotici nego u svima mistima, gdi ima Bunjevaca. Triba stvoriti stanje koje najbolje odgovara interesima naroda, pa će se svako uviriti da Bunjevci nisu protiv Srba i da su i danas ono, što su bili 1918 godine, kada se njihova apsolutna većina izjasnila za priključenje Srbiji i priko Srbije državi Srba, Hrvata i Slovenaca: Jugosalviji.«

Lazar Stipić

(u svom listu »Naše slovo« od 19 XI 1939).

*

«Ni ja, ni Biskup Ivan Antunović, ni ostali stariji bunjevački javni radnici prija oslobođenja nismo kazali da smo Hrvati. Ja sam dugo godina bio pored Biskupa Antunovića, i nikada nijednom riči nije mi rekao da smo Hrvati.

Ne triba nikada zaboraviti da političkim radom protiv Beograda ili mimo njega nećemo nikada ništa postići.

Zato, ostanite virni pradidovskoj viri, imenu, običajima i vrlinama i radeći uvijek u duhu najvećeg sina bunjevačke Nane, biskupa Ivana Antunovića ispunjavajte uvijek dužnost prema našoj zajedničkoj jugoslovenskoj naciji.«

Mijo Mandić

(najstariji i najzaslužniji bunjevački književni i nacionalni radnik, još živi učenik i saradnik biskupa Antunovića, u svome članku u »Bunjevačkim novinama« od 23 II 1940).

*

»Da nije bilo oslobođenja, koje su nama Bunjevcima doneli braća Srbi, i ja bih bila jedna koja se izgubila u moru tuđinštine, jer sam kao dite u takvim prilikama živila. Ali, blagodareći našem oslobođenju, ja danas mogu slobodno pisati i prosvjećivati svoj rod na našem divnom narodnom jeziku.«

Marica Vujkoviće
književnica
(1940)

*

Smatram da je potreba oprideljenja Bunjevacu bilo za Srbe ili Hrvate bila aktuelna pre našeg oslobođenja, kada je bunjevačka individualnost stvarno bila u opasnosti, i kada se mislilo da je ideja o stvaranju jedne jugoslovenske države bila samo jedan san. Danas, kada smo svi južni Sloveni oslobođeni i ujedinjeni u bratskoj slozi u svojoj narodnoj državi, koju moramo zajednički da izgrađujemo i čuvamo, — sada je ovo potpuno bespredmetna stvar!»

Dr Ivan Poljaković
(u novosadskom »Danu«, 1940).

*

»Hrvati su imali 41 poslanika u Mađarskom saboru i mogli su da nam pomognu, ali Hrvati nisu ni znali za nas za vreme Mađarske. Sada vide da je bunjevačkom rodu dobro, pa sad im tribamo. Ali, kad im nismo tribali onda kad nam je bilo mučno i teško, sada nam oni ne tribaju. Mi ćemo Bunjevci ići onim putem, koji nam je obilazio naš veliki biskup Ivan Antunović.«

Barnaba Mandić
(»Bunjevački kalendar« 1938 g.).

*

»Kao Hrvat korist naroda hrvatskoga ne razdvajam od koristi naroda srpskoga, jer sam uvjeren, da što je jednomu korisno drugome ne može biti na štetu. Ja smatram Hrvate i Srbe za dva plemena jednog i istog naroda.«

Franjo Rački
(hrvatski kanonik i naučnik, 1862 g.)

*

»Živimo u zajednici s braćom našom istočnoga obreda. Budimo zato prema njima puni ljubavi i dobrote, i sjetimo se da je najsajniji dokaz prave vjere ljubav čista i dobrotvorna. Ne slušajmo nikad one, koji bi nas ma kakvim načinom razdvajati htjeli. To su, očevidno, opći neprijatelji naši.«

Biskup J. J. Štrosmajer
1881 g.

*

«Srbi i Hrvati jedan su narod, ali pošto oba imena ob-
stoje sa svojim tradicijama i t. d. valja ih oba poštovati, a ni-
kako ne namećati jedno ime, gdje ono nije opravdano povje-
snički i etnografski. Bilo bi najbolje, kada bismo našli jedno
zajedničko ime: na primer Slovinci, Jugosloveni. Ja bih to ime
ončas primio.

Ali, ako mi neko hoće nametnuti ime hrvatsko, onda sam
ja SRB, jer neću laži ni nasilja ni od koga.»

Katolički svećenik

Dum Ivo Stojanović

1898 g. u Dubrovniku.

Dali će doći?...

— Oslobođenje Subotice 13 novembra 1918*) —

»Dali će doći? Dali će doći?« — pitalismo se svi ustrep-
tale duše, misleći na našu srpsku vojsku, za koju su, još i kada
je u Novi Sad stigla, tuđinske novine objavljivale da u Subo-
tici neće doći. A, međutim svi smo mi, i pojedinci i sav naš
narod u Subotici, bili već potpuno u duši sahranili tuđu dr-
žavu, koja nas je tlačila u miru i ratu. I više od toga, učinili
smo i mnoge javne akte, kojima je jasno pokazano još uvik
upornim vlastodržcima: šta hoće i na šta je sve spreman naš
probudeni narod. I zar posle svega toga — Ništa? Zar opet
gorko nacionalno razočarenje? Zar ponovo u ropstvo?

Već i redovni tuđinski sudovi imali su pune ruke posla
šaljući na robiju mnoge pravoslavne Srbe i katoličke Bunjev-
ce, koji su u eksploziji svojih dotle prigušivanih nacionalnih
osićaja, a u jeku ratnih okršaja, dolazili u sukob sa tuđim vla-
stima. A sada, kada je cio narod zauzeo takav stav posle koga
samo još jedan korak pa da otvoreno zagazi u nacionalnu re-
voluciju, sad su mnogi imali prid sobom viziju novo-osnova-
nog prekog suda u Subotici, koji je čekao svoje žrtve.

»Dali će doći?« — pitali smo se sa zebnjom u srcu, ali
ne i s pomišlju da ustuknemo natrag. Bunjevačko-srpsko na-
rodno više, osnovano 10 novembra 1918 godine, na ogromnom
narodnom zboru, na kome je bilo priko 10.000 Srba i Bunje-

*) Predavanje, koje sam održala na Beogradskom radiu 13 novembra
1940 g.

vaca, borilo se na dvi strane: da spreči krvavi gradanski rat. čiji su opasni znaci sve češće izbijali, a s druge da u gradskoj upravi otme vlast iz tuđinskih ruku.

Međutim, ondašnje vlasti na čelu sa novopostavljenim komesarom peštanske vlade, još nikako ne shvatajući kakav se istorijski prelom desio u svitu i u ondašnjoj njihovoj državi, produžavale su staru igru okolišenja i nipodaštavanja volje i interesa našega naroda.

Još i na sam dan dolaska srpske vojske 13 novembra 1918 godine vodena je u prostorijama Bunjevačko-srpskog narodnog vića borba sa vladinim komesarom oko priznanja, naoružanja i ishrane novo-osnovane bunjevačko-srpske narodne garde, koju on nije priznavao.

— Vi nam morate dati pušaka i municije za našu narodnu gardu — grmeo je sada pokojni Dr Jovan Petrović, najagilniji naš čovik onih istorijskih dana.

— Inače ćemo ih sami oteti — dodavao je iz basa i snažno udarao šakom pop-Blaško Rajić, najhrabriji borac za srpsko-bunjevačko brastvo.

Komesar vladin, naš jedan renegat, i dalje se opirao da izade u susret ovom i drugim zahtevima našeg narodnog vića.

Ali, kada je situacija došla do kritičnog momenta, u kome se imalo odlučiti ili da se pokori volji komesarovoj, ili da se ugazi u otvorenu nacionalnu revoluciju, u prostorije Narodnog vića naglo je ušao gradski činovnik Ivan Marcikić i uzbuđenim glasom saopštio da su svi čuli:

»Gospodine veliki župane, srpski generalštabni major g. Mihajlo Bodi sad je telefonirao da je srpska vojska stigla vozom na stanicu Žednik i da će za četvrt sata doći u Suboticu!..«

— Kako?!.. Srpski major?!.. Srpska vojska u Žedniku?!.. — promucao je još uvijek tuđim jezikom komesar mađarske vlade, a graške hladnog znoja orosiše mu čelo.

— Da, srpska vojska i za četvrt sata stići će u Suboticu!.. — ponovio je upornim glasom činovnik Marcikić.

— Eh, sad nam ništa od vas ne treba!.. Ne moramo nikoga više moliti!.. Sad ćemo svega imati!.. — grmnuo je na to naš pop-Blaško.

— Živela srpska vojska!.. — eksplodirao je uzvik iz dna duše revolucionarno raspoloženog i dotle ogorčenog Narodnog vića.

— Pa... gospodo, — progovorio je tada prviput čistim srpskim jezikom naš renegat, — kad je tako... treba izaći na stanicu... i dočekati srpsku vojsku...

— Živila srpska vojska!.. Živili naši bili orlovi!.. Živili oslobodioci naši!.. — grmelo je u velikoj gradskoj dvorani.

I zahoriše se pisme naše u toj velelepnoj zgradi, podignutoj znojem i novcem srpsko-bunjevačkim, prviput odkad ona postoji:

»Ej, Sloveni, jošte živi
Duh naših dedova!...«

i

»Ni brige ti, sivi tiću,
Mi smo s tobom,
Petre Karadordeviću!...«

Kad se pisme stišale, neko je uzviknuo:

— Na stanicu!.. — i cilo Narodno više je poletilo ka željezničkoj stanici.

Na čelu povorke, koja je stalno rasla, išla su dva naša sveštenika: srpski pravoslavni, sada pokonji pop-Marko Protić, i bunjevački katolički pop-Blaško Rajić. U onom istorijskom trenutku oni su time simbolizovali srpsko-bunjevačko narodno jedinstvo, koje ni virska razlika ne može da omete.

Bilo je hladno, kišovito i sumorno novembarsko veče, a u dušama naših narodnih vođa već je sijalo sunce slobode, koju smo vikovima čekali.

Na stanici se grupa našeg Narodnog vića skupila na desnoj strani perona. Na drugoj strani su bili zvanični pretstavnici mađarskih vlasti, koji su za našima takođe došli.

Svi su bili do dna duše uzbuđeni: jedni usled straha šta će im doneti ta nesalomljiva sila, što se zove srpska vojska, i koja im se, eto, fatalno i strahovitom brzinom približava, a naši od prevelike sriće: što će sada, još koji trenut samo, i baš oni, svojim rođenim očima viditi, što se čekalo i za šta se vikovima borilo — slobodu našu zlatnu!..

Onima je vrime strahovito brzo prolazilo, a našima, koji su goreli od nestrpljenja, minuti su izgledali vičnost. To nestrpljenje je sve više raslo, jer je voz, kao i uvek u onim haotičnim vremenima, imao znatno zakašnjenje.

Ali, kada je nervoza dostigla vrhunac dva snažna reflektora najednom osvetliše peron, i ogromna lokomotiva, teško brekćući, ulete u stanicu...

U tom trenutku Lazar Stipić pogleda na veliki stanični sat i uzviknu:

— 6,35!... **Finis Hungariae!...**

Svima dah kao da stade kada iza mašiniste ugledaše srpskoga vojnika, koji je čvrsto držeći pušku pratio svaki pokret mašiniste tudinca, sve dok voz nije sasvim zaustavio. A, kada voz stade, on mirno spusti pušku »k nozi«, i sasvim prirodnim,

prisnim, ali i samouverenim glasom pozdravi naše, zanemele od sriće:

— Dobro veče!..

— Bog ti dobro dao, brate!.. — prolomi se stanicom. — Živili!.. Živili, braćo!.. i nikad nas ne ostavili!..

Dok su se ovi srićni uzvici razlegali stanicom iz prvog vagona hitro izade komandant II bataljona 8 pešadijskog puka, potpukovnik g. Anta Živulović, a za njim major g. Mihajlo Bodi i poručnik g. Stevan Jovanović. Za njima, iako teško naoružani, iskakali su spretno iz vagona srpski vojnici, i, nemi i ozbiljni, brzo se svrstavali duž ciloga voza. Bili su svi sa čeličnim šlemovima na glavi, u suroj srpskoj uniformi, koju su pobjednički proneli celim Balkanskim Poluostrvom, sa puškama na kojima su svetlucali bajoneti, i sa bombama, koje su svi imali oko pasa.

Kada je komandant sa svojim oficirima stao nogom na naše, sada već slobodno tle, pride im g. **Dr Jovan Manojlović** i glasom, koji je drhtao od uzbuđenja pozdravi ih:

— **Draga braćo!** Kosovski junaci! Osvetnici naši!.. Sedamdeset hiljada Bunjevaca i Srba čeka vas ovde u našoj Subotici beloju raširenih ruku da vas, oslobodioce svoje, prigrlje na bratske grudi... I da niste krv naše krvi, i da niste kost naše kosti, i **tada** bismo sa ponosom dočekali najslavniju armiju na celome svetu... a kamo li vas, braću rođenu!..

Braćo!

»Ako je sanak, lep je sanak,

Svet nek mu se divi!..«

Ali, braćo draga, nije ovo san, nije san!..

»Nek zapeva ravijojla vila,

Sad je **java**, što sam do sad **snila**...«

Dobro nam došli, braćo!.. Živeli!.. —

I opet je zatreštala stanica od uzvika naših.

A onda su i zvanični prestavnici mađarski pozdravili našu vojsku na svome jeziku.

Na sve pozdrave odgovorio je kratko i vojnički otsično potpukovnik Živulović, naglasivši da srpska vojska svojoj **braći** Srbima i Bunjevcima donosi **nacionalnu slobodu**, a **svima građanima jednakost i pravdu!**

Pošto je izdao potrebna naređenja svojim oficirima i kada je još sa stanice uputio jednu svoju četuju u Bajuu, da i тамоšnjoj našoj braći Srbima i Bunjevcima odnese slobodu, potpukovnik g. Živulović sa majorom g. Bodijem i poručnikom g. Jovanovićem, praćen cilim Narodnim vićem i narodom, koji

se bio okupio prid stanicom, došao je u prostorije **Bunjevačko-srpskog narodnog vića**. Tu se ponovo zahorilo:

»Hej Sloveni!..«

A onda ih je pozdravio pop-Blaško Rajić:

«**Gospodo i braćo**, u ime subotičkog Bunjevačko-srpskog narodnog vića i u ime 70.000 Bunjevaca i Srba, koji u ovom gradu stanuju, čast mi je pozdraviti vas, kao vode pobedonosne srpske vojske, kao **osloboditelje** potlačenog naroda ispod teškog tudinskog jarma. Zveket vašeg oružja to je glas zvonu, što navišćuje **oslobodenje naše**. Tresak vaših topova, koji dolaze, porušiće kule i gradove, u kojima je sazidana sila, što nas je tlačila. Dva krila slavne pobedničke vojske vaše mi smatramo kao dve ruke majke naše Jugoslavije. To su ruke krute i čvrste od više nego četvorogodišnjeg ratovanja, ali ih se mi ne bojimo, već vas **molimo** da nas one prigrle i pritisnu na grudi materinske. Neka nas boli, ništa zato, jer će taj zagrljaj pokidati lance naše i skršiti jaram, pod kojim smo dosad čamili, pa ćemo biti slobodna lica u krilu mile majke naše, majke Jugovića! Dobro nam došli, braćo!.. Živili!..»

I opet pisma, uzbuđenje, poklici!

Tu noć stigla je i srpska artiljerija na čelu sa pukovnikom g. Vladislavom Krupeževićem, potpukovnikom Milanom Atanackovićem, i Dragoslavom Đorđevićem (docnijim Velikim županom i gradonačelnikom Subotice).

I, dok je naš oslobođeni narod plivao u srići, dok su se muzika i pisma razlegale na sve strane, neumorni srpski vojnici odmah su se dali na posao da formalno i stvarno likvidiraju pobedenu tuđu državu, predajući svu vlast iz tudinskih u ruke naših ljudi.

*

Danas, kada se duboko klanjamo senima sviju znanih i neznanih boraca naših s ove i s one strane Dunava i Save, koji su doprineli da naš narod najzad dočeka svoje nacionalno oslobodenje, i kada naročitu hvalu odajemo svima živima i mrtvim srpskim vojnicima, koji nam slobodu doneše, mi samo jedno možemo da kažemo u ovima opet sudbonosnim trenucima:

Mi Južni Sloveni nikada u svojoj mučnoj istoriji nismo pružali ruku za tudim. Mi to ni danas ne činimo. Mi hoćemo mir i brastvo sa svima, koji to isto hoće sa nama. Ali, slobodu našu, koju smo na maču dobili, mačem ćemo braniti!..

Šta smo mi Bunjevci?

Neki nas pitaju:

»Pa šta ste vi Bunjevci, ako niste ni Srbi ni Hrvati?«

Na to odgovaramo:

Mi Bunjevci smo najmanje, ali po izvesnim svojim rasnim i narodnim osobinama najzdravije jugoslovensko pleme.

Po viri smo bliži Hrvatima, a po jeziku, poriklu, tradicijama, zajedničkoj istoriji, narodnim običajima, nošnji, pismama i drugim narodnim umotvorinama bliži smo Srbima.

Ali mi nećemo da se oprideljujemo ni za jedne ni za druge.

Za nas Srbi i Hrvati po svojim osnovnim narodnim osobinama čine jednu jugoslovensku naciju, mada još postoji posebna srpska i posebna hrvatska narodna svist.

Zajednički život u jednoj nacionalnoj državi, makar i federalistički uređenoj, učiniće posli dužeg ili kraćeg vremena, da se od Srba i Hrvata stvori jedan i potpuno istovetan jugoslovenski narod, sa jednom jugoslovenskom narodnom svišću. Taj narod spajaće u sebi sve posebne osobine i srpskog i hrvatskog naroda pored onih zajedničkih, tako da ni vrska razlika, u koju niko neće i u obostranom i u državnom interesu dirati, neće smetati jedinstvenoj jugoslovenskoj nacionalnoj svisti.

To će nekada biti, a mi Bunjevci smo to već sada!

Zato se u tome pogledu nećemo opridiljivati ni za jedne ni za druge, nego ćemo ostati to što smo: Bunjevci i Jugosloveni, koji već sada u sebi spajaju sve zajedničke i neke još različne osobine i srpskog i hrvatskog naroda.

Kao takvi mi smo preteče budućeg i jedinstvenog jugoslovenskog naroda, koji će se, i pored vrske razlike koja i treba i mora da ostane, osićeati kao jedan i jedinstven narod.

Kao takvi mi ćemo sačekati i Srbe i Hrvate da evoluiraju do pravog i jedinstvenog jugoslovenskog nacionalizma, i da tada oni nama pridu, a ne mi njima sada!

U tome pogledu mi Bunjevci imamo izuzetan položaj, značaj i ulogu u našoj zajedničkoj jugoslovenskoj državi. Mi smo živi primer i praktičan dokaz i Srbima i Hrvatima da je u bližoj ili daljoj budućnosti moguć jedan i jedinstven jugoslovenski narod, koji će biti isto toliko srpski, koliko i hrvatski, i obrnuto.

Ovako je mislio, i nas učio, ovako živio i radio naš najveći istorijski bunjevački velikan Biskup Ivan Antunović, pripovidajući i živom i pisanom ričom:

Bunjevačka mlada u „jopki“ prije 60 godina

»Mi smo Bunjevci Sloveni i Jugosloveni, ali mi nećemo da budemo ni Rusi, ni Bugari, ni Hrvati, ni Srbi, nego ćemo ostati Bunjevci i Jugosloveni, što su nam i stari bili.«

Ali, ako se moramo opredeliti, onda ćemo to prija učiniti za Srbe, nego za Hrvate. Jer na to nas upućuju sve naše narodne osobine, naš geografski položaj i svi naši Bunjevački interesi!

O Bunjencima

KRATAK PREGLED PROŠLOSTI I SADAŠNJOSTI

Pridavanje, koje sam održala 27 oktobra 1940 na Radiu u Beogradu

Naš narod koji se naziva imenom Bunjevci ne živi sav u jednoj skupini, nego u tri razna kraja naše Otadžbine. Najviše ih ima u sridnjoj i severnoj Dalmaciji, zatim u severnoj Bačkoj, a najmanje u Hrvatskom Primorju i Lici. Ukupno Bunjevaca u našoj državi ima preko 400.000 bez onih, koji žive u gradu Baji i okolini, a koji su posli našeg oslobođenja ostali pod tuđinom.

Od sviju su najnapridniji bački Bunjevci. Oni žive u Subotici i u Somboru, i njihovoj daljoj ili bližoj okolini. Njihov najveći grad je Subotica, u kojoj od 110.000 stanovnika 70.000 čine Bunjevci, a ostalo su pravoslavni Srbi i Mađari. Najveći broj Bunjevaca žive na svojim bogatim salašima kao zemljoradnici.

Primorsko-lički i Bački Bunjevci doselili su se u svoje sadašnje krajeve oko 1622 god. iz Dalmacije, ali ima spomena da je u Bačkoj bilo Bunjevaca i ranije.

Istorija, naročito nas Bačkih Bunjevaca, je sva prožeta sa istorijom pravoslavnih Srba, sa kojima već tri vika živimo izmišani. Sve narodne žalosti i radosti u istoriji našoj zajedno smo podnosili.

Ali, više svega jedinstvo misli i nacionalnog ideala Srba i Bunjevaca pokazalo se 1918 g., kada su osnovali zajedničko Bunjevačko-Srpsko narodno viće, koje je sa ogromnim oduševljenjem, zajedno sa narodom dočekalo oslobodilačku srpsku vojsku, i sa njom zajedno posli saradivalo na uspostavljanju novoga reda.

Visoku nacionalnu svist su Bunjevci pokazali i kada su 22 septembra 1919 godine poslali veliku deputaciju u Pariz, sa-

stavljenu od najuglednijih prvaka sviju mista severne Bačke. Ta deputacija na čelu sa gosp. Blaškom Rajićem svidočila je prid saveznicima u Parizu da su Bunjevci, iako katolici, **jedan narod** sa pobedničkim Srbima, da **na osnovu toga** traže da granica nove države, koja se onda od zainteresovanih **osporavala** ostane **tamo**, gdi ju je obilježila svojim mačem srpska vojska. To su krajevi na severu do iza **Baje**, u kojima žive Bunjevci izmišani sa Srbima.

A **najveću** nacionalnu ulogu su Bunjevci odigrali 25 novembra 1918 godine na istorijskoj **Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu**, koju su sačinjavali izabrani pretstavnici sviju Slovena sa teritorije Srpske Vojvodine, a čiji je I. potpritsidnik bio **Bunjevac** pop Blaško Rajić. Tu su Bunjevci kroz usta svoga popa Blaška progovorili **glasnije nego ikada**, i tražili da se **Srpska Vojvodina sa Suboticom bez ikakvih uslova i neposredno sjedini sa Kraljevinom Srbijom**. Posli oduševljenog istorijskog govora **pop Blaška** Skupština je taj predlog **jednoglasno** prihvatila i Vojvodina je **nerazlučno** i za uvik sjeđinjena sa Srbijom.

Bački Bunjevci su i posle 300 godina života u niziji još uvijek krupnog rasta, snažni, pravilna ali markantna lica, **brkova velikih**. Za jednog bunjevačkog didu iz familije Šarčevića priča se da je bio tako krupan čovik da su se mala dica u njegove čizme sakrivala, kada bi se igrala žmure.

Bunjevci su i lip soj ljudi, jer im je dug život u miru, pitomini i u materijalnom blagostanju ublažio i prefinio inače oštre crte njihovog lika. Oni su svisni svoje lipote i polažu na to. Bunjevačka divojka kada se udaje mora biti bogata, ali i lipa i to »zdravo lipa«, pa da bude izabrana!..

Bunjevačke narodne tradicije, običaji, prezimena, a naročito narodne pisme su ili **slične**, ili i **istovetne** sa srpskima. Bunjevci pivaju o Kraljeviću Marku, o Kosovu polju, Milošu Obiliću, Caru Stipanu, Hercegu Stipanu, Caru Lazaru, Braći Jakšićima, od Kosturu Jovi, Zidanju Beograda i dr.

G. Blaško Rajić izdao je još 1910 god. vrlo lipu zbirku takvih narodnih pisama pod naslovom »**Narodno blago**«.

Bunjevci imaju narodne običaje, koje samo Srbi imaju: »**Materice**«, »**Oce**« i »**Kraljice**«.

Bunjevci su karaktera čestitog, čvrstog i upornog. Kao i svi seljaci oni su realni, obazrivi i konzervativni, ali ovo u razumnoj miri. Uvijek dostojanstveni, oni vole mir, sklad, miru i ugladenost. Naročito u govoru i ponašanju.

Vrlo **ponositi**, upravo **gordi**, Bunjevci su **preosetljivi** za svoje i porodično **ime**. Zato se data rič održava po **svaku cinu**.

Otuda i njihovo **vičito takmičenje**, ko će biti bolji. A kako se u ciloj svojoj prošlosti nisu **ničim** do poljoprivredom bavili, jer su ranije bili odgurnuti od učestvovanja u javnom životu **tude države**, to njihovo takmičenje se uvijek ogledalo, ko

će više **zemlje** steći, ko više atar proširiti, ko bolje **žito** odgajiti, ko bolju **stoku** othraniti. A to je praktično značilo: uvijek **neumorno** raditi i uvijek se i sve više **usavršavati** u radu. Zato je **danas** kod njih i obrada zemlje i stočarstvo na **najvišem** evropskom stupnju.

Za bunjevačku ženu može se reći da je **prefinjenost** njena naročita karakteristika.

Triba doći nediljom ili praznikom na subotički »**divojački korzo**« na kome se lepršaju bunjevačke cure u svilenim širokim suknjama, sa svojim svilenim marama koketno ubrađenim oko njihovog sitnog i lipog lica, i u svojim malim cipelicama. I treba ih viditi, kako se otmeno drže, kako, vitka stasa, elegantno i skoro nečujno gaze, a onda ih čuti kako tiho cvrkuću svojom milozvučnom ikavštinom, — pa ne povirovati da to nisu varoške gospođice, nego obične paorske cure, koje su o prazniku došle u varoš sa svojih daljih i bližih salaša.

Bunjevci naročito vole **muziku** i **igru** u kojoj su postigli takvo savršenstvo, da su na svima festivalima narodnih igara u Beogradu, bunjevački igrači dobijali prve nagrade.

*

Rasno sačuvani i sa svima interesantnim karakteristikama svoga narodnog bića **Bunjevci** su vrlo blagodaran živi ljudski materijal za **umetnika, književnika, naučnika, političara, državnika.**

A, da li se to kod nas zna?..

Pitanje Bunjevaca i Subotice rišeno je 1918

Već dvadeset godina nekoliko **nezvanih frankovaca**, koji su posli oslobodenja Subotice došli kod nas, idući trbuhom za kruhom, hoće da **odnarode nas Bunjevce**, da nam **omrznu naše čestito bunjevačko ime** i da nas na silu **pohrvate**, a sve zato da bi se mi **Bunjevci i Subotica odvojili od bogate Vojvodine**, gdi nam je prirodno mesto, i da se stavimo **pod vlast dalekoga Zagreba i siromašne Hrvatske**, kojoj inače želimo svaku sriću.

Sve su činili ti frankovci, što su samo mogli učiniti, vridajući i koga se ne smi vridati; lažući na sve strane, terorišući

naše mirne i neobaveštene ljude, pa ipak — mi Bunjevci smo ostali Bunjevci!

Ti frankovci i sada ne miruju. Upravo oni tek sada trče na sve strane, i pripovidaju našem lakovirnom svitu, kako pitanje kome će pripasti Subotica i Bunjevci još nije riješeno.

Međutim za nas Bunjevce je to pitanje riješeno davno, pre videset godina, a pre svega:

NA SOLUNSKOM FRONTU

na kome je srpska vojska tako porazila austrijsku, nimačku i bugarsku vojsku, da je odmah posli toga vojničkog kraha nastao i krah Austro-mađarske države. Da je srpska vojska posli nadčovičanskih napora bila potučena na solunskom frontu, i da su Austro-Mađari, Nemci i Bugari konačno ostali u dotle okupiranoj Srbiji, nit bi došlo do naših »prevrata«, nit bi se Austro-Mađarska država raspala, nit bi iko glavu smio dići ni u Hrvatskoj, a kamo li ovde, kod nas u Subotici, a mi bi i danas bili »büdös Bunyó« »Egyebek« i prezreno roblje, koje i ne govori ljudski, »nego laje racki«.

10 NOVEMBRA 1918 G.

Za nas su to pitanje riješili 10.00 Bunjevaca i Srba 10. novembra 1918 godine, kada su sa najvećim oduševljenjem odobravali tada muževno i javno izgovorene riječi našega pop Blaška Rajića, koji je tada na tom istorijskom zboru od riječi do riječi rekao:

«Mi smo svi jedan narod, sinci Majke Jugovića. Mi ćemo zajednički, JER SMO MI BUNJEVCI I SRBI JEDNO. NE SMI DA NAS RASTAVLJA NAČIN KAKO SE KO KRSTI, DALI OVAKO (krsti se šakom), ILI OVAKO (krsti se s tri prsta). Ko nas dili taj je neprijatelj naš. Ako se, pak, mi sami dilimo, mi smo nerazumni ljudi, baš kao onaj Mika što je ubio magare um sto zeca, pa kad su ga korili, a on se još opire i kaže: »Zna Mika šta je zeka!«

13 NOVEMBRA 1918 G.

Za nas je to pitanje riješeno tačno u 6 časova i 35' u večer 13. novembra 1918 god., kada je prvi put stupila noga oslobođilačke srpske vojske, na tle dotle podjarmljene Subotice! Tačno u taj čas i minut, sat na željezničkoj stanici otkucao je:

Finis Hungariae! (Kraj Mađarske!), dok je lokomotiva brekćući ulazila u stanicu sa prvom trupom srpske vojske.

Za nas je to pitanje bilo riješeno i kada je pop Blaško Rajić istoga dana u sali Bunjevačko-Srpskog Narodnog v.ća pozdravio pešadijskog p. pukovnika g. Antu Živulovića, komandanta prvih srpskih trupa koje su oslobodile Suboticu i ostale srpske oficire — ričima:

»Gospodo, u ime **Subotičkog Bunjevačko-Srpskog Narodnog Vića i u ime 70.000 Bunjevaca i Srba**, koji u ovom gradu stanuju, čast mi je pozdraviti Vas, kao vode pobedonosne srpske vojske, kao osloboditelje potlačenog naroda ispod teškog tudinskog jarma. Zveket vašeg oružja, gospodo, to je glas zvonava, što navišćuje vaskrsenje naše; tresak vaših topova, koji dolaze, porušice kule i gradove, u kojima je sazidana sila što nas je tlačila. Dva krila slavne pobedničke vojske vaše mi smatramo kao dve ruke majke naše Jugoslavije. To su ruke krute i čvrste od više nego četvorogodišnjeg ratovanja, ali ih se mi ne bojimo, već **vas molimo da nas one prigrle** i pritisnu na grudi materinske. Neka nas boli, ništa zato, ali će taj zagrljaj pokidati lance naše i skršiti jaram pod kojim smo dosad čamili, pa ćemo biti slobodna lica u krilu mile majke Jugoslavije. Dobro nam došli, živili!«

17 NOVEMBRA 1917 G.

Za nas je to pitanje bilo riješeno i kada je pop Blaško Rajić 17 novembra 1918 u ime katoličke crkve **blagoslovio srpskog artiljerijskog pukovnika**, g. Vladislava Krupeževića, njegove oficire, vojnike i **srpske topove** prid crkvom Sv. Roke u Subotici, i kada je prid oltarom ovako govorio pobožnim Bunjevcima i Srbima, kojih je crkva Sv. Roke također bila puna:

»... Bio jedan narod. I sada je još živ. Narod malen na broj, ali veliki u ljubavi prema istini i pravdi, u ljubavi prema braći svojoj. To je **narod srpski**. Bog je pomogao taj narod, pa se je on još prija oslobodio ispod jarma nekrstvoa, ispod zuluma turskog. Sloboda je bila slatka, a ljubav je gonila narod srpski, da podili slatku slobodu sa još potištenom braćom svojom. Prija nekoliko godina skoče Srbi na noge lagane, zalete se i oslobode braću svoju, što su u Macedoniji i oko Kosova ravnog, oslobode ih ispod krutog dugolitnog turskog gospodstva. Ali su još imali mnogu braću svoju, koja je još u većoj bedi i nevolji čamila, u duhovnoj slepoci. **To smo bili mi**, koji smo pod takom stegom bili, da nismo mogli ni »Očenaš«, na svom jeziku naučiti.

Srbi su hteli i nama pomoći. Ali ih je skupo stalo. **Sudbina njina bila je ista, što i sudbina Spasiteljeva, progonstvo, smrt i uništenje**. Ali ih Bog nije ostavio. Isukrst je rekao: ko hoće moj učenik da bude, neka zataji sebe, neka uzme križ svoj i sledi mene. **Srpski narod je pravo shvatio riči Spasiteljeve**. Ljubav koja je Spasa-Boga nagonila da primi križ, muku i smrt, ta ljubav, ljubav za braću, navela je narod ovaj da primi poniženje i muku, da pođe na Golgotu za spas braće svoje.

Mogli su se oni radovati svojoj slobodi, ali oni su radije primili križ i muke. Izgnani iz zavičaja svoga ostavili su oni nejačad svoju u kolevcima, žene, sestre, oca i majku, na milost

krutog silnika, krvarili su po svim bojištima, uvek u prvim redovima, gdi je smrt vladala. A što im je najteže bilo, borili su se sa onom braćom, koju su baš osloboditi hteli. Naš krvoločni silnik prinudio nas je da se borimo protiv braće rođene, smrću da plaćamo, koji nam život donese... Ta kud ćeš veće poniženje, nego kad moraš da dižeš ruku na brata, da usmrtiš onoga, koji ti širi ruke, da te primi u bratski zagrljaj!... Zato slava i hvala prvo Bogu, a onda miloj srpskoj braći našoj, koji su iza muka i Golgote eto došli slavni, dični kao osloboditelji naši.

Hvala vam, dična braćo! Bog vam platio obiljem blagoslova svoga!...«

20 NOVEMBRA 1918 G.

Za nas je to pitanje bilo rišeno 20 novembra 1918 g., kada su **komandanti srpske artiljerije g. Vladislav Krupežević i Milan Atanacković** u pratnji oružane srpske vojske ušli u varošku kuću i **silom zbacili sa vlasti dotadašnju još uvek mađarsku gradsku upravu** u Subotici, i pridali je u ruke **bunjevačko-srpske**, na čelu sa Dr. Stipanom Matijevićem, kao vel. županom i gradonačelnikom.

25 NOVEMBRA 1918 G.

Za nas je to pitanje bilo rišeno i 25 novembra 1918 god., kada su na **Velikoj Narodnoj Skupštini u Novom Sadu** 70 legitimno izabраниh pretstavnika subotičkih Bunjevaca i Srba glasali u Novom Sadu da se Vojvodina zajedno sa Suboticom pri-sajedini ne Zagrebu, kao što su neki sa strane predlagali, nego Beogradu i Kraljevini Srbiji.

Tada je vođa grupe bunjevačko-srpskih poslanika iz Subotice pop Blaško Rajić održao ovaj svoj čuveni i istorijski govor:

»Izjavljujem da ja ovaj način rišenja našeg pitanja, kako je malo čas izvršen, sa svim srcem pozdravljam i uz njega **pristajem**.

A sada dozvolite da vam prostim pučkim jezikom kažem, kako ja sve to posmatram. Naša buduća Jugoslavenska država je kao jaje, iz koga će se izleći orao, koji će se dići nebu pod oblake. No kao što jaje, ako je u njemu samo belance ne vridi ništa, jer nema u njemu sadržine žumanceta, tako ni Jugoslovenstvo samo za sebe ne vridi ništa. Ovo bi bilo samo bilance u jajetu, a **sadržaj ovoga jajeta je srpski narod u Srbiji.**«

»Neću ovde razlagati šta je Srbija uradila. Ta o tome govori danas sav veliki svet, nego ću u ime mojega, do sada potlačenoga, pritisnutog, na uništenje osuđenog naroda javno prid Skupštinom da **zahvalim Srbiji, što nas je svojom neprispodobi-**

vom vojskom oslobodila jarma i smrti! A vama, braćo, obećajem svojom muževnom riči, da ću na tome mistu, na koje me uz g. Jašu Tomića poslaste po najboljem svom uvirenju i znanju zastupati našu narodnu stvar.«

U PARIZU 1919 G.

Za nas je, najzad, ovo pitanje bilo riješeno i kada je 22 septembra 1919 pop Blaško Rajić otišao u Pariz sa bunjevačko-srpskom delegacijom, gdi je prid saveznicima na Konferenciji mira **svidočio da su Bunjevci jedan narod sa Srbima** (što su tada u Parizu i Hrvati za sebe tvrdili), i da zato treba da ostanu u granicama nove države, koju je Srbija pobodom u ratu stvorila, a ne da i dalje ostanu u Madarskoj, gdi bi morali opet da robuju tudinu, a uz to još i ratnu štetu Srbiji da plaćaju.

Biskup Ivan Antunović o čuvanju Bunjevštine i namini pučke kasine

»Mi nećemo da budemo Hrvati, Rusi, Srbi... već ćemo ponosno kazati da smo u našem zavičaju uvik Bunjevci.«

*

»Ne dozvolite nikad da Pučka Kasina postane drugim čime, nego jedino ognjištem **prosvite** narodne, ognjištem svih sila **duševnih** i **tvarnih**, koje valja da se izvijaju u pameti i srcu Bunjevaca i Bunjevaka subotičkih.

Zato neka je **daleko** na sto milja od vas svaka **politika!**

Vi možete **pojedini** imati politička mnjenja, ali ovakva nije slobodno da ima **Kasina!** Vi možete od svakih stvari razgovarati, ali kao članovi Kasine samo o prosvitnih stvari.

Ovoj Kasini treba postat ognjištem **bunjevačke** narodne **prosvite.**«

A šta danas frankovci hoće da naprave od naše Kasine?

Osnivanje Bunjevačko-srpskog Narodnog vića

Na velikom narodnom zboru 10 novembra 1918 godine
u Subotici

Pogodena smrtno na bojnome polju bivša Arstrijska država počela se i iznutra raspadati. U koliko je više srpska pobedička vojska prodirala na sever sa Solunskog fronta u toliko je unutrašnje raspadanje austrisjke države bivalo sve brže i sigurnije. Takozvani zeleni kadar je pustošio na sve strane, a socijalni potresi sa revolucionarnim tendencijama bivali su sve opasniji.

Kada je revolucija u ondašnjoj Ugarskoj bila već na pomolu Mađari u Subotici su 1 novembra 1918 godine osnovali svoje Mađarsko Narodno Viće sa glavnim zadatkom da ono radi na čuvanju mira i reda u gradu, pošto su redovne vlasti bile nedovoljne za to.

Kako ni Mađarsko Narodno Viće još nikako nije shvatilo pravu situaciju u državi, niti veličinu istorijskog trenutka, i kako se sa te strane još uvijek zadržavao onaj stari stav prema Srbima i Bunjevcima, ovi su se počeli tajno sastajati i dogovarati šta da rade u tim sudbonosnim danima.

Prvi tajni sastanak održan je noću između 3 i 4 novembra 1918 godine u privatnom stanu sada pokojnog **Albe Malagurskog**. Na ovom sastanku, pored domaćina Albe i njegovog brata Joške Malagurskog, bili su od Bunjevaca prisutni Dr. Stipan Matijević, Dr. Vojnić-Hajduk, pop Blaško Rajić, Dr. Joso Prčić i Ivan Vojnić-Tunić, a od pravoslavnih Srba Dr. Jovan Petrović zvani »Čata« i Dr. Rada Miladinović. Od bunjevačkih omladinaca bili su prisutni Lazar Orčić i Andrija Mazić. Takođe je bio prisutan i Vojislav Stanković, direktor Zemaljske banke.

Pošto se smatralo kao sigurno da će Srpska oslobodilačka vojska stići u Subotici na tome sastanku se diskutovalo šta sve treba preduzeti pre dolaska Srpske vojske, u cilju otcepljenja od Mađarske, a šta kada ona bude već došla, da bi nov red stvari mogao pravilno funkcionisati.

Dva dana posli ovoga prvog sastanka došao je iz Sombora sada takođe pokojni Dr. Vladislav Manojlović, najugledniji subotički Srbin i saopštio Bunjevačko-srpskim narodnim vodama da je u Somboru već obrazovano Srpsko Narodno Viće. On je tvrdio da je dolazak srpske vojske u Suboticu neminovan i da odmah treba obrazovati narodno viće i kod nas.

Drugi tajni sastanak Srpsko-bunjevačkih narodnih vođa održan je noću između 7—8 novembra 1918 godine, ali sada u kući Dr. **Vladislava Manojlovića**. Na ovom sastanku bili su pri-

sutni od Srba: Dr. Vladislav, Dr. Joca i Cvetko Manojlović, Dr. Jovan Petrović, Dr. Rada Miladinović, Đurica Ognjanov, Bogdan Svirčević, pop Marko Protić, Petar Bajić, Toša Segedinčev i Jovan Ognjanov Severov, a od Bunjevaca: stari borac pop Ilija Kujundžić, pop Blaško Rajić, Alba Malagurski, Dr. Stipan Matijević, Dr. Joso Prpić, Dr. Joso Vojnić-Hajduk, Ivan Vojnić-Tunić, Lazar Orčić i Andrija Mazić.

Posle duge diskusije na ovom sastanku je pored ostalog odlučeno:

Prvo, da se u Subotici osnuje Bunjevačko-Srpsko Narodno Viće, koje će u ime jedinstvenog bunjevačko-srpskog naroda u Subotici voditi sve narodne poslove do dolaska Srpske vojske;

Drugo, da se osnuje Bunjevačko-srpska narodna garda, pošto se uvidilo da ni redovne mađarske vlasti, ni njihovo narodno viće nisu u stanju da se bore sa sve mnogobrojnijim i opasnijim izgredima u Subotici, i

Treće, da se prve naredne nedilje (10 novembra) održi veliki Srpsko-Bunjevački Narodni Zbor, radi osnivanja Bunjevačko-Srpskog narodnog vića u Subotici, i da se odmah otpočne sa živom agitacijom u narodu za taj zbor.

Glavni sazivači ovoga zbora su bili, među Srbima: Dr. Jovan Petrović, Dr. Vladislav Manojlović, Dr. Joca Manojlović i Kosta Todorović, a od Bunjevaca: Alba Malagurski, Dr. Stipan Matijević, pop Blaško Rajić, Dr. Joso Vojnić-Hajduk, Dr. Joso Prpić, Andrija Mazić, Lazar Orčić, kao i Vojislav Stanković, koji je, iako nije bio subotičanin, najaktivnije učestvovao u svima srpsko-bunjevačkim borbama. Ali duša cile ove akcije bio je sada pokojni Dr. Jovan Petrović, zvani Čata.

Za veliki narodni zbor, koji se imao održati 10 novembra, bile su potrebne i naše narodne zastave. Na jednom sastanku bio je o tome poveden razgovor, i na pitanje, gdi bi se najbrže mogle nabaviti; pokojni Alba je izvestio, da ih ima koliko se hoće kod njegovog brata Joška. Odmah je njih nekoliko na čelu sa Dr. Petrovićem selo u kola i otišlo u onda Zemunsku ulicu, a sada Beogradski put, gdi se nalazi kuća starog bunjevačkoga borca Ča-Ice-Ćurčić-Malagurskog. Tamo su naišli na pravu radionicu naših narodnih zastava, srpskih i hrvatskih. Pod vodstvom gce Mare Malagurske, gde: Olga Vojislava Stankovića, Manda Vidaković, Juliška Merković, i gce Manda i Pavka Malagurska, Klara i Kata Prčićeva, Rozika Ostrogonac, Anica Mikovićeve, Lujza Pejićeve, Mila Budinčevićeve, Mara Dulićeve, Rozika Kovačeva, Koleta Mamužićeva oduševljeno i užurbano su radile naše zastave raznih veličina. Jedne su bojile platno, druge su krojile i šile, treće peglale naše zastave. Kad im je Dr. Petrović rekao da su potrebne i dve velike zastave za visoki toranj Varoške kuće, gca Mara je brzo iznela dve zastave od fine vunene tkanine koju je još prije misec dana komad po komad bila ofarbala u tri naše nacionalne boje kod poznatog su-

Bunjevački mladi par prije 60 godina

botičkog farbara Išpanovića, izgovarajući se da joj ta tkanina treba za bluze i druge ženske haljine u familiji. Zastave su bile jedna srpska, a druga hrvatska, dugačke po 6 metara.

Pokojni Dr. Petrović je posli pričao: »Mi smo sa uzdrhtalim srcem gledali naše dične narodne zastave, uzeli ih sve na kola i odneli ih do Varoške kuće. Tu ih je jedna grupa omladinaca na čelu sa pravoslavnim Srbinom Milivojem Bešlinom i Bunjevcima Lazarom Orčićem i Stipanom Vidakovićem primila od nas, oduševljeno ih poljubila i u trk ih odnela uz mnogobrojne stepenice gradskog tornja. Tamo su ih oni postavili: srpsku s jedne, a hrvatsku s druge strane mađarske zastave, koja je tamo stajala sve do dalaska srpske vojske. Dežurni gradski redari, Bunjevci, mirno su posmatrali šta rade naši hrabri omladinci, smeškali se i glavom im odobravali.

Na dan 10 novembra održan je u ogromnoj sali kafane onda zvane »Hungarija« a sada »Avala« veličanstven Bunjevačko-srpski narodni zbor. I pravoslavni Srbi i katolički Bunjevci bili su došli u takvom broju, da je to bilo priko svakog očekivanja. Živi učesnici toga zbora računaju da je bilo priko 10 hiljada ljudi koji su stajali i napolju.

Za pritsidnika zbora bio je izabran Šime Milodanović, aktivni austro-ugarski pukovnik, Bunjevac, za potprisidnike Srbin Dr. Vladislav Manojlović i Bunjevac pop Blaško Rajić.

Glavni govornici od strane Srba su bili Dr. Vladislav Manojlović i neumorni Dr. Jovan Petrović, a od Bunjevaca pop Blaško, koji je radeći na srpsko-bunjevačkoj slozi još 1910 god. u svom listu zvanom »Naše novine« govorio: »Ima Srba rimskog obreda: evo mi Bunjevci!«

Na tome veličanstvenom zboru, na kome se kao možda nikada pokazala divna srpsko-bunjevačka sloga, naš katolički pop Blaško Rajić je pored ostalog rekao:

»Mi smo svi jedan narod, sinci majke Jugovića! Mi ćemo zajednički, jer smo mi Bunjevci i Srbi jedno! Ne smi da nas rastavlja način kako se ko krsti, da li ovako (krsti se šakom), ili ovako (krsti se s tri prsta).«

A, kada je pop Blaško rekao: »Od sada nam se u Varoškoj kući neće govoriti: »Ne laj racki!« — jedan bunjevački »dida« glasno je zaridao od uzbuđenja.

Rezoluciju je sastavio Dr. Jovan Petrović, a prethodno je odobrili članovi odbora za sastav rezolucije Srbin Dr. Rada Miladinović i Bunjevac Dr. Joso Prčić.

U svom glavnom dilu rezolucija, koju je zbor s najvećim oduševljenjem jednoglasno primio, glasila je:

»Pošto je u Subotici većina srpsko-bunjevačka smatramo za potribno da osnujemo »Bunjevačko-Srpsko narodno viće«, koje će privremeno držati gradsku upravu, starati se o ličnoj i imovnoj bezbednosti, osnovati narodnu gardu i stupiti u vezu

sa drugim jugoslovenskim narodnim većima radi daljeg zajedničkog rada.«

Zbor je završen u redu, a posli zborā oduševljena srpsko-bunjevačka omladina, idući kroz grad, burno je klicala budućoj Jugoslaviji.

Novo osnovano Bunjevačko-srpsko narodno više trudilo se da uz pomoć još postojećih mađarskih vlasti održi red u Subotici do dolaska srpske vojske. A kada su se na dan 13 novembra 1918 prve srpske čete pojavile u Subotici Narodno više i sav naš srpsko-bunjevački narod dočekali su svoje oslobodioce sa takvim oduševljenjem, kakvo danas mnogi ne mogu razumeti.

(Ovo pridavanje pročitala je na radiu u Beogradu 10 novembra 1940 godine g-dica **Marica Vujkoviće**, bunjevačka književnica).

Gospodin Korošec i naš pop Blaško

Kao što je poznato Dr. Korošec je katolik kao i mi, i pop kao što je i naš g. Blaško. Pa ipak to njemu nije smetalo da u Beogradu bude nekoliko puta ministar, poslanik, senator, pritsidnik Senata i pritsidnik Kraljevske vlade, sa koga položaja je komandovao ciloj državi: i Srblijima i Hrvatima i Slovencima. On je, iako katolički pop, bio i ministar željeznica (saobraćaja) i poljoprivrede, i šuma i rudnika, i narodnog zdravlja, i trgovine i industrije, i najzad policije. On je bivao i u opoziciji prema Beogradu kada je to tribalo, ali je mnogo više saradivao sa Srblijima i Beogradom i vladao ovom zemljom kako posli Pašića niko nije. Zato i katolička vira i poljoprivreda, industrija, zanatstvo, trgovina, i selo i grad, sve to danas bolje stoji u Sloveniji, nego što se nekad i sanjati moglo.

A naš g. Blaško — to, pa to, iako je i on katolik i pop, kao i g. Korošec.

A zašto? Zato što on sve ima, ali uvidavnosti Korošćeve nema!

I zašto još? Što je uz vitar išao, slušajući razne frankovce, koji su poslati u Suboticu da služe ne bunjevačkim, nego zagrebačkim, odnosno ne ni zagrebačkim, nego frankovačkim interesima!

„Ni biskup Ivan Antunović ni ja“

— Poruka Bunjevcima od najstarijeg i najzaslužnijeg bunjevačkog borca Čika Mije Mandića —

Ranije, prije 40—50 godina desilo se da će koji Bunjevac prominiti narodnost. Šta smo mogli protiv toga? Osuditi ga, ali dati mu pravo, jer se niko ne može silom držati u jednoj narodnosti, ako neće. Tako i sada. Postala je moda da Bunjevci kažu da su Hrvati. Nek kažu. Bolje da su Hrvati nego da budu Nesloveni. I Hrvati su naša braća isto kao i Srbi. Ja mogu, međutim, da kažem i tvrdim da ni ja, ni biskup Antunović, ni ostali stariji bunjevački javni radnici prija oslobođenja nismo kazali da smo Hrvati. Ja sam dugo godina bio kraj biskupa Antunovića i nikada ni jednom riči nije mi rekao da smo Hrvati. Ako hoće neko da ode u Hrvate, neka...

Po mom skromnom mišljenju tribali bi svi Bunjevci i Šokci, bez obzira kako će se opredeliti, da stvore jednu kulturnu i političku zajednicu, jer to je jedini način da dobiju za milu nam Suboticu i za svoj rod ono što im pripada. U kulturnom i virskom pogledu Bunjevci mogu da se opredele u raznim pravcima. To je individualna stvar svakog pojedinca, ali ne treba nikada zaboraviti da je Beograd naša pristolnica i da političkim radom protiv Beograda, ili mimo njega, nećemo nikad ništa moći postići.

Bunjevci moji, ja sam svoj život posvetio našem rodu. Ja nisam stekao materijalna dobra u mom životu mada, sam uvijek skromno živio. Niko mi ništa ne može pribaciti u tom pogledu. Uvijek, u svakom radu, meni je uvijek lebdio prid očima samo interes celine naše bunjevštine i šokadije i ono što sam radio, sve moje borbe, priprike, molbe i navale, znači svi moji duhovni naponi bili su učinjeni u interesu bunjevštine i priko nje jugoslovenstvu. Primite, dakle, k srcu moju posljednju opominu.

Bunjevci, draga moja braćo! Radite u prvom redu za prosvitu med narodom, za njegov duhovni život i za njegovo zdravlje. Budite uvijek složni i istupajte politički zajednički, kad već svako pravo dolazi samo političkim putem. Ostanite virni pradičovskoj viri, imenu, običajima i vrlinama i radeći uvijek u duhu najvećeg sina bunjevačke Nane, biskupa Ivana Antunovića ispunjavajte uvijek dužnost prema našoj zajedničkoj jugoslovenskoj naciji.

Nek vičito živi bunjevština i šokadija u jugoslovenstvu!

Naš prirodni bunjevački interes

Štoga god je protiv prirode to se ne može održati, to mora pasti.

Naš prirodni bunjevački interes je da ostanemo u Vojvodini i da saradujemo sa Beogradom.

Ali niki naši škulovani Bunjevci, slušajući razne frankovce, koji su odmah posli oslobodenja dotrčali u Suboticu da radi interesa Zagreba gurnu Bunjevce u stranputicu, ti niki naši od gospode mislili su da će nešto postići za Bunjevce u Subotici, ako vičito idju uz nos Beogradu, i ako će se vičito inatiti sa Srbijima, koji su stvorili ovu državu, kojih ima 8,000.000, i bez kojih bi se opet klanjali tuđem caru.

Ta i takva naša gospoda su zaboravila da i rođena i najstrpljivija mater zna da se rasrđi na dicu, kojoj nikad i ništa nije dobro. Ta naša gospoda su zaboravila narodnu rič da »od inata nema goreg zanata!«

Oni nisu hteli da uvide da je i pok. Stipan Radić jedno vreme vikao na Srbije i Beograd, da je posli oslobodenja htio i republiku stvoriti (zbog toga je čak i u Moskvu boljševicima išao), pa se posli ipak zakleo Kralju na virnost, došao u Beograd i postao kraljevski Ministar.

Ta naša gospoda nisu htela uviditi da je i g. Korošec bivao u opoziciji prema Beogradu, ali i da se toliko puta mirio sa Beogradom i bivao desetak puta ministar, pa je kao Ministar u skoro svima ministarstvima učinio za svoje Slovence što iz opozicije nikad ni do vika ne bi mogao učiniti!

Oni su zaboravili da su i sami Srbi bivali u još većoj opoziciji prema nekim vladama u Beogradu, u kakvoj opoziciji nisu bivali ni Hrvati, ni Slovenci, pa kada su uspili da udruženim snagama obore vladu, a oni su ispravljali što ranije nije bilo dobro.

Ta naša gospoda su valjda mislila da ovo malo nas Bunjevaca: Samo ako hoćemo možemo i zemlju pomeriti s mesta!

Zato su oni, vičito radeći protiv prirodnih i pravih bunjevačkih interesa tili ono što ne može biti i vukli tamo gdi nam nije ni interes, niti misto: Zagrebu, pa Zagrebu!

I kada Zagrebu niti se otišlo, niti se moglo otići, onda nisu krivi oni, nije kriv njihov prkos i njihova naopaka frankovačka politika uz nos i uz vitar, — nego Beograd!

A da su se oni ugledali bar na braću Slovence, otkad bi naši Bunjevci bili ne samo gradonačelnici i viliki župani u Subotici, nego i ministri, pa bi sa tih položaja učinili za Suboticu

ono, što su činili i što sada čine za svoju Hrvatsku i Sloveniju hrvatski i slovenački ministri!

E, ali naša gospoda oće da turaju frankovačka kola i da vuku drugima, a ne svome bunjevačkom rodu i svojoj Subotici biloj!

A, kad oće što ne može bit, oni neka i dalje uz vitar — pa će nam biti još bolje!

Teći će voda kud je tekla!

Naši »bunjevački Hrvati« spremaju veliki doček gospodi iz Zagreba. Kažu da će biti banderij, i da će ih voziti na četiri konja. To je u našoj bunjevačkoj tradiciji, a zdravo je i »horvacki«! Biće i veliki zbor, i još veći govor, i rezolucije, i banketi, i jila, i pila, i zdravice do zore!

Još kažu da će se tada rišiti sudbina Subotice! Baš tada: u mijani, na banketu, s čašom bilog bunjevačkog vina i gospoc-kim zrdavicama hrabrim. A kažu da se i cila istorija gospoc-koga svita tako i stvarala, a i granice tako postavljale: u mijani, s čašom vina u gospockoj ruci i prolivajući riči nemilice. A ne kao što su to Srbliji radili: s mačem u ruci, na bojnome polju, i prolivajući krvcu nemilice!

A mi kažemo: neka ih, neka se kupe, neka govore, neka se časte i piju, jer sve smo to mi već jednom imali, pa je ipak tekla voda kud je tekla!

Mi Bunjevci sićamo se dobro kada je u Suboticu održan
VELIKI ZBOR STIPANA RADIĆA.

I tada su korteši »Bunjevačko horvacki« jurili na sve strane, i tada su novine pisale i zvale Bunjevce na zbor, i tada su popovi radili što i sada, i — naši Bunjevci su došli. I dočekali velikoga hrvatskoga muža, i saslušali ga mirno, i odobravali mu mnogi, i ljubili se niki i grlili, i na banketu bili, i zdravice držali, i rezolucije lipe doneli.

A kada je polazio, pok. Radića, kojem svaka slava, i koji je tada bio i aktivni kraljevski ministar, na stanici su ga ispratili i narod i vlasti, i Bunjevci i Srbliji, i bratski se lipo sa njim oprostili.

A kada je sve to prošlo, šta je bilo?

— Tekla voda, kud je tekla!

Tako će i sada biti.

Doćice, doćekaće ih, skupiće se na zbor sve što je povi-rovalo kortešima i sve što je znatiželjno, održaće govore, izgrliti se i izljubiti, napisati rezolucije i objaviti ih na sve strane, a kad sve to prođe, —

Opet mirna Bačka!

A drukše ne može ni biti, jer ima nešto jače od sviju zborova i govora i što se ne lomi zdravicama i rezolucijama. Nešto veliko, ogromno, čiji koreni idu duboko i daleko: do cara Dušana, Kraljevića Marka, Kosova polja, Karadorda, Miloša, Petra, Aleksandra, Kumanova, Solunskoga Fronta, pa sve do

13 novembra 1918 godine,

kada nas je srpska vojska oslobodila. To nešto, to je — naša zajednička srpsko-bunjevačka istorija!

Ima nešto veliko, što se širi od Bitolja, Crne Gore, Dalmacije, Bosne, Like i Krbave, Slavonije, Srema, Šumadije, Banata i Bačke, pa sve do naše — zajedničke Bunjevačko-srpske Subotice bile!

A to nešto ogromno, to je srpski narod, koji nit se boji, nit se lomi zborom i govorom, zato mi gostima iz Zagreba poručujemo:

»Izvolite i dobro nam došli!«

Dodite i recite slobodno što kao politički ljudi želite reći, jer su i drugi dolazili i govorili što su hteli i umili, ali neka svi u ovoj zemlji, naročito oni, koje treba ovaj zbor da obmane, dobro zapamte: bilo ih je od oslobođenja Subotice na ovamo često puta i ne mali broj među nama Bunjevcima, koji su se odricali bunjevačkog imena.

Ali, dokle ijedan Bunjevac kaže: »Ja nisam Hrvat!« — svako opredeljivanje Bunjevaca za Hrvate značice samo naše ovakvo ili onakvo partijsko-političko opredeljivanje, a ne i nacionalno. Jer:

Prvo, mi smo Bunjevci bili i ostali snažno i napridno jugoslovensko pleme, po viri blisko, braći Hrvatima, a po svima drugim osobinama bliski braći Srblijima, i

Drugo, mi Bunjevci nećemo se odreći nipošto i ni za čiju ljubav prirodnih puteva, na koje nas upućuju i Bog i geografija, i istorija i svi naši uži bunjevački interesi.

A ti putevi ne vode Zagrebu, nego geografski, saobraćajno, istorijski i politički nedeljivoj Vojvodini, i velikoj, bogatoj i moćnoj Srbiji u još moćnijoj Kraljevini Jugoslaviji.

Zato, svaki ovakav zbor, pa makar kako se izvesni naši ljudi iz raznih razloga na njemu opredeljivali za ovo ili ono nebunjevačko plemensko naše ime, — može imati samo onakav značaj, kakav ima i svaki drugi partijsko-politički zbor.

Jer, nacionalno i državnoopravno mi Bunjevci smo se opredelili onda, kada je trebalo, to jest

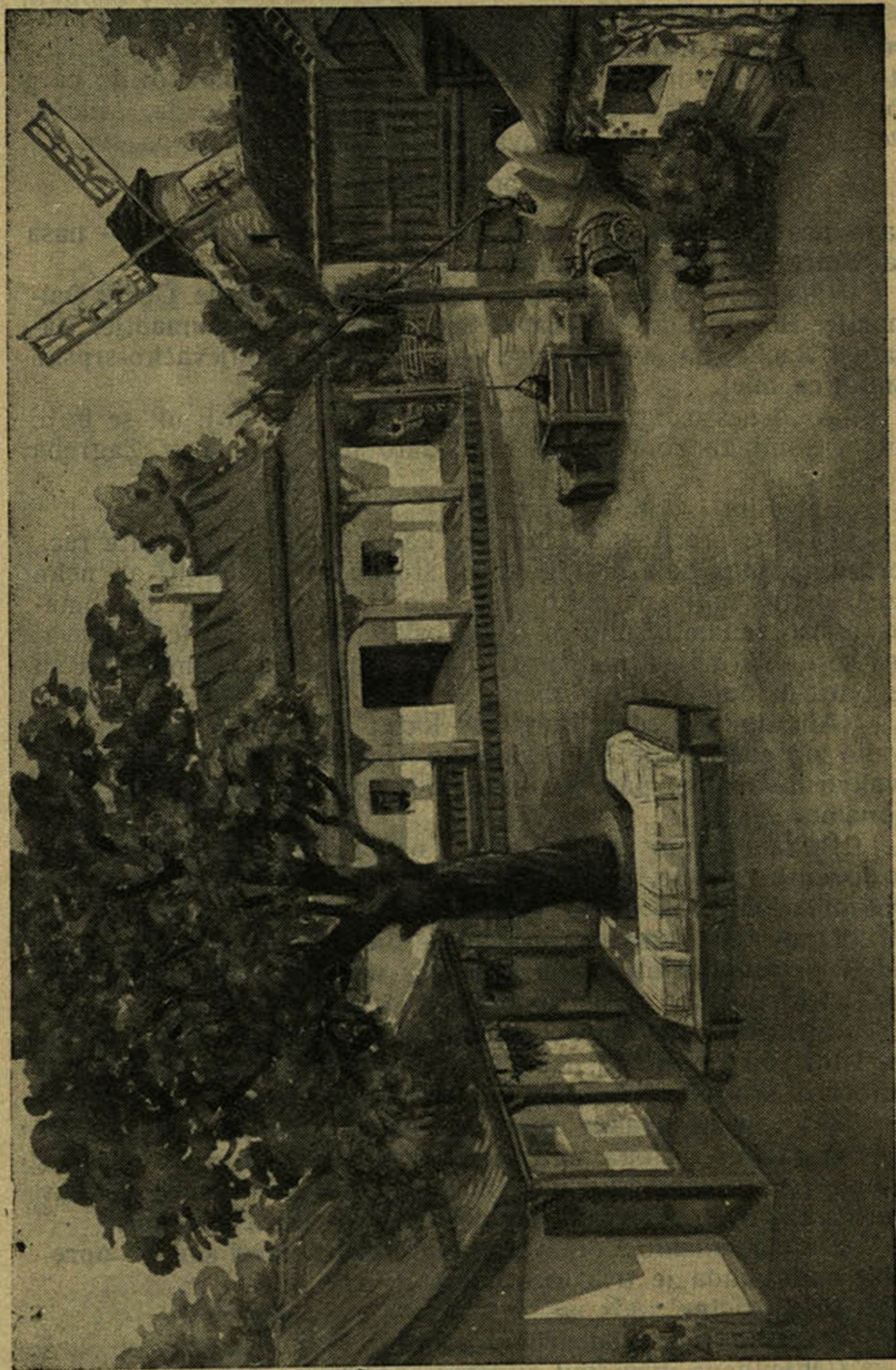
1918 godine!

Sve drugo je sada uzalud i kasno!

(Objavljeno prvi put u Bunj. novinama povodom zbora koji je bio spreman u Subotici prošlog marta, ali koji nije održan zbog otpora Bunjevaca).

K

12

S. Rajkojić: Bunjevački salaš

Nikada mi sami sebe nismo nazivali Hrvatima!

Mogu zainteresovani i frankovci da govore šta hoće, mogu da falsifikuju prošlost i sadašnjost, mogu da prikrivaju činjenice i da izmišljaju stvari koje nikad nisu postojale, ali jedno stoji jasno kao sunce, a to je:

da mi Bunjevci kao narod, kao celina, kao masa narodna nikada sami sebe nismo nazivali Hrvatima, nego uvijek i samo Bunjercima i Racima.

Isto tako, nikada i nijedan naš čovik iz naroda, i nijedna naša žena iz naroda, nisu za sebe rekli: »Ja sam Hrvat«, ili »Ja sam Hrvatica«, nego: »Ja sam Bunjevac«, i »Ja sam Bunjevka!«

Nikada i nijedan naš baća sa salaša, nijedan naš dida, ni gazda, ni siroma, ni komencijaš, ni bireš nije za sebe rekao drukše, nego: »Ja sam Bunjevac!«

Nikada naši ljudi iz naroda nisu za sebe rekli da govore »hrvatski«, nego: »Divanimo bunjevački«, ili »Mi Bunjevci divanimo racki!«

I to su govorili ne stideći se imena i jezika bunjevačkog, nego ponoseći se njime.

Tako je to bilo i za vrime tuđina, kada nam se zabranjivalo govoriti racki i nazivati se Bunjercima. Tako je to bilo i prije 100, i prije 200, i prije 300 godina, **odkada se zna da postojimo.**

A tako je to i danas!

I sada, posli dvadeset godina skupo plaćene propagande i najsravnijih laži, naši su salaši puni baća, dida, majki, snašica i divojaka, koji ne samo da za sebe neće reć: »Ja sam Hrvat«, ili »Ja sam Hrvatica«, nego koji nisu ni čuli za ime hrvatsko!

Možda će nam frankovački došljaci, koji hoće silom da nas pohrvate, reći: pa istina je to, ali to je zato što ste vi Bunjevci bili nekulturni i neprosvićeni, pa niste znali ni kako vam je ime, a vaše ime nije bunjevačko, nego hrvatsko.

Na to im odgovaramo:

Ako smo nekada bili neprosvićeni i »glupavi«, kako nismo bili toliko glupavi pa da kažemo: »Mi smo Mađari!«, kad su nas na to vikovima nagonili i mađarski popovi, i mađarska gospoda, i cila mađarska država? Kako, tako »glupavi«, ne pogrišismo pa ne rekosmo: »Mi se stidimo da budemo Bunjevci, mi smo, eto, Mađari!«

A znate: kako i zašto? Tako i zato, što nismo bili ni glupavi, ni neprosvićeni, nego trizni, svisni i ponosni da smo Sloveni i Jugosloveni i da pripadamo jednoj najmanjoj, ali zdravoj i bujnoj jugoslovenskoj grani.

Da tako nije bilo, davno već nas Bunjevaca ne bi na svitu bilo, a tada ni vi ne biste morali čekati da nas Srbi najpre oslobode od tudina, pa da za njima dodete da nas tek sada pohrvaćujete.

Ako smo mi Bunjevci Hrvati, i, ako to ne priznajemo zato što smo još i danas nacionalno nesvisni, pa da nas tek sada treba nacionalno buditi, i, ako nam radi toga treba slati agitatore iz Zagreba, mi pitamo:

Koji agitatori naučiše onoga i najsiromašnijeg Srbina da se udari u prsa i uzvikne: »Ja sam Srbin i poginuću za ime srpsko!« Ko nauči i toga najsiromašnijeg Srbina da to kaže i danas, i juče, i za vrime Austrije, koja ga je mučila kao Isukrsta, na križ ga raskinjala, ubijala i višala; kao i za vrime Turaka, od kojih je u tom pogledu samo ona, Austrija, bila gora. Niko, jer ga niko nije ni morao učiti, **jer je on to bio od kako se rodio**, jer je to bio i njegov bačo i njegov dida i svi njegovi stari.

Isto onako, kao što ni nas niko nije silom učio da budemo i da se nazivamo Bunjevcima i da se u najtežim danima naše istorije ponosimo svojim imenom i milozvučnim jezikom **bunjevačk.m.**

Istina je da je u prošlosti bilo naših **pojedinaца**, koji su se zbog škole, ženidbe, **politike, mode**, nikog računa ili sl. postidili svoga bunjevačkog porikla i imena, pa sebe nazivali **Mađarima**. Ali to ne znači, da se zbog većeg ili manjeg broja odroda i **cio bunjevački** rod postidio svoga imena bunjevačkog, pa se pomadario.

Bilo je i pravoslavni Srba među njihovom velikom gospodom, koji su se pomadarili i u mađarskoj državi zauzimali i najviše položaje, ali to ne znači da se i cili srpski narod zato pomadario.

Isto tako, kao što danas ne znači da su se Bunjevci odrekli sami sebe i pohrvatili zato što veći ili manji broj naših **pojedinaца** zbog **politike, mode**, iz **prkosa, mržnje, straha, računa** ili **neobavištenosti** nazivaju sebe **Hrvatima**.

Eto, to je istina, kao što je Bog istina, a sve drugo je laž, podvala i — tud račun!

Svečana instalacija

DR LUKE PLESKOVIĆA, novopostavljenog KOMESARA MAĐARSKE VLADE U PEŠTI, na dan 11 novembra 1918 godine, tj. sutradan POSLI osnivanja Bunjevačko-srpskog narodnog vića.

Pošto je gradonačelnik Dr Biro Karolj posli 16-godišnjeg upravljanja Suboticom bio dao ostavku, mađarska vlada u Pešti naimenovala je za svoga komesara u Subotici Dr Luku Pleskovića, odnarođenog Bunjevca.

Njegova svečana instalacija obavljena je u velikoj većnici Gradske kuće **11 novembra 1918 godine**. Dakle sutradan posli osnivanja Bunjevačko-srpskog narodnog vića, koje je bilo osnovano na velikom narodnom zboru 10 novembra 1918 godine, kada su prviput ulicama subotičkim pronete naše narodne zastave, srpske i hrvatske.

Pored ostalih, novog komesara peštanske vlade pozdravio je i Dr St. Matijević u ime novo-osnovanog Bunjevačko-srpskog narodnog vića, ovim ričima:

»Jučerašnjim danom obrazovani **bunjevačko-srpski narodni odbor** ovlastio me da u ime njegovo pozdravim vladinog poverenika Dr Luku Pleskovića. Ovoj dužnosti se odazivam... što u njegovoj ličnosti nalazim garanciju da će ovde, u varoši i okolini, vladati potpuni red i da će svaki građanin bez razlike vire i narodnosti biti obezbeđen.

Ja ga zato pozdravljam i obećavam da će ga **novosnovani Bunjevačkosrpski narodni odbor u pogledu ove zadaće potpuno podupirati i pomagati**.

Neću da navodim one patnje i jade što ih je **bunjevačko-srpski narod** pretrpio, neću da otvaram rane koje je naš narod u prošlosti zadobio, jer ne smatram ovo vrime za podesno. Nego želim da g. povereniku Vlade uspije da u današnjim teškim vremenima mir i red sačuva. Živio vladin poverenik Dr. **Luka Plesković!**«

Ove riči i ovaj pozdrav komesaru Peštanske vlade izgovorio je Dr Matijević, koji je bio veliki nacionalista, ne u svoje ime, nego u ime novoosnovanog Bunjevačko-srpskog narodnog odbora (vića), koje je dan ranije bilo osnovano.

A subotički frankovci, odnosno oni **dodoši frankovački, koji odvratnim lažima truju našu neobavištenu omladinu učeći je na sramnu nezahvalnost**, tvrde da srpska vojska nje oslobodila Suboticu 13 novembra 1918 godine, nego da je bila oslobođena već 10 novembra, da je još **tada sva vlast bila oteta iz ruku mađarskih**, a srpska vojska došla samo na gotovo! (kao što su posli došli frankovački dodoši!)

Bunjevački momak i divojka prije 30 godina

G. Blaško Rajić pozdravlja 6. januarski režim

Na dan 13 oktobra 1929 g. održana je svečana sidnica Gradskog vića u Subotici, na kojoj je g. Blaško Rajić održao pozdravni govor posli govora gradonačelnika Selimira Ostojića. Tada je pored ostalog rekao:

»Pa kada se stanje sve gore rastvaralo, onda je ista ljubav, kojom je poštovao prava naroda i slobodni razvoj potakla Kralja da učini kraj jalovim borbama, da ne dozvoli, da narod i država, za koje je tolike borbe, tolike žrtve prineo, propadne: **stao je sam na čelo državne uprave kao negda na čelo vojske:** i za ovo malo vrime učinio je sam više neposrednim upravljanjem, nego što su mogli učiniti mnogi za one duge godine jalovih borbi.

Kao višegodišnji član u odboru grada Subotice, smatram za preveliku čast, da ovom prilikom u ime grada Subotice, **pozdravim Nj. V. Kralja i iskažem Mu našu virnost, naše poklonstvo, našu ljubav i našu zahvalnost za sva dila što ih je do sada stvorio, i da iskažem naše neograničeno povirenje u sve ono što će tek da stvori!**«

Tada je g. Blaško Rajić izabran za vodu poklonstvene deputacije, koja je otišla u Beograd i lično zahvalila blaženopodivšem Kralju Aleksandru što je uzevši svu odgovornost na sebe presekao dotadašnje jalove partijske međusobice i spasao državu.

A danas se g. Rajić blatom baca na 6. januarski režim! Ali, to je njegov stari običaj da ruži danas ono što je juče hvalio!

Dali i zašto treba da budemo Hrvati?

Dali zato, što je naše ime bunjevačko nečasno, što smo ga u svojoj nacionalnoj prošlosti ma čime ukaljali?

Ne, jer mi ničim svoje ime bunjevačko nismo ukaljali ni u prošlosti, ni u sadašnjosti, nego smo se časno borili da ga očuvamo najpre pod Turcima, a posli pod Madarima.

*

Dali zato, što nam je **istorija ista** sa hrvatskom?

Ne, jer mi smo se i u daljoj i u bližoj prošlosti borili za svoj narodni opstanak **bez Hrvata**, kojih ovde nikada nije bilo, **uvik sami ili udruženi sa Srblijima**, sa kojima smo izmišani i u slozi vikovima živili, i koji su se uvik i sa istim nevoljama u miru i u ratu borili kao i mi. Kad su **Turci** Srblje gonili, tad su oni i Bunjevce gonili. Kad su **Mađari** srpske škole zatvarali, tada su oni i nama škole zabranjivali. Kada je tudin za vrime svit-skog rata hapsio i internirao Srblje u Vojvodini, tada su to isto i sa nama Bunjevcima radili itd.

*

Dali zato, što su nam **običaji narodni isti**?

Ne, jer mi **imamo običaje**, za koje narod hrvatski nika-da ni čuo nije.

*

Dali zato, što nam je **narodna nošnja ista**?

Ne, jer naša lipa, nazlatana i skupocina stara narodna nošnja ni ne liči na hrvatsku, koliko ni na talijansku, ili ma koju drugu.

*

Da li zato, što nam je **narodna tradicija ista**?

Ne, jer naš **bunjevački narod nikad nije čuo za Krešimira, Frankopana i Gosposvedsko polje**, kojima svaka čast, a pivao je i sada piva (ma da ga na to nikada i ničija propaganda, pare ili pretnja nisu natirale) o **Kraljeviću Marku, Caru Stipanu, Majci Jugovića** itd.

*

Dali zato što smo **iz hrvatskih krajeva** došli?

Ne, jer mi smo došli iz krajeva, u kojima smo se bili na-selili **onda kada su Hrvati bili iz njih potisnuti** i koje smo posli zajedno sa Srblijima branili i od Turaka, i od Venecije, i od Austrije.

*

Dali zato što govorimo **hrvatskim jezikom, odn. dija- lektom**?

Ne, jer hrvatski narod govori t. zv. kajkavštinom i ekav-štinom, koju mi ni ne razumimo, a mi govorimo štokavštinom i milozvučnom ikavštinom. (Hrvati kažu: »Kaj buš delal?« što znači: »Šta ćeš raditi?« itd.)

*

Dali što smo **iste vire**?

Ne, jer su katoličke vire i Mađari i Talijani i Španjolci, pa mi nismo ni Mađari (i ne dao Bog), ni Talijani, ni Španjolci, iako smo iste vire koje su i oni.

*

I najzad:

Dali zato, što su i sada, posli dvadeset godina laži i podvala i veštačkog pohrvaćivanja Bunjevaca, naši salaši puni dida, baća, nana, majka, snaša i divojaka, koje za Hrvate nisu ni čuli!
Ne, ne, ne!

KOME TRIBA DA SE MI POHRVATIMO?

Nama ne!

Nama to nije tribalo, ni kada smo se pod tuđinom sami bez Hrvata borili, branili i odbranili.

Nama to nije tribalo, ni kada su nas Srbiji 1918 oslobodili od tudina.

Nama to ne triba ni sada, kad smo slobodni u našoj narodnoj državi.

Ali to triba Hrvatima, jer im triba naša bogata zemlja, naše žito i naši puni salaši.

Njima to triba, ali nama oni ne tribaju, mada im u njihovoj banovini želimo svaku sriću!

Nama triba da ostanemo to što smo: Bunjevci! I tu, di smo: u bogatoj Bačkoj i napridnoj Vojvodini, jer ćemo tu ostati i Bunjevci i bogate gazde na svojoj bogatoj zemlji!

A što nije dobro, to ćemo složnom saradnjom sa vojvodanskim Srbima i poštenom borbom ispraviti, a ne prkosom, inatom, mržnjom i lažju i — uvijek turajući tuda kola!

Snaš - Vita Đanina u Novom Sadu za vrime prošlog rata

(Odlomak iz moje veće i istoimene bunjevačke pripovitke)

... A i zašto da živim? Niko čudno vrime je nastalo od kako je došo rat. Sve se nekako prominilo, uzmutilo, iskvarilo. Čak ni u crkvi više nije bilo slobodno racki Boga moliti!... Kažu: ratujemo sa Srbijom, a i Srbi racki divane ko i mi, pa car zabranio da se u crkvi na rackom Boga moli... Pa ni na pijaci nije slobodno naški divaniti. Svud čuješ: »musaj beselni«, al ja nem musaj, kad nem tudom!¹⁾ Još su me u škuli tukli, što nisam znala mađarski divaniti. Nije se to lipilo za me, pa sam i omatorila, al mađarski nisam naučila... Do rata je bilo samo

¹⁾ Pogrišno mađarski: „moraš govoriti“, ali ja „ne moram, kad neznam“.

sramota racki divaniti, al sad borme baš nije ni slobodno. Pa, kad je tako, ja ću ćutiti, al mađarski neću divaniti!...

Čudilo mene to, što se ne smi racki divaniti, pa pitam: »A zašto mi ratujemo sa Srbijom, kad su i Srblji isti svit ko i mi!« — ali mi žene odgovaraju: »Ćuti, Vito, zatvoriće te. To velika gospoda znaju, a mi moramo ćutiti!«

Dugo je trajao taj crni rat: Ja sam više brojila dane kad će se Miško vratiti iz rata, nego kad je bio u Budimu i Sarajevu. Raspitivala sam za njeg, jer mi on nikako nije piso. Tek posli godinu dana mi se javio sa talijanskog fronta i u pismu mi se zdravo tužio: planine, kamen... planine, kamen... a nigdi hlada, pa ni vode nema! Kaže Miško u tim pismu: »Ako ima pakla, to je tu na talijanskom frontu, zato, Vito, izbavlaj me kako znaš iz ovih muka. Makar i kuću prodala, samo me odavde spasavaj!«

Kad sam dobila ovo pismo, ja da se ugušim od suza, pa trči na sve strane i raspitivaj se, kako ću mome Mišku da pomognem. Ali, kakva pomoć! Ta ne bi naša kuća bila ni na mali prst toj velikoj gospodi što izbavljaju iz katana! Ni u divan oni neće da stanu, ako nemaš bar sto lanaca zemlje! Ja sam to i Mišku poručila po jednom njegovom drugu, kad se vraćao iz špitalja na front. Pismo mu nisam poslala, jer racki nije bilo slobodno pisati, a mađarski nisam znala. Bog i Blažena Divica Marija neka mu se smiluju, jer ja mu baš ništa nisam mogla pomoći...

Molila ja Boga dan-noć da mi se Miško živ vrati, ili bar pismo od njega da dobijem, kad jednoga dana stiže glas iz Novoga Sada, da su naši ljudi tamo. Pripovidali niki po gradu, koji su bili u Novom Sadu, da su u karantinu i da nikoga ne puštaju kući dok ne prođu dvi nedilje, pa ako za to vrime niko ne umre od kolere, onda će svi otić na urlap.

Ali žene nisu mnogo marile za kolere! Čim su čule, da su naši u Novom Sadu, vežu u bućur pečenica, šunka, vina, rakije, duvana — sve će to biti slatko kad je od kuće — pa hajd za Novi Sad!

Pošla i ja, ali kad sam na stanici čula, da u Novom Sadu nema Bunjevaca tila sam se vratiti. Šta ću i kuda ću, kad neznam mađarski! Ali, rekoh: hajd, da vidim i to čudo, gdi nema Bunjevaca!... Izvadim kartu i uđem u voz. Okrenem se livo i desno i sidnem na kraj jedne klupe, a kotaricu uzmem sebi u krilo. Mislim: tušta je svita, pa može nestati, a šta bi bez kotarice, žalosna Vito?

Krenili mi odavno i usput čujem viču: »Šandor!«, »Verušić!«, »Topola!«... Meni noge već utrnile od kotarice, ali se tišim: kad sam izdržala do Topole, izdržaću i do Novog Sada. Al hoćeš: mašina ide pa stane, ide pa stane, a napolju sve viču, viču, ali Novog Sada nikud ni od korova! Išla sam ja i na vo-

dicu pod Baju, ali to je bilo bliže, a ovo svud oranje, pa oranje... pô dana na ajzlibanu, pa uvijek isto oranje!...

Skinem naposlitku i maramu s glave, ne bih li bolje čula, kad viknu Novi Sad, ali — bilo je tu i »Verbasa« i »Kiš Kera« i »O Kera«, ali tog prokletog Novog Sada nigdi! Poplašim se, da nisam na drugi voz natrapala i stanem govoriti u sebi: »A joj, Gospe draga, odneće me na kraj svita, pa šta ću onda!...« Prikrstim se i stanem moliti Boga. Ali izmolila ja i devetnicu i rožarije, a Novog Sada još nigdi. Naposlitku pitam jednog čovika: »Jelte, bačo, koliko je sati?« On me, čovik, zapita, kuda putujem, pa opet pogleda u sat i reče: »Još jedan sat, pa Novi Sad.«

Onda mi opet pade na pamet, da tamo nema Bunjevaca, i stanem se briniti, kako ću doznati, gdi je katanski špitalj. Brinem ja tako i prikorevam samu sebe, što sam se sama otisnila u daleki svit, kad na jednoj stanici svi poustajaše i počеше bućure skidati. Ustala i ja i uzela kotaricu da sidem. Mislim, Novi Sad je, ali neko više:

»Ujvidek!.. Ujvidek!..«

»Kakav Ujvidek, bola vas odnela!« — povičem ja, pa ponovo sidnem. Kotaricu sad metnem na klupu pored sebe, jer više nije bilo nikoga, da mi je ukrade, i pogledam kroz pendžer, da vidim, kakav izgleda taj Ujvidek, kad sav svit side tu. Ali onaj bačo, što mi kazo koliko je sati, poče me zvati prstom da sidem doli, a ja njemu pritim glavom, pa kažem:

»Šta si ti mene sklepto zvati! Sram te bilo! Šta napastuješ poštenu ženu! Vidi ti njega!..«

Al on nezna za šalu, već počeo vikati na mene:

»Silazi brže, voz će ići dalje!«

»Ama, mani se, čovče, nisam ja vamo naumila, već u Novi Sad!

»Ta ovo je Novi Sad! — odgovara mi on srdito. Zar ne vidiš na tabli Ujvidek, a to znači Novi Sad!«

»Pa tako kaži, čovče, lipo racki: Novi Sad! Kud ja znam, šta ti je to Ujvidek?« — viknem ja, pa zgrabim maramu i kotaricu i onako gologlava, u kondi skočim iz voza, baš kad je mašina zviždala i dalje se kretala.

Skočim ja lipo, ali mi se jedna boca s rakijom iskliznu iz kotarice i tako lupi o šinu, da sva u komade pršte. Srića moja što sam ponela dvi boce rakije, jer da mi ona druga nije ostala u kotarici, onda bolje da se još sa stanice vratim kući i da ne izlazim Mišku na oči!

Krenem ja u varoš i koga god zapitam, gdi je katanski špitalj, svaki mi lipo racki odgovara i upućuje me, gdi je najkraći put do logora. Kazali mi kod kuće da nema Bunjevaca u Novom Sadu, al mi nisu kazali da ima Srbija, a to je to!.. Tako sam se lipo nadivanila po naški s kim god sam tila, ko da sam bila međ samim Bunjercima!..

Braćo Bunjevci!

Onima, koji nas sile da zatajimo svoje čestito bunjevačko ime i da se pohorvatimo poručujemo da sav svijet čuje:

To smo što smo: Bunjevci, sinovi Bunjevačke Nane i bujna grana velikoga stabla našeg Jugoslovenskog Naroda!

A onima, koji nas sile da se **odvojimo od većeg i bogatijeg dila naše države**, pa da podpadnemo pod siromašnu Hrvatsku poručujemo:

Tu smo, gdi smo! U Subotici biloj, u bogatoj Bačkoj i Vojvodini ravnoj, žitnici Evrope. Tu smo, gdi smo vikovima bili i gdi nas je ogrijalo sunce slobode 1918 godine!

Zašto pravite komediju od ovog čestitog i ozbiljnog naroda?*)

Tako čovik, koji voli bunjevački narod, mora da se zapita, kada se siti kakve su sve komedije pravili za ovih 20 godina frankovci, koji su odmah posli oslobodenja poslali u Suboticu da nas Bunjevce gurnu na stranputicu i da nas stave u službu ne naših, subotičkih i bunjevačkih, nego njihovih hrvatskih i zagrebačkih, bolje reći frankovačkih interesa.

Nemoguće je u jednom članku izložiti, kakve su sve nedoličnosti sa nama frankovci počinili za ovih 20 godina, ali **povodom nove maskerade, koju oni spremaju da sa našim obmanutim svijetom ponovo izvedu** po subotičkim sokacima, mi se sa uvriđenim plemenskim ponosom moramo zapitati:

Zašto sa nama prave operetske parade, zašto neozbiljne maskarade, zašto nedolične karnevale, zašto **smišne vašange?**

Jer, **od ozbiljnog, svečanog i veličanstvenog do smišnog**, pa i žalosnog i bednog — samo **jedan korak!**

A **kada** od ozbiljnog, svečanog i veličanstvenog postaje smišno i bedno?

Onda, kada se ono što je ozbiljno i svečano izvodi na neozbiljan način a naročito, sa naopakim ciljem!

I za ovo je nedovoljan jedan članak da pokažemo **kako se sve i u kojim prilikama kod nas od ozbiljnog pravilo smišno**, i

*) Objavljeno u Bunjevačkim novinama povodom zбора, koji se u Subotici imao održati 9-III-1940 g., a do koga nije došlo blagodareći otporu našega naroda.

žalosno! Ali, sitimo se samo onog vođanja i vožanja naših neobaveštenih masa po sokacima subotičkim na volovskim zapregama i na mađarskim četveropregama. Zatim, onoga podizanja na visoke pijedestale, i onoga kićenja cvieem i vinicama po sokacima pa i prid samim oltarom jednoga sasvim običnog čovika (da ne kažemo ništa više), koji nije naš, i koji je poslat sa strane i t. d., a sve to zato da se na jedan veličanstven način dokaže jedna istorijska laž: — da su prija dva i po vika u Subotici došli ne Bunjevci, nego — Hrvati!

I kada se ima na umu da sva ta maskarada nije postala spontano, odozdo iz naroda, nego da nam je sa strane poručena i nametnuta, da su je organizovali frankovci, koji su ovamo poslali i došli kao u jednu tuđu koloniju; zatim da je sva ta namištena parada veličajući jednu istorijsku laž imala praktično da posluži jednoj skroz nebunjevačkoj politici, izvesnim skroz antibunjevačkim interesima (našem stavljanju pod vlast hrvatske banovine) — onda se tek vidi, koliko je naša uloga u svojoj komediji bila i smišna i žalosna!

Sličnu takvu komediju izvode i sada sa nama ti isti frankovci, na isti način i sa istim ciljem. I sada će voditi po sokacima naš privaren i terorisani svit, i sada će se rebutiti i praviti važni, držati prazne govore, donositi smišne rezolucije, koje niko ozbiljan ne uzima ozbiljno, jednom ričom i sada će kao vašange šarati kukom po zraku, a posli priko svojih novina objaviti kako oni ne prave vašange nego istoriju.

I šta će biti rezultat svega toga? Ništa! Tekla voda kud je tekla, jer se zna prava cina svemu tome, kao što se zna ko to sve radi, zašto i za čiji račun!

Jedino što će ostati kao trajna i žalosna uspomena da su n'ki naši Bunjevci još jedanput pristali da podmetnu svoja leđa tuđim interesima i da još jedanput na štetu svoga ugleda i pravih svojih bunjevačkih interesa odigraju jednu smišnu i žalosnu ulogu.

(Prviput objavljeno u Bunjevačkim novinama povodom spremanog zbora u martu pr. g.).

Kakva je razlika između onih Sabora i ovog „sabora“?

Frankovci koji su spremali »hrvatski manifestacioni zbor« u Subotici kažu da imaju pravo taj zbor pritvoriti u sabor, koji će doneti »istorijske odluke« o Subotici i Bunjevcima.

A mi im kažemo: imaju oni pravo da taj svoj zbor nazovu ne sabor, nego ako hoće i sa istim pravom i Parlament Velike Britanije u Subotici! Svašta frankovci mogu u svojoj grandomaniji!

Ali ono što ozbiljne ljude interesuje jeste pitanje: kakva je razlika između onih narodnih Sabora od 10 XI 1918 u Subotici i od 25 XI 1918 u Novom Sadu i ovoga »sabora«, koji su frankovci spremali u Subotici?

Evo kakva!

Onaj narodni sabor od 10 novembra 1918 godine u Subotici na kome su 10.000 Bunjevaca i Srba objavili cilom svitu priko pop Blaška Rajića i drugih govornika da su jedan narod i da žele ostati i u slobodi jedni i zajedno, — taj sabor je bio samonikao, ozbiljan i rizičan istorijski događaj.

Na taj sabor okupili su se Bunjevci i Srbi sami, po svojoj slobodnoj volji, i osiđajući da je zaista došao istorijski trenutak, kada i oni treba otvoreno da kažu svoju želju i volju u pogledu njihove dalje sudbine, koja im je bila spremljena vojničkim krahom Mađarske. Njih niko nije ni molio, ni za pare kupovao, ni obmanjivao, ni teroriso, ni pretio da na taj zaista istorijski zbor i sabor dodu. Nisu tribali nikakvi i ničiji agenti sa strane, najmanje frankovački, koji će ih obmanom i terorom na zbor dotirati. I narod je listom došao i kazao muški svoju rič.

Taj sabor je bio ozbiljan, jer se sastao u ozbiljno i sudbonosno vreme, radi ozbiljnog posla, i jer je svoju dužnost na ozbiljan i doličan način svršio.

Taj sabor je bio i opasan, jer da srpska vojska nije na vreme stigla i otirala svu državnu (civilnu i vojnu) silu mađarsku, bilo bi i krvi i veša'a po Subotici!

Taj sabor je bio istorijski i moralno značajan, jer je on nametnuo istorijsku i moralnu dužnost srpskoj vosci da ne zastane na svome oslobodilačkom putu kroz našu dotle porobljenu Vojvodinu, nego da požuri i u Suboticu, te da i nama donese vikovima očekivanu nacionalnu slobodu. I srpska vojska je požurila, i trećeg dana posli toga zbora doletela u Suboticu i na sve strane razvijala naše vikovne ugnjetače.

A onaj drugi Veliki Narodni Sabor u Novom Sadu na dan 25 novembra 1918 godine, na kome su bili okupljeni svi legitimno izabrani delegati sviju slovenskih naroda u Vojvodini, bio je moralno, pravno i istorijski, još značajniji od prvoga: za nas Bunjevce i za našu Vojvodinu i za cilu našu narodnu državu.

Na toj Velikoj Narodnoj Skupštini doneta je istorijska odluka, kojom se proglašava:

1) formalno otcepljenje Vojvodine ispod vlasti dotadašnje mađarske države,

2) prisajedinjenje Vojvodine (zajedno sa Suboticom i nama Bunjevcima) Kraljevini Srbiji, i

3) **odaje priznanje srpskoj vojsci** što je svojom oružanom silom oslobodila sve Slavene u Vojvodini i time omogućila i formalno izdvajanje Vojvodine ispod tudinske vlasti.

Na ovoj Skupštini aktivno i ravnopravno su učestvovali i za gornju odluku glasali i **70 legitimno izrabnih bunjevačkih i srpskih delegata** na čelu sa **pop Blaškom Rajićem**, Albom Malagurskim, Dr. Manojlovićem, Dr. Petrovićem i dr.

A kakav je ovaj sad frankovački zbor i »sabor«?

Pre svega **on nije bunjevački** ni po onima koji su ga naručili, ni po onima, koji su ga organizovali, ni po cilju, kome treba da posluži.

On nije bunjevački, jer su ga naručili frankovci iz Zagreba, jer ga organizuju zagrebački došljaci što i sami priznaju u svojim novinama, i jer ima da posluži interesima »hrvatskim« i zagrebačkim, a ne bunjevačkim i subotičkim. On nije bunjevački ni po tome što sami njegovi organizatori priznaju u svojim novinama da je to »hrvatski«, a ne bunjevački zbor!

Taj zbor nije samonikao, nije potekao iz želje i slobodne volje našega bunjevačkog naroda, nego su ga već dva puna mjeseca pr. premali frankovački dodoši iz Zagreba, služeći se svima nedozvoljenim sredstvima, zavodeći naš dobronamirni i neobačeni svit, priteći mu, zaplašujući ga gdi to pomaže, ili moleći ga, gdi drukše ne ide.

Taj zbor nije ni ozbiljan, ni sudbonosan, jer se izvodi sa lažnim frankovačkim parolama i na način, na koji se niko ozbiljan ni osvrnuti neće.

Posli onih zborova i sabora iz 1918 godine došlo je naše vikovima očekivano nacionalno oslobođenje, došli su veliki istorijski dani, došla je naša nova, jugoslovenska država, a posli ovih frankovačkih komedija sa nama Bunjevcima, doći će što i dosad:

Mirna Bačka i smijanje!

Srpska ijekavština i „bunjevački Hrvati“

Kad naši Bunjevci hoće da postanu Hrvati, oni prestanu da divane svojom milozvučnom bunjevačkom ikavštinom i počnu divaniti — srpskom ijekavštinom! Na primer: ne kažu »lipo dite«, »bilo mliko«, »liva ruka«, »di si bio«, nego »lijepo dijete«, »bijelo mlijeko«, »lijeva ruka«, »gdje si bio« i t. d.

I misle, neznalice, da su se time pohrvatili!

Zlatna prostota: **Govoriti srpski, a misliti da je to hrvatski, i da su se baš time pohrvatili!**

Jer, t. zv. **štokavsko-ijekavski dijalekt nije hrvatski**, kako naše neznalice i prkos-Hrvati misle, nego **čist srpski dijalekt**. Dvi trećine srpskoga naroda govori tim dijalektom, (»bijeli snijeg, lijeva ruka, lijepo dijete, gdje, ovdje, ondje«), a samo jedna trećina govori t. zv. **štokavsko-ekavskim dijalektom** (»beli sneg, leva ruka, lepo dete, gde, ovde, onde« i t. d.) Što znači, da oko **6 miliona Srba govori štokavsko-ijekavskim**, narečjem, dok samo oko **2,000.000 Srba govore štokavsko-ekavskim**.

Crna Gora, Boka Kotorska, Dalmacija, Lika, Bosna i Hercegovina, Sandžak i cila Zapadna Srbija govore **ijekavštinom**, a samo Vojvodina, istočna Srbija i Južna Srbija govore **ekavštinom**.

Međutim, pravi hrvatski, govorni narodni jezik nije štokavsko-ijekavski, nego **čakavsko i kajkavsko-ekavski** (rič »što« izgovaraju »ča« i »kaj«, a staro slovensko »jat« izgovaraju kao »e«. Na primer: ne kažu: »šta si kazao«, nego »ča si kazal«; ne »zašto si uzeo« nego »za kaj si zel?«, ali ne kažu »gdje, ovdje, ondje«, nego: »gde, ovde, onde«, i t. d.)

Čakavskom ekavštinom i nešto čakavskom ijekavštinom, kao i kajkavskom ekavštinom od vjeka je govorio onaj dio našeg slovenskog naroda, koji se od uvijek smatrao i stvarno bio pravi i koreniti **hrvatski narod** (Severno primorje, odn. deo Dalmacije sa ostrvima i Zagrebačka oblast). Ko ne viruje neka ode u Zagreb, i neka stupi u razgovor ma sa kojim seljakom, pa će čuti i uviriti se.

Ima i katolika u zapadnim krajevima naše države koji govore štokavskom **ijekavštinom**, ali njih ima nešto priko šestotina hiljada **prema šest miliona Srba**, koji govore tim dijalektom!

Prema tome štokavska **ijekavština** (»lijepo, bijelo, rijeka, sijeno, snijeg, gdje, ovdje, ondje« i t. d.) **nije hrvatski, nego srpski govorni dijalekt**.

E. ali ima nešto što buni naše neznalice i **prkos-Hrvate**, radi kojih ovo i pišemo, u bratskoj želji da ih nećem poučimo, te da se više ne brukaju i ne budu baš toliko smišni (govoriti srpski, a misliti da je to hrvatski, pa još i da se baš t.me pohrvatili!).

Iako dvi trećine Srba govore **ijekavski** (»dijete, m'ijeko, rijeka, ovdje, ondje«), ipak je za **srpski književni jezik primljena ekavština** (»dete, mleko, reka, ovde, onde«).

Primljena je ekavština, iako je najveći srpski i jugoslovenski filolog Vuk Karadžić predlagao (i sam pisao) da se **ijekavski dijalekt primi za srpski književni jezik**, baš zbog toga što najveći dio Srba tim dijalektom govori.

A kako se to desilo? Tako što se **srpska književnost i srpsko novinarstvo početkom i sredinom devetnaestog veka snažno razvili najpre u Srpskoj Vojvodini**, sa Novim Sadom na

čelu, a posli u Beogradu i Srbiji. Kako su prilike u Vojvodini, i Beogradu bile povoljnije za razvoj književnosti, nauke i novinarstva, nego u zapadnim krajevima srpskim to su se ove u Vojvodini i Srbiji snažno i razvile, tako da su Novi Sad i Beograd nametnuli svoj govorni i književni jezik celokupnom srpskom narodu (mada se u zapadnim krajevima naše države i sada ponegde, a naročito u novinarstvu, podržava i ijekavština kao srpski književni jezik).

U Srbiji je ekavština potpuno pobedila kao književni jezik, mada seljaci i prostiji svit u Zapadnoj Srbiji i sada govore ijekavštinom. Ali kada i Srbijanski seljak hoće da govori gospodski, onda i on govori ekavski, t. j. ne kaže »dijete, rijeka, brijeg, gdje, ovdje, ondje«, kako on to na selu govori, nego »reka, breg, sneg, gde, ovde, onde« i t. d. kako to gospoda srpska govore.

I onda možete misliti, kako smišan izgleda po neki naš bunjevački paor, i i po nika naša »gospodična« ili »milostiva«, kada, stideći se svoje divne ikavštine (»lipo, brig, snig, ovdi«), počnu da govore ijekavštinom, kojom u Srbiji samo još seljak i prost svit divani!

Ali, to još nije sve! Ako Srbiji nisu poslušali velikoga Srbina Vuka Karadžića da ijekavštinu prime za svoj književni jezik, poslušali su ga Hrvati, tako da je četrdesetih god na prošloga vika primljena srpska ijekavština za hrvatski književni jezik!

I danas, sve književne i naučne knjige kao i novine u Hrvatskoj ne pišu se hrvatskom kajkavskom ekavštinom, nego čistom srpskom štokavskom ijekavštinom! (»gdje, ovdje, mlijeko, bijelo« i t. d.)

Ej, naša vesela braćo, bunjevačko-hrvatska! Mnogo su vas izagali za ovih dvadeset godina nekažnjenog vršlajnja, ali vas nikada nisu tako napravili smišnima, kao kada su vam utukli u glavu da ćete postati HRVATI, ako budete govorili SRPSKI!

Gde žive Srbi i Bunjevci

Srbi žive u bogatijem i mnogo većem dilu države.

U tom bogatijem dilu države živimo i mi Bunjevci.

Srblji drže bogatu **METOHIJU**, pa obadva **KOSOVA POLJA**, gdi rodi žito kao u našoj Bačkoj, pa sva **TRI POMORAVLJA**, pa bogatu **MAČVU**, pa **STIG** di se u kukuruzu konjanik na velikom konju ne može da v.di, pa **PODUNAVLJE** (ravnicu oko Dunava), **POSAVINU** (ravnicu oko Save), pa bogatu **BAČKU**, **BARANJU**, **BANAT** i **SREM**.

U krajevima gdi Srblji žive nalaze se najveće šume u našoj državi — u Šumadiji, Južnoj Srbiji, Bosni, Crnoj Gori.

U srpskim krajevima se nalaze u Evropi najbogatiji rudnici bakra, olova, srebra, zlata, cinka i t. d.

A šta u novoj autonomiji ima? **Goli krš i krečni kamen u Lici, Hercegovini i Dalmaciji** i samo nešto zemlje u Slavoniji.

I ko je zato kriv? Opet »Vlahi!«

A i krivi su ti »Vlahi!« Krivi su što su vikovima branili svoje bogate krajeve od sviju otimača i sa zapada, sa sivera i juga. Što su odbranili svoju Bogom nadarenu zemlju od Turaka, Bugara, Grka, Arnauta, Venecije, Austrije i Madarske.

Krivi su, jer da nisu od tudina odbranili svoje krajeve u kojima već hiljadu godina žive sada bi bilo: »Kad nema nama, nek nema ni vama!«

Ali bi bar lipo tada svi mi izgledali, da se Srblji nisu održali i sebe radi i sviju nas radi!

Ima dva Hrvatsva

Još nečemu da proučimo naše tako zvane »Hrvate«.

Ima — dva Hrvatsva. Jedno je Hrvatsvo **nacionalno, slovensko i bratsko jugoslovensko**.

To je Hrvatsvo, koje je učinilo da je 1848 godine **Srpski pravoslavni Patrijarh Rajačić instalirao i blagoslovio Jelačića za bana Hrvatskog**.

To je Hrvatsvo **Ljudevita Gaja i ostalih Ilira**, koji su tvrdili da su **Srbi i Hrvati jedan narod**.

To je Hrvatsstvo, koje je učinilo da su Hrvati četrdeset godina prošloga vika odbacili hrvatsku kajkavštinu i ekavštinu, pa primili srpsku štokavštinu i ijekavštinu za svoj hrvatski književni jezik, samo da bi bili bliži Srbima.

To je Hrvatsstvo Štrosmajera i Račkoga, koji su život svoj posvetili ljubavi i bratstvu srpsko-hrvatskog naroda, koji je za njih bio jedan narod.

To je Hrvatsstvo, koje je stvorilo Jugoslavensku Akademiju znanosti i umjetnosti u Zagrebu i divnu katoličku katedralu u Dakovu, koju je katolički biskup Štrosmajer posvetio bratstvu i jedinstvu katoličke i pravoslavne vire.

To je Hrvatsstvo, koje se zajedno sa Srpstvom borilo na Fridjungovom procesu u Beču, u veleizdajničkoj parnici u Zagrebu protiv Austrije, i koje je za vrime rata poslalo hrvatske dobrovoljce u srpsku vojsku.

To je Hrvatsstvo Stipana Radića, onoga Stipana Radića, koji je prije rata umio i da se suprotstavi frankovačkoj rulji, koja je nasrtala na Srbe, a koji je posli rata, kada je najzad uvidio da svi hrvatski putevi ne vode ni u ovo ni u ono, nego u Beograd, svaki svoj zbor po Hrvatskoj počinjao i završavao sa usklikom »Živeo Kralj! Živela Jugoslavija!«

To je Hrvatsstvo, koje zna za zdrav razum, za Boga, za dušu, za Isusa sina božijeg, koji je na križ razapet da ljubav među svima ljudima pobedi, koje viruje u Slovenstvo, Jugoslovenstvo, u prave interese i Hrvatsva i Jugoslovenstva.

I najzad, to je Hrvatsstvo:

koje je u Zagreb dovelo srpsku oslobodilačku vojsku;

zbog i radi kojega Hrvatsva je stvorena Jugoslavija i blagodareći kome će Jugoslavija opstati i cvetati, pa ma šta činili njeni unutrašnji i spoljni neprijatelji.

Ali ima i jedno drugo »hrvatsstvo«. To je »frankovačko hrvatsstvo«, koje je stvorio zagrebački čivutin Jozua Frank.

To je neslovensko, nejugoslovensko, nekršćansko, nekulturno, mržnjom nadahnuto, antisrpsko, suludo i izdajničko frankovačko hrvatsstvo.

To je zloglasni hrvatski frankovluk!

To je najnekulturnija i najdivljačnija pojava usrid kulturne Evrope!

Zato ćemo se mi protiv takvog neslovenskog, nekršćanskog i nepatriotskog Hrvatsva boriti, kao što se i sami Hrvati u Hrvatskoj bore svim silama protiv svoga rođenog frankovluka, koji je Hrvatima naškodio i škodi više nego iko u njihovoj istoriji.

Kakvi smo mi Hrvati?

Takvi, koje je trebalo priko 200 godina pohrvaćivati, pa da i danas ostanemo nepohrvaćeni.

— Kakvi smo još?

— Takvi, da su nas, odkako smo u svojoj državi, 20 godina morali i siliti i moliti da postanemo Hrvati, pa da ipak ostanemo Bunjevci!

Somborski Bunjevci neće u Hrvate

U somborskom »Bunjevačkom kolu« još krajem prošle godine pojedini nezadovoljnici zbog neostvarene lične ambicije povelili su akciju, da se Kolo i hrvatski »Miroljub« ujedine. Oba udruženja izaslala su po tri člana, koji su proučili ovo pitanje. Na osnovu tih pregovora Upr. odbor Kola je doneo zaključak, da se o ujedinjenju ne može ni govoriti i to pitanje skinuo sa dnevnog reda.

Nezadovoljnici nisu se pomirili s time, nego su pitanje hteli izneti prid Glavnu skupštinu. Podneli su zasebnu listu za izbor Uprave, ali ta je lista dobila svega 39 glasova, prema zvaničnoj listi, koja je dobila 114 glasova. Glavna skupština nije htela ni da raspravlja o pitanju pritapanja u »Miroljub«.

Pritsidnik je ponovo sada, već 15-ti put, postao Stipan Stolišić gradski sinator, kome je Glavna skupština stavila u dužnost, da i dalje vodi Kolo u bejnovačkom duhu, a nezadovolj-nike odstrani iz Kola.

Pritsidniku g. Stolišiću Stipanu i ciloj upravi Bunjevačkog kola u Somboru čestitamo, mnogo sriće i napridan rad želimo.

M. M.

Kako divani gospodin Korošec, a kako ovi naši?

Na sastanku Slovenačke akademske zveze (Akademiški savez) g. dr. Anton Korošec, burno pozdravljen od svih prisutnih, održao je prošle godine ovaj govor:

»Naša država je Kraljevina Jugoslavija. Ona se ne smi dirati, ona se ne može smanjiti, nego samo proširiti. Vladari Jugoslavije su Kraljevi iz domaće narodne Dinastije Karadorđevića (Tako je! Živeo Kralj! Živeli Karadorđevići!) To su naše najviše i jedino praktične nauke o državi. To je sve za nas sve-to, ozbiljno najuzvišenije. Ko nam to ruši, taj je naš neprijatelj...

Tu dobru omladinu pozivamo neka nam pruži ruku za idealno patriotsko pobratimstvo, da se zajedno borimo za mir čovečanstva, za sreću naše domovine i za dobrobit našega Kralja! (Tako je! Odobravanje). Neka se sklone svi oni, koji nam smetaju na tom putu! A naše želje su u pravcu da omladina ostane ovakva kakva je: verna Bogu, verna Kralju, verna Jugoslaviji, verna Sloveniji. (Burno odobravanje i poklici: Tako je!)

Ko je dobrog mišljenja, ko hoće da čuva narodnu Dinastiju. (Živeo Kralj! Živeo Dom Karadorđevića!) Ko hoće sačuvati tekovine naše narodne i hrišćanske civilizacije, ko hoće socijalnu evoluciju a ne revoluciju, ko hoće slobodu a ne transtvo, taj neka ide s nama na stražu za naše ideale«.

Kao što smo i ranije izneli, Slovenci su katolici kao što smo i mi, g. Korošec je i katolički pop kao što je i naš g. Blaško, pa ipak, on se ne boji da će mu »Srbliji oteti viru«, jer zna da je Srblijima dosta i njihova vira, pa druge ne pitaju, ni dali se, a kamo li kako se krste. A zna i to, da viru neće niko oteti, ako joj ne naškode baš oni, koji su najviše pozvani da je čuvaju i ako je ne povlače tamo, gdi joj nije mesto.

Zato, katolički pop, i voda slovenačkog naroda g. Korošec ovako i divani, i zato on i saraduje sa Srblijima u Beogradu, zato je do sada deset puta bio ministar u Beogradu, zato je i napravio od svoje Slovenije najsićniji zemlju u Evropi.

A, kako divane ovi naši, Đido i g. Blaško?

E, ali Đido je biran u Hrvatskoj za sinatora, pa mora da vuče tamo, Hrvatskoj, a naš Blaško ne smi da uvridi frankovačke vode tako zavnih namet-Hrvata u Subotici, pa ako i ne budne ono »od ludog pope, luda i pridika«, a ono budne onako, kako mu ovi nezvani gosti narede.

Kad bi se baš svi pohrvatili

Mi Bunjevci ne možemo biti ono što nikada nismo bili. Mi nikada nismo bili Hrvati, pa to ne možemo biti ni sada, pa ma kome to i ma koliko mu to tribalo!

Ali, kada bi se mi Bunjevci i povelili svi do jednog za tuđim računom, pa se svih nas 65.000 u Subotici proglasili za

PRKOS HRVATE, nikakvog PRAKTIČNOG političkog značaja to ne bi imalo!

A evo zašto!

Kada su Srbiji omeđivali granice novoj hrvatskoj banovini, oni nisu gledali da u toj novoj banovini budu samo Hrvati. Zato su granice tako pvukli da sada na tri miliuna Hrvata ima 1,000.000 pravoslavnih Srba u Hrvatskoj.

Ako bi sada neko tražio da se glasanjem ili sl. minjaju granice Hrvatske, onda bi i 1,000.000 pravoslavnih Srba glasali da se otcipe od Hrvatske i spoje s ostalih 7 miluna Srba u Srpskim Zemljama, kako se već sada zove ovaj drugi, veći i bogatiji dio naše države, u kome živimo mi i Srbi.

A tada možda ni Osik ne bi ostao u Hrvatskoj, jer: postoji čitav i neprekidan lanac srezova od mađarske granice više Osika, pa priko cile Slavonije, priko uže Hrvatske, Like i severne Dalmacije do Benkovca na moru, u kojima su skoro svuda Srbiji u većini.

Ako bi se, dakle, htelo da srezovi sa hrvatskom većinom pripadnu Hrvatskoj, a srezovi sa srpskom većinom Srbiji, onda bi granica hrvatske banovine išla od Osika, pa ispod Zagreba do mora, i Hrvatska bi bila pripolovljena, — **A MI BI SA SUBOTICOM OPET OSTALI OTSIČENI OD HRVATSKE BANOVINE.**

Pritom više ima pravoslavnih Srba u Bačkoj, nego nas Bunjevaca, pa bi nas oni ipak priglasali, ako bi se htelo glasanjem da odluči ko će gdi pripasti.

Dakle, mi nismo, nećemo i nemamo nikakvu potrebu ni interes da se odrekemo svoga čestitog bunjevačkog imena i da postanemo Hrvati. Ali, i kada bismo postali Hrvati, ovi od toga nikakvu hasnu nebi vidili, jer bismo se samo naprazno odrekli sami sebe i nazivali se Hrvatima, a ne bismo mogli doći pod njihovu vlast, niti im svojom imovinom popraviti njihovo materijalno stanje, radi čega nas oni i pohrvaćuju.

Jer, niko valjda koji malo pameti ima, ne misli da će Srbi prilikom eventualnog razgraničenja pustiti da 1,000.000 pravoslavnih Srba, koje ne treba ni silom ni milom tek sada posrbljivati i koji su vatreniji Srbi od onih u Šumadiji, ostanu van okvira Srpskih Zemalja, a da 65.000 Bunjevaca koje tek sada treba i milom i silom praviti Hrvatima — pripadnu Hrvatskoj, zato što su tobož »HRVATI«!

A valjda niko normalan kod nas ne misli da će Srbiji, koji znaju kako se pravi država, jer im je to vikovni zanat, pustiti da, na primer u Bačkoj, i u našoj rodnoj nacionalnoj državi stvorenoj srpskom krvlju, Mađari i Nemci glasaju, gdi će Srbiji i Bunjevci, a gdi Hrvati pripasti!

Radi se o ozbiljnim stvarima, zato: dosta frankovačkih laži i zaluckivanja ovog čestitog i neobavištenog našeg naroda!

Odrođena Bunjevačka inteligencija i ujedinjena srpska omladina 1869 godine

Misao za sastavljanje bunjevačke povisnice ponikla je u **Matici Srpskoj**, koja je god. 1869 raspisala nagradu za jednu takovu radnju. Svakako, da je **po Matici raspisani konkurs mnogo uticao na odluku Antunovićevu** u pogledu izdavanja »Bunjevačko-Šokačkih Novina«. On je iste godine **1869-e** pokrenuo akciju za izdavanje spomenutog lista. Sa takvom nakanom pohita on u **Suboticu** i pozove Bunjevce na **sastanak** i dogovor. U to doba bio je župnik crkve sv. Terezije — Ivan Probojčević i sastanak je bio održan kod njega. Osim domaćina, sazivača Antunovića i virna mu prijatelja Boze Šarčevića, na sastanak došli su **mnogi**, a među njima i **tri Antunovića i dva Zomborčevića**. Kada je Antunović upoznao zvanice sa svojom namirom i planom, onda mu je advokat Zomborčević rekao: **»Brate Ivo! zakasnio si sa tvojim pridlogom. Mi smo se već pomadarili«**. Antunović kao gromom ošinut, ostane nekoliko minuta bez riči, a kada se sabrao, đipi i reče Bozi Šarčeviću: **»Ajde, Bozo! Mi smo naše svršili, i nemamo ovde više šta da tražimo!«**

Ivan Antunović ne bi bio otac i priporoditelj bačkih Bunjevaca i Šokaca, da ga je ovaj nemio udarac odnarođenih Bunjevaca smeo. Naprotiv, njega je ova **sramotna izdaja** upravo izazivala i gonila na što uporniji rad. Dana 15 VIII (na Veliku Gospojinu) g. 1869 izide **»Poziv«** — u kojem Antunović javlja, da će izdati »Bunjevačko-Šokačke Novine«. On poziva Bunjevce i Šokce na složan rad, da bi se od sigurne nacionalne smrti spasili. — To je bilo 15 VIII, a već 25 VIII **Ujedinjena srpska omladina u Velikoj Kikindi drži skupštinu i na istoj donša jednoglasnu odluku o pomaganju bunjevačko-šokačkog lista i da se Antunović o toj odluci obavisti.**

Dakle, kada je **bunjevačka inteligencija** izjavila Antunoviću svoje **odrođenje**, kada su na usta Zomborčevića rekli, da oni **nisu više Bunjevci**, nego da su **Mađžari**, onda je **ujedinjena srpska omladina** — kao jedna osoba **skočila i pružila ruku Bunjercu Antunoviću u pomoć.**

B.

Nije to frakcija JRZ, nego svist narodna

Frankovački listovi da bi se utišili što u Subotici nije održan »hrvatski« sabor, pišu da je taj »sabor« spričila jedna frakcija JRZ.

Onima, koji gube, Bog je ostavio utihu i mi nemamo ništa protiv da oni sebe i svoje čitaoce tiše, kako im je gde volja, ali radi neobavištenih van njihovih pristalica moramo reći, da je taj sa strane (izvan Subotice) naručeni zbor i »sabor« spričilo nešto sasvim drugo. A, naime: probuđena svist i na svašta spreman otpor jugoslovenskog naroda u Subotici i sivernoj Bačkoj, koji ni pod kakvim uslovima ne pristaje da se u ovim opasnim vremenima na račun njegovog džepa i njegove sudbine prave kojekakvi suludi frankovački eksperimenti, niti da ikome on i njegova blagoslovena i njegovim znanjem i krvlju natopljena zemlja služi kao kolonija i zakrpa.

Ta probuđena narodna svist o pravim interesima Subotice i cile severne Bačke spričila je ne samo ovaj, nego će spričiti i svaki drugi takav za tuđ račun naručeni zbor i »sabor«, čiji bi cilj b.o da ove krajeve upropasti privredno, kulturno i finasijski, a nas Bunjevce još i — nacionalno.

Ko ne viruje, uviriće se!

Zašto im triba Subotica?

Na to pitanje oni sami odgovaraju: »Zato što triba da nas materijalno pomogne, jer u našim siromašnim krajevima ne možemo da živimo, ako nas niko ne pomogne.«

To u svima svojim brojevima priznaju »Sub. novine«.

To priznajemo i mi.

Ali kao Bunjevci moramo reći: ako je tačno da mi njima tribamo, tačno je i to, da oni nama ne tribaju, mada im želimo svaku sriću i napridak u njihovoj autonomiji, ali bez nas!

Prema tome, neka nas ostave na miru!

Nećemo mi ničija kola da turamo.

Između Zagreba i Vojvodine mi smo se opredilili za Vojvodinu

U pitanju hoćemo li otići pod vlast dalekog Zagreba ili ćemo ostati tu gdi smo, tj. u većem i bogatijem dilu naše države, u bogatoj Vojvodini sa bliskim Novim Sadom, — mi smo se opredilili za ono što je jedino prirodno i moguće, i gdi nas vuku svi naši stvarni bunjevački interesi, tj. za Bačku i Vojvodinu.

A zašto?

Zato, što je Vojvodina jedna nediljiva cilina geografska, istorijska, politička, socijalna, poljoprivredna, trgovačka, industrijska i soabraćajna.

Vojvodina se ne može i ne smi diliti, jer je u interesu svakoga njenoga dila da ostane neizdvojen iz te ciline i od ostalih dilova.

Vojvodina je jedan prirodni geografski, privredni, politički i saobraćajni organizam, čiji su dilovi međusobno povezani harmonično i nerazdvojno.

Tako je to bilo od uvik, a pogotovu odkako je stvorena naša nacionalna država i odkako su Novi Sad i Beograd postali ne samo naš politički i nacionalni, nego i privredni centar.

Jer, Bog, priroda i istorija su tako učinili, da sve neizbežno vodi najkraćim i najjeftinijem putem u Novi Sad i Beograd. I Dunav, i Tisa i Sava i Drava i Morava sve to teče ka Novom Sadu i Beogradu, a sve plodne ravnice oko ovih velikih rika čine jednu nerazlučnu geografsku c. linu, jedan ogromni organizam, t. zv. Panonski bazen.

Sudbina ili srića naša bunjevačka htela je da smo se mi prija stotina god. naselili baš u ovome prirodnome i bogatome bazenu. I, kada smo nekada baš zato i patili što smo se naselili u ovim bogatim ravnicama, oko kojih su se otimali i Turci i Mađari i Austrija, pravo je da sada, u svojoj slobodnoj nacionalnoj državi slobodno na njima živimo i napridujemo. — Kada smo pod tuđinom uspili da se ovde zadržimo i da nas ne otiraju sa naše zemlje, vašto bi sada pristali da nas izdvajaju iz naše bogate okoline, gdi nam je prirodno misto i gdi u zajednici sa ostalim dilovima Vojvodine možemo ostati to što smo i što tek možemo biti: Bunjevci i sve napridniji gospodari na svojoj bogatoj zemlji i sa svojim bogatim društvom!

Zašto bi se otkidali od ove prirodne ciline i išli pod daleki Zagreb, gdi ćemo imati uvik da dajemo i ishranjujemo najsiromašnije krajeve u našoj državi?

Na ovo prosto i otvoreno pitanje neka odgovore oni koji nas vuku iz Bačke, a koje već 20 godina zavode nekoliko frankovačkih dobeglica. Neka odgovore najprija prid svojom savišeću, a onda i prid cilim našim narodom, pa će ih proći volja da i dalje zaluckivaju i sami sebe i druge.

Mi, pak, hrabro ćemo istrajati na putu, kojim smo pošli da bi odbranili naš narod od onih, koj ga svisno i nesvisno (jer ima i ovakvih) zaluckivaju i zavode.

A nije daleko vreme, kada će nam svi zahvaljivati, što smo, kada je to tribalo, znali pokazati našim Bunjevcima gdi im je pravo misto i stvarni interesi.

Pajica Kantorov

(Odlomak iz moje veće bunjevačke istorijske pripovitke).

Te noći, kad se on rodio, bilo je tihe i iskrene radosti u kući dobroga Stipe Kantora.

Šest ćeriju dolazile su na svit jedna za drugom, skoro bez trunke radosti, naročito sa očeve strane.

Svake druge godine, kako se one po redu rađale, ponavljalo bi se uvijek isto.

Stipe Kantor bi sidio u čistoj sobi i pušio lulu za lulom, svaki put očekujući sina. Ali kako bi bab-Liza ulazila u čistu sobu i suhoparno ujavljivala: »Opet ćer«..., on bi isto tako suhoparno i kao s gorčinom ponavljao: »Opet ćer!«... Misli bi mu se tada razbile i on bi rasijano stao da istresa »stivu« lulu, iako je još duvan veselo cvilio u njoj.

A posli bi bilo opet sve po starom.

Žensku dicu trpio je u kući za nevolju. Šta će, kad ga je Bog njima obdario!.. Ali želja za sinom s godine u godinu sve je više rasla u njemu, i nada ga nije napuštala. U kući odavna više nije govorio o tome, ali mu je u srcu uvijek plamičak nade tinjao i evo nije se privario...

Te noći kad je »novina« očekivana, dicu su razneli svuda po komšiluku. Stipe je nemirniji bio nego obično u tim prilikama. Šetao je nestrpljivo po čistoj sobi, žustro vukući dimove kroz višnjevi kamiš, da su po koji put iskricice izletale iz priklopljene lule. Šetao je dugo, izlazio prid kuću, vraćao se i po katkad zastajao, nestrpljivo osluškujući. A kada se bab-Liza pomolila na vratima, nije ni čekao da mu kaže, šta je. On je vidio po njenom licu da se nešto neobično desilo i kriknuo je pola uviren, pola pitajući:

»Sin je?...«

»Da, sin je!..« — odgovorila je brzo bab-Liza, radujući se i sama, jer je mrzila žensku dicu.

Od toga dana Stipe Kantor je lipše svirao u »vorgle« i zanosnije pivao u crkvi. Kao nikad dotle, pivao je Stipe, i sve se čudio kako to, da narod i sad umire, i zašto se rekvijem mora pivat i sada, kad je on tako veseo...

Prid več, kad bi Stipe završio svoje poslove, skoro kradom bi ulazio u »čistu sobu«, gde je stajala Pajicina kolivka. Lipa, sva u drvorezu i pozlati, šarenila se, kao da je od licitarskih kolača sastavljena.

Tu, u čistoj sobi, rasla bi krila Stipi Kantoru. Tada bi baba Stanku slao i po dvaput sa bokalićem u podrum i odbijajući dimove pijuckao bi na gutljaje dobro kelebijsko vino, i tiho pevušio čelo glave svoga maloga jedinca.

Po kat-kad bi čak i u harmonijum zasvirao neke čudne melodije, koje dotle niko nije čuo, a iz kojih se samo toliko moglo osetiti, da ih svira čovik, na koga se srića nasmijala. Svirao bi tako dobri Kantor dugo i zanosno, a mali bi mirno ležao u svojoj kolivci, upirući svoje blage očice u onu stranu, odakle su zvuci dolazili...

Starije sestre se utrkivale, koja će lipše da sašije i naveze za svoga maloga »jedinka«, kako su mu one sve iz milošte tepale. On još u kolivki, a one spremile torbicu za knjige, zlatom izvezena »nidra«, bezbroj čarapa, kapica, maramica, nazlatanih papučica, kao da mu nožica nikad veća neće porasti. Čak je i čizmice imao, što mu je Stipe Kantor poručio, još kad se rodio, kod »Kusulje«, najboljeg čizmara, ali od sramote ih nije pokazivao, nego ih zaključao u orman, gdi su mu note stajale.

I tako sa ukućanima zajedno i stvari su čekale, da poraste Pajica Kantorov...

*

Još od rođenja Pajicinog baba Stanka mu je bila virna dadilja. Sideći na »banku« pokraj peći, više Pajicine glave, desnom nogom dodirujući donji dio kolivke, prela je i pivala junačke pisme: O Marku Kraljeviću, Milošu Obiliću, Caru Lazaru, Skender begu Kastriotiću. Pa kako joj se nit nije prekidala, tako ona nije pristajala o junacima. Ređala ih je od iutra do mraka, »grokćeći« tiho, da se dite ne probudi...

Dite je raslo, a baba Stanka je još »groktila« o svojim junacima. A kad je Pajica već i razumivati počeo, onda je baba Stanka morala pripovidati o bitkama s Turcima, o Šarinu, sablji dimiskiji, crnom Arapinu.

Godinama je Pajica to slušao pažljivo i polako naučio. Često je pitao baba Stanku: »Jeli i Markov Šarin bio takav konj kao naš Dilber u staji?«

A kad mu je ona povlađivala, da je Šarin bio još veći i jači i da mu je »plamen bio iz nozdrva«, onda se Pajica još više divio junaštvu Markovom: kad se Marko, ni Šarina nije bojao!..

Stipe Kantor se često tužio svome kumu i komšiji ča-Ici:

— Eto, kume, ne dadu mi se muška dica. Taj jedan, pa i taj tako sitan. Mali, duša mu u nosu. A tvoji kume, svi kao grenadiril!. Čuvaju ga ove žene, umotavaju. Ja im uvik kažem, da to ne valja. Al' ne slušaju one mene, sve im izgleda da ga one više vole i da mu bolje žele od mene!. Vidiš, skoro će mi i u škulu, a koliki je, kao mišić. Ni glavica mu se neće viditi iz klupe...

— Ne valja to, kume, dicu tako utrpavati i pariti, — savitovao ga je ča-Ico, — jer posli, čim ih vitrić uvati, a ono kenka... Daj ti njega kod mene na salaš. Vidiš koliki je moj Albe, iako je svega godinu dana stariji od tvoga Pajice.

— Fala ti, kume, ja od srca primam tvoj poziv, ali prvo da vidim, kume, šta će žene na to. Znaš, mnogo ih je, pa opet bude, kako one kažu!..

Kod kuće svi se bez razlike obradovali ča-Icinom pridlogu, da Pajica pođe na kumov salaš, a najvećma stara baba Stan-ka... Tu noć od radosti nije mogla da spava. Redale joj se prid očima slike iz rane mladosti, kad je još bila guščarka na salašu... Mnoge su godine od tada prošle, a opet se svega sićala kao da je juče bilo...

Pajica se čudio užurbanosti, kojom su ga njegove sestre opremale na salaš, a radovao se što će ići kod Albe i što će viditi šta je to salaš, o kojem je do sada samo slušao od baba Stanke.

A na salašu sasvim nov i drugi život. Oko baba Stanke, koja je provodila cilo vreme na ledini u debelom dudovom ladu, skupio bi se sav mali salašarski svit.

Cvrkutala je ona čas pilićima, čas gušćićima i ćurićima, vabeći ih i hraneći ih kukuruznom »mećom«. Čas je pričala dicit, gazdinskoj i komencijaškoj, o svojim omiljenim junacima, o bojevima i megdanima. I sav taj mali svit je bio srićan i zadovoljan pod njenim brižnim okriljem. Tu idilu je obično Albe ča-Icin kvario, kavgajući se stalno sa matorim pućkom i guskom, iz svega glasa vićući: «Lipši paun od ćurana br, br, br!..»

Ćuran bi se durio i rebutio dok je Albe samo ustima vodio rat, ali kad bi se i grudvama počeo bacati na njega, tu bi i ćuran i gusak udruženi pojurili za Albom, tako da je često morao u salaš bižati.

— Baba Stanke, baba Stanke!.. — čulo bi se često iz malih dečjih usta, kada bi se poredali u krug pod dudom, — pričajte nam nešto o »konju vilenjaku«!..

— Nemojte to, nemojte to, baba Stanke!.. Pripovidajte nam o vilama!.. — obično bi tražile divojčice.

Ali Albe, i oni najgrlatiji s njima uvik pobede. Svi oni u glas traže priču o Kraljeviću Marku i Troglavom Arapinu. Pošto je to bila i Pajicina najmilija pripovetka, baba Stanke bi se

raspričala i redala priče jednu za drugom, dok se i sama ne umori.

A kad sustane i začuti, onda se curice raspričaju. Mala Cilika strinina, sva se privuče baba Stanki i umiljavajući joj se kaže:

— Vi, baba Stanka, zdravo lipo pripovidate... A, znate, kako moja mama pripovida?... Ona zna samo jednu pripovitku. Kaže: »Tako bio dida i baba, imali jedno gušče, a to gušče krnjaušče, ko didina brada!..« Eto to moja mama priča!.. I ništa nezna više!..«

A Đulka, znaš — Perke komencijaške, tuži se na svoju sestru:

— A, da vi vidite kako meni moja sestra pripovida!.. Ona me prvo pita: »Hoćeš da ti pripovidam o šarenoj krmači?..« Ako ja kažem da oću, ili neću, ona opet: »Hoćeš da ti pripovidam o šarenoj krmači?..« I uvijek tako dogod je mama ne izruži što mi prkosi!..«

Mala Manda, snajkina, stidljivo bi se umišala:

— I moja mama pripovida meni uvijek jednu istu pripovitku. I ona nezna drugu!.. Kaže: »Bila jedna lišica i kurjak« Kaže: »Taj kurjak jide neposlušnu dicu«. Jelte, baba Stanka, jeli istina da kurjak jide dicu?

— Jide, rano, jide, ali samo onu neposlušnu dicu!

— Pa kako onda Albu gazda Icinog nikad ne pojide? On zdravo prkosi!.. — upitao bi baba Stanku jedan mali buca, sav uozbiljen.

Naučila je baba Stanka dicu svima pismama i igrama, kojih se još iz svoga ditinjstva sićala. Divojčice bi postavila sa jedne strane, i one pohvatane za ruke u redu počimaju igru pismom:

»Kaloper, bila Jelo,
Kaloper, bila Jelo...«

Muška dica preko puta od njih, isto tako pohvatana za ruke, odgovaraju pismom:

»Otvori vrata, Jelo,
Otvori vrata, Jelo,«

Ženska:

«Za kog ćeš vrata, Jelo,
Za kog ćeš vrata, Jelo?»

Muška:

»Nek prode vojska, Jelo,
Nek prode vojska, Jelo...«

Ženska:

»Čija je vojska, Jelo?
Čija je vojska, Jelo?»

Muška:

»Stipana bana, Jelo,
Stipana bana, Jelo...«

Ženska:

»Iz kog su grada, Jelo?
Iz kog su grada, Jelo?«

Muška:

»Iz Novog grada, Jelo
Iz Novog grada, Jelo...«

I onda dvi vojske se sudare, polete jedna na drugu. Naravno, uvijek na kraju vojska Kraljevića Marka, gdi su muški, pobedi Turke, a Turci su uvijek žensko krilo. I onda muškarcu dva po dva, jedni za drugima uhvate se visoko za live ruke, i propuštaju »kroz kapiju« pobeđenu vojsku, a slobodnom desnom rukom udaraju ih u leđa. Manju dicu slabije, a one veće divojčice izvuku prilične »bubotke«. Ali nema ljutnje. Takva su »pravila« igre.

Učila ih je i: »Cembule, cembule, ovde gori svića...« Pa i: »Kalema, kalema, iz kalema teče voda, sjajna zelena...«

Male divojčice volile su najvećma: »Dindo češalj nosi...« i »Ježalo, dragalo...«

I ovaj njen mali svit bi se igrao, igrao, dok im criva ne zakrče, a onda polete svojim majkama i samo se čuje: — »Nane, ja sam gladan!« — »Nane, ja sam gladna!..«

A nane, kad je koja »reduša«, ne štete mlika, sa debelim skorupom. Pošalju po punu veliku kantu, u kojoj se i na »atar« nosi jilo, veliki somun kruva, okruglu zemjanu zdilu i bezbroj kašika, da ciloj »vojski« dotekne. Baba Stanka uspe mliko u zdilu i dili svakom komad kruva i kašiku, a mala vojska popadne oko zdile »kao šaška«, pa kašike sve zvone, smetajući jedna drugoj pri grabljenju. A onda, igra opet počne...

Veliko uživanje je bilo za mušku dicu vozidba. Kad »risari« pokose žito, i »snesu« ga u krstine, počinje vozidba. Komencijaši vuku snoplje na kolima, volari na volovskim velikim, a kočijaši na lakim konjskim kolima. Kad se iz salaša prazni kreću, onda svu mušku dicu potovare u kola i odkasaju sa njima u atar, jer od atara se prvo počne »voziti«. Tu, na ataru dicu istovare i ona se posli, trčeći ko će prvi stići, vraćaju u salaš. Ako usput ponovo sretnu prazna kola, oni poskaču opet u lotre i voze se tako četiri-pet puta do atara. To je veliko veselje, ali se često svrši sa »svirkom«, kako ih to ča-lco dira. Bar jedno se ubode za vrime trke na strniku i »svirka« počne. Baba Stanka čak i naočare mora metnuti dok ne pronade trn. Onda veže nogu čistom krpom, i na mladoj kožici prode za dan-dva, da bi se opet trčalo bosim nogama po strniku i trnju.

Eto, tako je Pajica još u ranom djetinjstvu zavolio salaš i salašku »dicu«. Od tada svako lito je provodio na salašu, među ovim pitomim ljudima, gde je on sve volio, a gde su i njega svi volili, jer je bio i mio i poslušan.

*

Jedne jeseni Pajicu su ranije pozvali u varoš, nego obično. Vrime je bilo da i njega upišu u škulu. Pajica se mnogo obradovao, jer je Albe Ča-icin još prošle godine pošao u školu. Pajica mu se divio i sam želio da što pre ponese torbicu sa knjigama na leđi.

Još prije nego što se Pajica vratio sa salaša, kod Stipe Kantora se u veliko raspravljalo o tome, šta će biti mali Pajica? Za čega će ga »naminiti«? Za šta će ga dati? Za popu, kantora ili učitelja?

Za fiškala ga ne bi njegova nana dala ni za živu glavu. Novaca, doduše, fiškali imaju dosta, ali, eno, već dvojicu su na pijaci ljudi batinama ubili.

Nana Pajicina nije mnogo razmišljala o tome, da li su oni zavrđili i kakvi su to fiškali bili, koje su ljudi bat nama na pijacu ubili. Ona je samo znala da svoga Pajicu ne da za fiškala.

Otac bi najviše volio da uči za kantora. — »Šta bi mu falilo da bude kantor pokraj mene?« — pitao je on svoju ženu i staru baba Stanku. — »Naučio bi ja njega da svira u sve, počeo bi sa vrulom, i ja sam prvo u vrulu učio svirati. Pogodio bi mu učitelja da ga i note nauči, pa bi vrimenom mogao postati kantor i u velikoj crkvi. Zar ima boljeg zanata od kantorskog? Posla skoro nikakvog, a ugled je tu. Jer, porad popa narod štuje i kantora!.. Prvog u misecu plata... a i priko miseca kaplje!.. Šta ćeš bolje?..«

Baba Stanka se nije slagala ni s jednim od njih, a sama nije znala za čega bi naminila svog mezimca, ali joj sve izgledalo sitno i malo za njenog Pajicu!..

I pošto se nisu složili, riše, da će najbolje biti upitati za savet kuma Icu, koji im je bio prvi komšija, a kumovali su familiji od pamtivika.

Jedno večer pride Stipe Kantor kod kum Ice. Razloži mu cilu stvar i potraži od njega saveta, za čeg će naminiti svog Pajicu, svog jedinka. Dal za popa, prokatora, kantora ili učitelja? Kum Ico se čudio, zašto da mu sad još tako malom određuju šta će biti.

— Dajte ga u škulu, pa ćete posli viditi zašto će se dite otimati. Ali, ako me baš pitate za savit, ja vam savitujem naminite ga za učitelja — govorio je kum Ico. — Triba nam, kume, naši učitelja. Svakog dana sa žalošću gledamo, kako nam dicu uče Madari, koji našeg jezika ne razumiju. Od kuda

onda da se nadamo boljim danima za nas? Nedajmo više da nam tuđi ljudi odnarođe dicu. Stvarati triba nama našu gospodu, koja će posli da nas vode i da se bore za naša prava...

I tako Pajica bude upisan u prvi razred osnovne škole sa naminom da bude učitelj.

Nana se radovala što neće učiti za fiškala: da ga ne ubiju.

Stipe Kantor je žalio što potcinjuju njegovo kantorsko zvanje.

A i baba Sanka je mrgudala. Ona je odredila Pajicu za junaka, a učiteljsko zvanje njoj nije izgledalo ni malo junačko.

Njen Pajica, njen junak da uči dicu i to čemu da ih uči? Mađarskom jeziku! — prekrstila bi se baba Stanka i samo vrtila glavom.

Pajica je upisan u škulu. On je, doduše, jaš ranije naučio čitati iz raznih knjiga. On je sam počeo učiti, sastavljajući slovo po slovo pod slikama, čija imena je još sasvim mali naučio. Kad je baba Stanka prviput primetila da on želi da čita, pro našla mu jednu knjigu, iz koje je još ona učila katekizam i naučila maloga Pajicu čitati. To je bila jedna stara knjiga, bez korica, ali na prednjem listu je pisalo:

»KRATKA AZBUČICA I KRATAK KRŠĆANSKI NAUK«

od oca Petra Kanjiže

Trnava 1796.

Stara je to knjiga bila, štampana »rackim« slovima (ćirilicom), sva požutela, a krajevi iscepani, ali baba Stanka ju je čuvala kao svetinju.

Pisati ni sama više nije znala, jer davno je to bilo kad je ona učila, pa je već i zaboravila pisati slova.

Svečan dan je bio u kući Stipe Kantora, kada je Pajica sa torbicom na leđima, u kojoj je bila tabla i grafla, poljubio Čiču, Nanu i baba Stanku u ruku i krenuo u škulu. Sestre ga škropile svetom vodicom iz »svetnjače«, svu mu kosicu vodom poškropile i dodavale:

»Srićno, mali dače!...«

Baba Stanka je uživala i svima govorila:

»Vidićete vi, biće on velik čovik!..« — i brisala suze ispranom vunenom pregačom.

A Stipe kantor, pred večer kad »smiri« i drugi bokalić vina, uzme Pajicu preda se i gladeći ga po glavici češće ponavlja: »Biće on čiči učitelj!...«

Sestre se dogovarale, kako će sve, dvi po dvi, držati »nediljčine«, kad njihov Pajica stane učiteljevati, negde na salašu... I tako, zaokupljeni svaki svojim mislima gledali su u lipšu budućnost Pajicinu. Na svoju nisu ni mislili.

Baba Stanka se mnogo bojala, da joj dite ne odnarođe. Govorila je češće:

«E, neznate vi, kako su Mađari opasni. Odnarode oni svakog, ko im u škulu ude!»

Pajica je sa veseljem pošao u škulu, jer je znao »štampana« slova čitati. Ali kakvo razočarenje! U škuli se učila druga slova, tudi jezik, mađarski.

Teško je bilo našoj dicit učiti na tuđinskom jeziku, ali »gospodin učitelj naš jezik nisu znali.« Zbog toga je i Pajica, kao i ostala dica, sporo napridovao sa učenjem. A pod udarcima pruta, prid kraj godine, naučili su čak i Boga moliti na mađarskom jeziku.

*

U škuli dica su se bilo podilila u dva tabora. U jednom su taboru bila činovnička, doseljenička dica, ona su bila »gospoda« i nazivala ove druge imenima »bunjo« i »rac«.

Pajica se tužio baba Stanki da ga dica u škulu špotaje da je »vad-rac«.

A baba Stanka mu je tumačila i uviravala ga, da to nije nikakva uvrida. »Nemoj, rano, da se stidiš tvoga bunjevačkog imena! Mi smo Raci, uvijek smo to i bili, nema tu, rano, moja sramote. Di se ko rodio, taj to nek i bude, to nije sramota. Znaš, rano, šta je sramota? Stidit se svog jezika i roda bunjevačkog, eto, to je sramota! A što je sad u modi i »gospodski« divaniti mađarski, to je samo moda, to dođe i prođe. Neće to tako uvijek ostati! To su krivi naši, jer čim izuče škole, oma se stide svog jezika. Vidili to tuđinci i digli nos, misle, da su samo oni gospoda. Znamo ih mi, još kako. Pamtim ja naše varmedske gospode, koja su se na četiri konja vozila, pa opet lipo racki divanila. A mi divlji nismo, kako nas oni špotaje. Imali smo i mi naše kraljeve i careve, naše iunake. Samo su nas Turci upropastili... Bili su Turci čak do Beča, pa ih sad nema ni ovde. Pamti, sinko, svaka sila za vremena, pa će tako i ova...«

Govorila je baba Stanka češće i Pajicinim drugovima: »Nemojte se svoga bunjevačkog jezika stiditi. Zapamtite, dico, šta baba Stanka kaže, učite mađarski jezik, kad zakon tako traži. Ali, dico, i zakoni se minjaje, pa će se prominit i taj zakon... Kad naš zakon zavlada, onda ćemo mi biti gospoda. Vi samo štite kod kuće iz naši pismarica i knjiga, a nemojte se nikad i nigdi stiditi svog lipog bunjevačkog jezika. A vrijeme će doći...«

Pajica je učio na tuđem jeziku u škuli, a kod kuće je uvijek čitao iz svojih pismarica, i drugih naših knjiga. Knjige je nabavljao od Kum-Ice, koji je i varoš i salaše snabdevao našim knjigama. On ih je dobijao iz Kaloče od biskupa Antunovića, a od Ča-Boze Šarčevića pismarice i sva izdanja Matice iz Novoga Sada.

Ča-Ico je dilio knjige po salašima. Tamo su od ruku do ruku išle, dodavane od salaša do salaša. Zimi, kad se glavni

radovi posvršavaju; Ča-Ico sidne na kola, pa od prijatelja do prijatelja, a hvala Bogu imao ih je dosta, šest rođenih sestara imao je porazudavano u svima pravcima atara. Zimi, kad posla nema na salašu, šta bi drugo i radili, nego knjige čitati.

Svi se obraćali Ča-Ici za knjige, pa je i Pajica to radio. Čitao je onako mali sve i što je razumivao i što nije. Knjiga mu nikad nije bilo dosta. Ča-Ico se radovao tome, gledajući maloga švrću, kako guta sve što je naštampano, i često žalio što njegov Albe nije takav. A Albe ie misto knjiga vodio bitke sa dicom po cilome kraju i svi ga morali slušati, jer je bio najjači.

*

U školi prilazeći iz razreda u razred Pajica je nailazio na sve veća razočarenja. Nisu priznavali njegove junake, njegove kraljeve, njegove pisme. Čak su ga kažnjavali kad bi drugovima pričao o Šarinu Kraljevića Marka. Pajica je naučio mađarski jezik, čitao je i njihove knjige, ali za srce mu se lepilo samo ono, što je naše.

Učitelj je dicit često dokazivao da se nesmi govoriti racki. To je govor samo paora, koji nisu išli u škulu! A za njih, to je sramota da se ponižavaju i da govore taj paorski jezik! Jedanput se učitelj obrati dicit: »Gdi ste vi, dico, vidili da velika gospoda racki divane?«

Dica uvukla vratice među ramena i samo žmirkaju očima, gledajući dole, preda se.

Posle kratkog tajca, mali Pajica je ispružio dva prstića prema gospodinu učitelju i odvažno ustao, kad mu učitelj dozvolio da govori.

»Gospodine učitelju, ja sam vidio i čuo, kod kum-Ice, Albinog čiče, dolaze velika gospoda i, virujte, samo racki divane. I prisvetli biskup¹⁾ kad dođu iz Kaloče, i oni samo racki divane. A oni su, svi kažu, zdravo veliki gospodin. Imaju svileni crveni pojas i voze se na četir konja. Virujte, gospodine učitelju, i »oni« isto tako lipo racki divane, kao moja nana i čiča!...«

Još mali Pajica nije stigao ni da sidne, kad učitelj, sav crven od bisa, skoči, uhvati ga za uho, prodrma i tako ga cilim dlanom lupi po potiljku, da je mali Pajica udario nosom u drvenu klupu, koja je ostala crvena. Posle je primetio, kad se od bola i iznenadenja osvistio, da su mu i košuljica i haljinica bile krvlju poprskane. Dica su mu ispod klupa kradom gurala u ruke svoje maramice, ali Pajica se nije zaplakao. On se samo čudio, otkud najedanput toliki učiteljev gnev, kad je on bio miran i propisno se iskao da govori, učitelj mu dozvolio, i zašto da ga sad tuče ovako strašno?

¹⁾ Biskup Ivan Antunović.

Osramoćenog Pajicu učitelj je otiro u ćošu. Od ovoga svega dica nisu ništa razumila, pa se samo u čudu i kradom među se pogledala, a od učitelja krila pogled, misleći da je gospodin učitelj ljut na nekog drugog, pa je i Pajicu samo zato kaznio, da bi na nekom iskalio svoju ljutnju. Jer, Pajica po njihovom sudu nije ništa skrivio.

Pajica je stojao u ćoši i ćuteći griskao usnice, ali plakao nije. Gutao je uzdahe, koji su od sramote i bola navaljivali na njegovu krvlju zamazana ustašca, i brisao ponekad rukavom mlaz krvi, koji mu je bez pristanka išao iz nosića nabulog od udarca. Tek docnije se vidilo da mu je nosić prebijen, i ostao je savijen i iskrivljen ciloga života Pajicinog.

Albe Ča-Icin, kako je posli pričao dici, niji mogao prežaliti što praćku nije doneo u škulu, jer golim rukama nije smio navaliti na učitelja. On je od sve dice bio jači, ali sa učiteljem se nije smio ogledati. Naravno da Albi ni na um nije padalo, što bi bile posledice ovakvog obračunavanja...

(Svršetak u zasebnoj knjizi).

Njihov životni prostor

»Subotičke novine« stalno pišu o t. zv. hrvatskom životnom prostoru, i evo šta stvarno o tome kažu:

»Mi hoćemo da se izdvojimo iz bogate i široke Vojvodine i da odemo pod vlast hrvatsku. A'i da bi i tamo mogli živiti, tražimo da nam se od cile Vojvodine, iz koje nas inače niko ne tira, udili BAR ŠTOGOD, bar ovo okoline Subotice!«

Čudan niki svit, ti tamo što pišu u g. Blaškovim novinama, i koji brez nevolje prave nevolju! Imaju CILU Bačku i SVU bogatu Vojvodinu, iz koje ih zaista niko ne tira, a sami traže da ih izbace iz nje i da im se od svega njenog bogatstva i prostranstva udili kao siromašnima BAR ŠTOGOD od onoga, u čemu su sada!

Recite pravo, na koga vas ovi potsićaju!

Virski „razlog“ da se izdvojimo iz Bačke i Vojvodine!

Iste novine navode »virski razlog« u nedostatku ma kakvog ozbiljnog razloga da se bez svake naše potrebe izdvojimo iz Vojvodine i postanemo dobrovoljno krajnja i daleka periferija jedne banovine, koja se ne može ni porediti sa veličinom i prirodnom bogatstvom ovoga dila države, u kome sada živimo i iz koga nas, ponavljamo, niko ne tira.

Kažu: »Srbliji progone vironauku i viroučitelje iz škole«.

Dakle, stara pisma na nov glas: »Srbliji će nam oteti viru!«

Međutim, niko ozbiljan im u ovo neće povirovati. Dvadeset godina mi živimo u državi, koju su Srbi stvorili, pa ne vidimo da ikome pade napamet da nam u viru dira! Svi smo se mi već i suviše uvirili, da je Srbima dosta i njihova vira, pa druge za viru ni ne pitaju.

A što se tiče vironauke i viroučitelja, laž je da u ove iko dira. Vi, bunjevački roditelji, i sama naša dica bunjevačka, najbolje znate da su nam škole pune viroučitelja i vironauka i da se vironauk pridaje slobodno od zabavišta do velike mature.

Ima neko drugo zlo, odn. neki drugi, na koje bi ti »branioci vire i morala« tribalo da ukažu.

A to su:

oni, koji neće da se žene, nego nasrću na nevine divojke i tuđe žene;

zatim oni, koji se ožene, a neće da imaju dice, i

oni, koji imaju dice, a ne smiju da imaju žene,

koji otimaju žene svojim najboljim drugovima,

zatim, oni, koji se kockaju, linčare, pijanče, ne polažu ispите, napuštaju škulu, ili je svršavaju, pošto po 10 i više godina provedu na univerzitetu i t. d.

Na to oni neka javno ukažu, i tome neka potraže uzroke, pa kada ih nađu, neka nam javno kažu: ko je za to kriv, i dali i zato treba da idemo iz Vojvodine tamo, gdi ni sami neznaju šta će sve biti.

I još nešto: ko im i sada brani da se protiv toga našeg zla bore?

Neozbiljnosti

Neki N. A. u »Sub. novinama« piše takve neozbiljnosti o nama Bunjevcima, da se čovik u čudu mora zapitati: za kakve on drži nas Bunjevce, za malolitnike ili maloumnike, kada ovakve neozbiljnosti o našoj prošlosti i o našim pravim bunjevačkim interesima objavljuje usrid Subotice, gdi i onaj najglupaviji već zna šta je stvarno, a šta nikad nije bilo; šta jeste, a šta nikad neće biti.

Za primer takvih neozbiljnosti u izvrtanju istine navodimo da taj N. A. tvrdi da je g. Blaško Rajić 1918 godine lično prisustvovao sidnicama hrvatskog sabora u Zagrebu, kada se rišavalo o sudbini Hrvatske i drugih »hrvatskih« krajeva, i time još tada odredio da Subotica danas ima da se izdvoji iz Vojvodine i pripane Hrvatskoj!..

Kako se ovo odnosi na g. Rajića, koji je svećenik i pritom i urednik lista, u kome se ova neozbiljna neistina iznosi, očekujemo od njega prije svega kao svećenika, da u interesu javnog morala ovoj neistini javno u svome listu da pravo ime.

Inače ćemo, opet u interesu javnoga morala, morati da ga javno upitamo, dali su mu poznate 10 zapovisti božjih naročito osma.

Šta su učinili Srbi a šta Hrvati za Bunjevce prije rata

na znajne »Srijemskom Hrvat«

Srbi kao da su »slabo« vodili računa o Bunjevcima. Ipak ima dva »sitna« slučaja, koja su vridna spomena, jer su nastala po njihovim specijalnim zaslugama.

Prva specijalna zasluga je iz godine 1879, kada je »Srpska matica« raspisala nagradu od 50 dukata za raspravu o Bunjevcima, povodom čega je i nastala »Bunjevačka knjiga« — Antunovićeve »Rasprava«.

Druga datira od 13 XI 1918 god., kada je pobedonosna srpska vojska doprla i do najsivernije tačke ravne Bačke, da bi posli oslobodenja od Madžarske bilo omogućeno — god. 1938 — po »Društvu Bačkih Hrvata« u Zagrebu, tome području dati ime: »Bačka Hrvatska!«.

A sada da vidimo spomena vridno pomaganje Bunjevaca po specijalnoj zasluži Hrvata.

Prvo je: Hrvati su imali na budimpeštanskom saboru 42 poslanika, dakle nešto više, nego što su imali Srbi.

Kada su, pak, b.li zamoljeni od Bunjevaca, da ze zauzmu za njihovu molbu sa kojom traže od vlade, da im se dozvoli osnovna nastava na materinjem jeziku, braća su odgovorila, da oni to ne mogu, jer su banu Hedervariju obećali, da se za Bunjevce neće zauzimati!..

Druga je: kada je »Bačku Hrvatsku« trebalo osloboditi i prisajediti matici zemlji, tada je u Zagreb »dohrlio najzaslužniji bački Hrvat« i tražio pomoć, ali je dobio odgovor: »Idite i radite što znate, mi vam ne možemo pomoći«.

B.

Kula od karata

Naprid smo kazali da se ništa ne može održati što ie ne-prirodno i što je na silu, veštački stvoreno.

Takozvano »bunjevačko hrvatstvo«, bolje reći frankovačko namet-hrvatstvo ili frankovačko prkos-hrvatstvo, dvadeset godina silom i lažima stvarali su nekoliko frankovaca poslatih iz Zagreba odmah posli oslobodenja, da nas Bunjevce gurnu na nacionaliu i političku stranputicu.

Oni su to radili da bi nas posli, tako zavedene i zaludene priveli žedne priko vode i podmetn.li pod vlast Zagreba i Banovine hrvatske.

Ti frankovci su znali da nimalo neće biti lak posao natirati Bunjevce da pljunu na svoje teške borbe u prošlosti, koje su vodili da bi se pod tuđinom održali kao Bunjevci. Zato nisu birali sredstva da bi nas prvo natirali da se odrekemo Bunjevštine, a zatim da bi nam omrznili Vojvodinu, Novi Sad, Beograd i Srbe, sa kojima vikovima živimo zajedno, gdi nam je prirodno misto i kuda nas upućuju svi naći pravi bunjevački interesi.

Mnogo riči, mnogo novaca, mnogo laži, mnogo trčanja na sve strane, mnogo terora nad plašljivim i neobavištenim našim ljudima je bilo za ovih dvadeset godina, i šta je bio rezultat svega? Jedan mali broj naših školovanih ljudi iz **prkosa, inata, neznanja** (pored sve njihove škole) iz **mode** ili nekog računa pošao je za frankovcima i stavio se u službu **tuđih, nebunjevačkih, nesubotičkih i nevojvodanskih** interesa.

Ali narod je ostao što je bio. Narod je čuvao svoje bunjevačko plemensko obilježje, svoje bunjevačke nacionalne tradicije, a naročito svoje čestito ime bunjevačko.

A onda je došla naša akcija. Sa nekoliko članaka i radio-priredaba, u kojima je iskreno i neposredno progovorila naša bunjevačka narodna duša, srušila se kula od karata frankovačkog hrvatstva u Subotici.

Frankovci sada jure na sve strane nebi li kako zadržali da ne odu kola sasvim niz gredu, ali već i oni vide da što mora biti biće, samo neznaju kud će, kad budu morali bižat iz Subotice.

Za njih nam nije briga, jer kad odu biće im pune i torbe i kuferi blagom bunjevačkim.

I tako, kada se jednom sasvim bude srušila kula od karata, što je u stvari bilo takozvano »bunjevačko-hrvatstvo«, biće nam svima dobro: frankovački dođoši mogu biti zadovoljni što su dvadeset godina živili, jili i pili u Subotici, kako na njihovom kršu i kamenu sa koga su došli, nikada nebi. A još zadovoljniji mogu biti, što se neće vratiti praznih ruku. Biće im za cili život, pa baš da ništa ne mogli raditi!

A mi Bunjevci ćemo se osićati kao posli strašnog sna bolesnika, koga su bili otrovali da bi se dočepali njegovog imanja, ali koji se blagodareći svome snažnom organizmu i višim likarima ipak oteo od smrti!

Jedni će se kajati, drugi će se stiditi, a svi će nam zahvaljivati

Kada se u najkraćem roku sve u našoj državi, u našoj Vojvodini i u našoj miloj Subotici bude svršilo kako i mora i treba da se svrši, jedni od naših »namet-hrvata« će se kajati, drugi će se stiditi što su se dali zavesti i služiti tuđim interesima, a svi će žaliti za uzaludo proćerdanih ovih dvadeset godina u prkosu i inatu, i svi nam zahvaljivati što smo, bar u posljednjem trenutku izašli otvoreno, pošteno i hrabro protiv svih, koji su nas hteli konačno gurnuti tamo, gdi nam nije ni mesto ni račun, i gdi bi trećeg dana zakukali kao bogata novolija u siromašnoj kući, gdi su je doveli ne iz ljubavi, nego iz računa!

Nadimak „Bunjevci“

Kao što je poznato frankovci su u početku tražili da se mi odrekneimo Bunjevštine i da se nazovemo »bunjevački Hrvati«. Posli im je i to bilo malo pa su nas nazivali samo »Hrvati« (potpuno su bili izbacili ono »bunjevački«).

Ali, kada smo mi energično i otvoreno ustali u odbranu našeg čestitog bunjevačkog imena od dodoša, kojima je to ime mrsko, i kada je narod sa oduševljenjem odobrio tu tradicionalnu bunjevačku borbu, **pop Blaško, povodljiv kao što ga je Bog stvorio, i sam se donekle poveo za nama** i u svojim novinama sada piše: Mi smo zato da se zovemo Hrvati, **ali neka nam ostane i nadimak »Bunjevci«!**

Ej, gospodine Blaško, gospodine Blaško! Nije ime »Bunjevac« nikakav ni nadimak, ni privezak, ni prirepak, nego je to naše pravo, stolitno i kršteno ime nacionalno, koje smo junački očuvali do današnjeg dana, a ono drugo, »hrvatsko« ime, koje neki hoće da nam nametnu, ono je i **privezak i prirepak**, koji bunjevački narod ne dozvoljava nikome da mu ga prikaži!

Bunjevci i „Racki jezik“

Kao što je bar nama Subotičanima poznato Bunjevci i Srbliji divane istim jezikom, sa tom razlikom, što mi staroslavensko »jat« izgovaramo »i«, a Srbliji »e« (mada u Bosni ima i pravoslavni Srba koji kažu »dite, pisma, mliko«, misto »dete, pesma, mleko«).

Taj jezik su Mađari, što mi Subotičani takođe najbolje znamo, nazivali »racki« jezik. Zašto? Zato što su Srbe nazivali »Raci« (od »Rasiani«, što znači stanovnici stare srpske države Raške, Rasije), pa su tako nazivali i srpski jezik — **racki jezik**.

Naši stari Bunjevci, kadgod bi hteli reći, ko su i kojim jezikom divane, uvijek su odgovarali: »Mi smo Bunjevci i divanima **racki**! To jest: »Mi smo jedno jugoslovensko pleme, koje se zove Bunjevci i koje govori istim jezikom, kojim i Srbi.«

Tek od Boze Šarčevića i braće Kujundžića počelo je ulaziti u običaj da se kaže: »Mi smo Bunjevci i divanimo bunjevački (misto »racki«).

Naš narod i sada kaže: »Mi smo Bunjevci i divanimo **bunjevački** ili »**racki**«, ali niko i nikad na salašima, tamo gdi tuđ račun, laž, tuđa propaganda i naš inat ili neobaveštenost nisu stigli, nije i neće reći: »Mi smo Hrvati i divanimo **hrvatski**! To je božija istina, a sve drugo je laž i tuđ račun!

Lekcija iz kršćanskog vironauka

Glavnom uredniku i saradnicima »Subotičkih novina«

Osma zapovid Božja glasi:

»Ne reci krivo svidočanstvo protiv iskrenoga svoga! — ili prostije rečeno: »Ne laži!«

Međutim, novine koje vi pišete i uređujete od početka do kraja pune su teških neistina!

A znate li vi, gospodo, da ni jedan najprostiji kršćanin ne smi lagati, a kamo li vi, čiji je poziv učiti druge da ne lažu!

A znate li i to, da treba jednog dana i prid Boga izaći, ako se već ljudi ne bojite!

Laž je...

Moramo da upotrebimo pravu rič kada pišemo o članku »Istaknuti ljudi bačkih Hrvata«, koji su g. Blaškove novine prišampale iz nekog listića »Hrvatsko jedinstvo«.

A ta prava rič je: **laž i lažu!**

Jer laž je, kada te novine tvrde da su se u XVI viku u Bačku doselili Hrvati.

Tada smo se ovde doselili mi Bunjevci, a ne Hrvati.

Tada je jedan dio nas Bunjevaca ostao u staroj postojbini pod svojim starim bunjevačkih imenom.

Ta naša braća, koja su ostala u starom kraju (sev. Dalmaciji i Lici) i sad se zovu Bunjevci,

kao što su se zvali prija 200 i 300 g., mada žive među Hrvatima, i mada su izloženi najvećoj hrvatskoj propagandi da se odreknu bunjevštine i da prime hrvatsko ime.

Naš priuzvišeni biskup g. Lajčo Budanović nedavno je putovao po tim krajevima i u svom članku: »Sa putovanja po hrvatskom Gorskom kotaru«

evo šta kaže za Bunjevce, koji i danas žive u Hrvatskoj ne kao Hrvati, nego kao Bunjevci: »Od davnih vrmena je u Gorskom kotaru živio čisto hrvatski narod.

Med njima žive evo već priko 300 godina i Bunjevci u dva sela; amaha da su jednog jezika,

iste vire, dobivaju isti školski uzgoj, ipak su sačuvali svoje štokavsko i ikavsko naričje med čakovcima i ejkavcima, a pokraj toga

spasili su i POSEBNU plemensku svist (BUNJEVAČKU). Rodbinske veze drže SAMO sa Bunjevcima u Primorju, a sa ostalim (HRVATSKIM) narodom oko sebe BUNJEVCI se nisu izmišali.«

I dalje:

Bunjevci su svoju narodnu svist sačuvali i u Mrkopolju (u hrvatskom Gorskom kotaru). Sa ostalima NEĆE da se mišaju. Rodstvo svoje drže SAMO sa BUNJEVCIMA u Lici. U Fužinama su kajkavci (tj. Hrvati),¹⁾ ali se S NJIMA ni jedni ni drugi Bunjevci ne doticaju.«

Laž je da su prvu gradsku upravu u Subotici 1779 godine činili sve sami Hrvati, jer su tu upravu činili:

Vojnić, Mamužić, Rudić, Josić, Prčić i drugi, a oni su svi do jednog bili čisti Bunjevci, koji u ono vrijeme nisu ni čuli za Hrvate (kao što su i dan danas naši salaši puni i pripuni Bunjevaca koji za Hrvate neznaju).

*

Laž je, kada tvrde da je biskup Ivan Antunović bio prvi priporoditelj bačkih »Hrvata«. Pokojni Antunović bi se u grobu privrnuo kad bi ovu laž čuo, jer je on bio prvi i najveći priporoditelj Bunjevaca i Bunjevštine, a ne Hrvata i Hrvatštine. Sve njegove knjige, sve njegove novine, sva njegova privatna pisma puna su poziva Bunjevcima

da čuvaju svoje čestito BUNJEVAČKO, a ne hrvatsko ime, i svoju dičnu BUNJEVŠTINU, a ne niku svoju Hrvatštinu. NIKAD i nijednom ričom nije on spomenuo da smo mi Bunjevci HRVATI, ili da bi trebalo DA POSTANEMO Hrvati. Naprotiv on je izrično izjavljivao i naše stare POZIVAO da ne budu ni Rusi, ni Poljaci, NI HRVATI, nego da ostanu to što su i što su im i stari bili: BUNJEVCI i Jugosloveni.

(Vidi njegovo pismo Đeni Duliću i dr.)

Koliko je on bio BUNJEVAC i koliko je htio da se ime BUNJEVAČKO sačuva, dokaz je pored bezbroj drugih što je 1870 godine počeo izdavati »Bunjevačko-šokačke novine«. Dakle, bunjevačke i šokačke, a ne »bunjevačko-hrvatske«, ili »šokačko-hrvatske«, ili samo »hrvatske« novine.

¹⁾ Zagrade su naše. — Ur.

Da je biskup Ivan Antunović bio Hrvat, i da je htio da i mi ostali Bunjevci postanemo Hrvati, on ne bi izdavao Bunjevačko-šokačke, nego hrvatske novine. I, ne bi u svojim novinama pozivao Bunjevce da ostanu BUNJEVCI,

nego bi ih zvao i nagovarao, kao ovo sad naš g. Blaško, da pljunu na Bunjevštinu i bunjevačko ime, pa da **prime drugo, hrvatsko ime!**

Nije istina, kako neki tvrde, da je Antunović zato pozivao Bunjevce da ostanu Bunjevci, što pod Mađarima nije smio ni sebe, ni njih da nazove hrvatskim imenom. I to je jedna krupna laž, jer

biskup Antunović je po svojoj moralnoj hrabrosti bio pravi naš Kraljević Marko

(a ne po inatu kao sad g. Blaško). Kad je on smio usrid Kalače u tom virsko-katoličkom i nacionalno-šovinističkim centru mađarskom da još u ono vrime javno piše pravoslavnim Srbima, koji su uvijek bili kost u grlu Mađarima:

»Budite srdačno pozdravljeni, **BRAĆO SRBI!** Ta ma šta svit govorio i pisao, nikada neće uzdrmati moje najčvršće uvirenje, da smo **MI OD JEDNOG OCA I OD JEDNE TE ISTE MATERE RODENI**, da smo **KRV OD KRVI, KOST OD KOSTI!** O tome svidochi slog i trup tila, lik i oblik, narav, običaj i adet u radosti i žalosti, u jilu i piću, u odilu i obiteljskom životu, u načinu gazdovanja, mišljenja i osiđanja u miru i ratu, pod jednim istim imenima i prezimenima. I to ne samo ovde, već i tamo u Dalmaciji, Bosni, Hercegovini i **SRBIJI**, kako sam se o tom i posebnim iskustvom osvidochio.«

(Vidi Antunovićevu »Raspravu«, str. 9.)

Kad je katolički biskup Ivan Antunović u najkatoličkim i najmađarskim mistu Kalači, prije više od pola vika i pod pritiskom mađarskih vlasti

SMIO ovako **JAVNO** pisati o pravoslavnim **SRBIMA**, alaj bi se on plašio jedne tako bezopasne izjave— da su Bunjevci **HRVATI!** Ono što je biskup Ivan Antunović **bio** i što je u srcu ositio, on je to **I HTIO I SMIO** reći i **REKAO JE** hrabro ko Kraljević Marko. A ono što u duši **NIJE** ositio to nije **NI HTIO** reći i to **NIJE NI REKAO!**

Zato i kažemo, da bi se pok. Ivan Antunović u grobu privrnio, kada bi čuo za ovu laž, da je on bio prvi osnivač i priporoditelj bunjevačkog »Hrvatstva«!

Marica Vujković:

Valjda je moralo bit...

(Odlomak iz romana)

Trinaesti novembar 1918 doneo je velike promene.

— Nane! — rekle su Teza i Tonka Ciliki — otsad nećemo lajati racki, nego divaniti bunjevački, a njoj ako se ne dopada, mož ići u Madžarsku.

Cilika je bila neizmerno srećna. Njene curice su mogle opet slobodno da govore s njom na njenom jeziku i Eržika im nije smela da prigovara. Uplašila se samo onda kada je Pera, pod uplivom i na nagovaranje svoje žene, izjavio da će se preseliti u Peštu, jer Eržika ne može da živi među Racima. Ali kada su Teza i Tonka najodlučnije izjavile da nipošto neće da napuštaju Suboticu i neka tata samo ide s mamom u Madžarsku, Cilika je još i sama zaželila da ta njihova selidba što pre usledi. Samo što do te selidbe, zbog samih prilika u Madžarskoj, nije uopšte došlo, na Cilikinu najveću žalost. Jedino su deca iz drugog braka bila poslata na školovanje u Madžarsku, jer Eržika nikako nije htela da joj deca uče racki. Međutim Teza i Tonka za inat maćehi, počele su i pred njom da govore bunjevački. Eržika je besnela i ponovo navaljivala na Peru da se sele u Peštu. Pero, koji od prekomernog uživanja alkohola već skoro uopšte nije imao vlastite volje, pristao je na ženino navaljivanje da prenese svu svoju gotovinu u Madžarsku, gde je taj novac usled devalvacije potpuno propao. Stanje u kući postalo je još nesnosnije.

I opet je jedne hladne zimske večeri Tereza plačuć upala u sobu kod Nane i Babe, da sada više zaista neće da se vrati kući, pa bilo šta bilo. Cilika je gorko zaplakala, ali je Luka lupio šakom o sto:

— Sto mu gromova! — rekao je, a to je imao običaj da kaže kad je zaista bio ljut — sada je već dosta svačeg. Ostaćeš curo, ovde, pa makar se cio svit svalio na te.

Teza je tada već imala dvadeset godina. Bila je bolesna na plućima. Ipak je, pošto nije mogla više da trpi maćehina zlostavljanja, pomoću jedne dalnje rođake našla mesto činovnice u jednoj banci i odlučila da radi. Istina, plata joj bila be-dna, početnička, ali je Babo obećao da će kod njega imati, dok je on živ, sve besplatno a svoju zaradu može da potroši za sebe.

Na Cilikinu najveću radost Pero se ovoga puta uopšte nije ni interesirao za Tezu, kao da ona više i nepostoji. Od Tonke, koja je i dalje ostala kod oca i maćeha, čula je Cilika da je Eržika napunila Peri uši, kako je Teza krenula rdavim

putem, da ima ljubavnika, zbog koga je napustila očevu kuću. Pero je u to doba stalno bio pijan i više ni o čem nije vodio računa. Eržika je mogla da radi s njime što god je htela i okleveta svoju pastorčad kako god joj se svidelo.

— Valjda je dragi Bog odredio tako! — rekla je Cilika kada je Teza zaplakala što je nedužnu klevetaju. — Nemoj rano, da plaćeš, dragi Bog će sve da uredi i biće opet sve dobro. Samo se ti moli Bogu i ufaj se u njeg.

Međutim »dragi Bog« kao da nikako nije hteo da usliši Cilikinu i Tezinu molitvu, jer i ako se oslobodila maćehe, Tezi ni sada nije bilo mnogo lakše. Otkad je došla u kuću Babi i Nani, nastao je sada tu pravi pakao. Sad je opet bila na putu strini i stricu, jer su se bojali da bi je Luka i Cilika mogli učiniti jedinim naslednikom svoje kuće. Odnos između starih i mladih postao je tako zaoštren, da više nisu ni razgovarali jedno s drugim. Luka je besneo i, premda ranije nije na to ni pomišljao, sada počeo ozbiljno da preti da će kuću zaista prepisati na Tezu.

— Ti se, rano, moli Bogu, da Babo ostane živ i zdrav, pa se neboj ničeg! — rekao je Luka milujući svoju unuku a Cilika je bila toliko srećna što je njena ljubimica stalno kraj nje, da je zaboravila na sve uvrede koje je doživela od svojih sinova i snaja. Jedino je bolelo i zadavalo joj briga što i Tonka nije napustila maćehu i došla k njoj. »Ali je Teza obećala da će, čim počne bolje zarađivati, izbaviti i svoju sestricu iz toga pakla. Sa ovim se Tonka sporazumela i izgledalo je da će konačno kucnuti čas sreće za sve njih.

(Svršetak u zasebnoj knjizi).

„Braća Mamužići i drugi Hrvati“

Pored drugih laži o Subotici iznetih u »Sub. novinama« moramo da ukažemo i na ove dve-tri krupnije.

Prvo, laž je da su makar kada u Subotici živila nika braća Mamužići, koji su pod Mađarima u Subotici osnovali niku »hrvatsku« političku stranku sa ciljem da »Hrvati« u Subotici dobiju gradsku upravu u svoje ruke. Postojao je u Subotici Lazo Mamužić, ali on prvo nije bio samo »neko vrijeme«, k ko g. Blaškove novine pišu, nego 18 godina gradonačelnik u Subotici, a drugo on nikada ni sanjao nije da sebe i Bunjevce nazove hrvatskim imenom.

A prid smrt pokojni Lazo Mamužić htio je ostaviti cilo svoje veliko imanje **Srpskoj Kraljevskoj Akademiji Nauka i Umetnosti u Beogradu.**

Jedan njegov prijatelj nagovorio ga je da svoje imanje ostavi **Bunjevcima**, pošto oni nemaju nikakve zadužbine za širenje prosvićenosti u narodu, a **Srpska Akademija** još onda je raspolagala **milionima.**

Bio je u Subotici i **Ago Mamužić**, ali on nije bio brat Lazin, nego vođa opozicije protiv njega (sem u prvo vrime). Isto tako Ago Mamužić **nikada** se nije ni našalio da u Subotici stvara Hrvatsvo. Blagodareći njegovom zauzimanju mađarske vlasti su odobrile pravila Pučke kasine, koja je bila osnovana da čuva **Bunjevštinu**, a ne da nameće **Hrvatstvo**, kako to danas rade razni frankovački dođoši priko nekih naših ljudi.

Bio je i jedan **treći Mamužić** u Subotici, ali taj je prije rata bio dite, a posli rata je odležao **pet godina na robiji u Lepoglavi** zbog špijunaže. To je zloglasni **Đuka Mamužić**, koji je po povratku sa robije nosio najveći hrvatsik barjak po subotičkim sokacima, na t. zv. proslavi 250-godišnjice dolaska t. zv. bačkih Hrvata, a uskoro posli proslave **pobigao u Mađarsku**, odakle ni sad ne smi da se vrati, jer zna šta je radio i šta ga čeka.

*

Laž je da se pop **Pajo Kujundžić** ikada borio za Hrvatsvo u Subotici, a istina je, da je pop Pajo živio i **umro ko Bunjevac i veliki prijatelj srpsko-bunjevačke sloge**, koji nije tijo da čuje da Bunjevci napuste svoje bunjevačko ime, i da im se nameće drugo, hrvatsko.

Istina je i to, da g. Blaškove »Naše novine« za vrime Mađara nisu bile oduševljene sa pop Pajom.

*

Laž je da se g. **Blaško Rajić** zauzima 1918 g. u Parizu da se Severna Bačka pripoji Hrvatskoj, a istina je da je **Blaško Rajić** bio od srpskih vojnih vlasti poslat u Pariz, gdi je svidočio da su **Bunjevci isto što i Srbi, samo katoličke vire.** Ali on tada nije bio sam, nego je sa njim bilo i drugih **Bunjevaca**, koji su prid saveznicima posvidočili da **Bunjevci nisu ni Mađari, ni Hrvati, nego isti narod sa Srbijima**, koji su bili najhrabriji ratni saveznici Francuza i Engleza. Na osnovu te njihove izjave, a iz obzira i zahvalnosti prema pobjedničkoj srpskoj vojsci Antanta je odbila zahtev Mađara da Subotica i severna Bačka i dalje ostanu pod njenom vlašću. Tada g. **Blašku** ni napamet nije padalo da proglasi **Bunjevce za Hrvate**, jer su tada i Hrvati u Parizu prid Francuzima i Englezima tvrdili da su jedan narod sa Srbima.

Laž je da su Bunjevci ikada bili progonjeni, gaženi i satirani što se nisu hteli odreći svoga hrvatskoga imena, a istina je da su bili progonjeni što se nisu hteli odreći svoga bunjevačkog imena i što su i za vrime rata smili držati stranu braći Srbima, protiv kojih su se tada borili i neka braća naša i Madari na bojnim poljima, na kojima su Srbiji svojim junačkim poredama za sve nas stvorili današnju našu Jugoslaviju.

Bolje grišan, nego smišan!

Kada je godine 1918 u mjesecu septembru kod Soluna konačno skršena armada centralnih sila (Njemačke, Austro-Ugarske i Bugarske) po svim našim krajevima počelo se lakše disati.

Dana 16 X 1918 Austriski car Karlo izdaje manifest i obećaje priuredenje države; ali kada se saznalo za nepovoljan odgovor pritsidnika Američkih Sjedinjenih država — Vilsona Austro-Ugarskom caru i kralju Karlu (od 18 X 1918 g.), nastao je priokret.

Vilsonov odgovor ohrabrio je »Narodno Vijeće« u Zagrebu, i ono se počelo jače gibati, a posli toga na 10 dana — 29 X 1918 Hrvatski Sabor izrekao je odcipljenje Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od Austro-Ugarske monarhije.

Poznato je svakom, da je na taj Sabor »dohrlio« i g. Bl. Rajić, pošto je za to bio zamoljen od nekoliko naših rodoljuba.

To je *prvo putovanje* g. Bl. Rajića.

Poznato je to, da kada je naš g. Blaško postavio pitanje: a šta će biti snama, šta da učinimo mi? — da su mu prvaci toga Sabora rekli, da neka ide kući i sa svojim ljudima neka radi kako zna, jer da mu oni ne mogu pomoći. On ih je poslušao; tužan i žalostan došao je kući, ali šta da radi, to još nije znao.

Dana 5 XI 1918 otvorio se i taj put. Toga dana sazvaio je pok. dr. Vladislav Manojlović sastanak u svojoj kancelariji. Uzrok sastanka je bio dogovor o osnivanju Narodnog vića, jer da bi bilo sramota, potpuno nepripravljeno dočekati vojsku Srbije, koja dolazi. Za osnivanje Narodnog vića utvrđi se dan: 10 XI 1918.

Dana 13 XI 1918 bane srpska vojska u Suboticu.

Dana 25 XI 1918 odlazu Bunjevci i Srbi u Novi Sad. Toga dana se g. Bl. Rajić — sam glavom — izjasnio za spajanje Bačke u krilu Vojvodine sa Srbijom. Pošao je putem, kojim se jedino moglo poći.

To je drugo važno putovanje g. Bl. Rajića.

Posli toga krojila se siverna granica Jugoslavije. Tada je g. Bl. Rajić otputovao u Pariz, tražeći »zadovoljenje našim pravednim težnjama« i u ime 70.000 Bunjevaca uviravao je Srbijine saveznike, da su Bunjevci jedan narod sa Srbima.

To je treće vanredno važno putovanje g. Bl. Rajića.

Prošle godine »odhrlio« je g. Rajić ponovno u Zagreb i dana 23 aprila 1939 god. izjavio da je ono 70.000 Bunjevaca sada jedno sa Hrvatima i da je on — kao i Hrvati — stalno na fronti.

Naravno, da je g. 1939 bio mnogo bolje ispraćen, nego što je bio u oktobru 1918 g.

To je bilo četvrto, ALI NE VAŽNO putovanje g. Bl. Rajića.

Dana 12 aprila 1940 opet je g. Bl. Rajić otputovao u Zagreb, da u Zagrebu okrenjen prema Beogradu rekne: »Braćo Srbi, ne tražite ono što nije vaše, jer to nikada ne može imati Božijeg blagoslova.« — A Hrvatima da kaže: »Braćo Hrvati ne dajte ono što je vaše, jer to traži poštenje i pravda.«

Da, »poštenje i pravda«!

Ovo je peto, ali ništa važno, no može biti da je fatalno putovanje g. Bl. Rajića.

*

Šta je g. Bl. Rajić mogao tražiti g. 1918 posli Zagreba — u Beogradu? Zar ne — ono, što u Zagrebu n. je mogao naći!

Primamo za tačno što je g. B. Rajić 14 aprila 1940 god. rekao u Zagrebu, naime, da srpska Vojvodina 1918 god. nebi uspila pomaknuti granice dalje od Dunava, da ovde nije bilo Bunjevaca. Ali g. Bl. Rajić mora primiti za tačno i neka rekne, da li bi on danas mogao pričati o svom »iskonskom hrvatstvu«, i da li bi mogao slati iz Zagreba — Beogradu bilo kakve poruke da nije bilo »srpske Vojvodine«, a još više da nije bilo Srbije i njene »neprisposobive vojske«.

*

Mi mislimo, da je svaki odrastao čovik toliko razuman da mu ne treba soliti pamet bez toga će lako moći sve prosuditi i ociniti što je u ovim retcima izloženo.

Svaki čovik ima pravo boriti se za neku ideju i za svoje uvirenje. Opasna je stvar, minjati uvirenje. Još je opasnije — u borbi postati smišnim. Kada se borci blamiraju, to jest, kada počine nešto, zbog čega prid ozbiljnim ljudima postanu smišni, tu ne pomaže više ništa. Toliko puta smo čuli gdi narod kaže: »Takav čovik, a tako se opravio smišnim!« U prirodi čovika leži, da v. še voli BITI GRIŠAN, NEGO BITI SMIŠAN!

Šteta, crna šteta!

B.

Dalmatinski Srbi katolici

Posle dužeg pripadanja vizantijskome carstvu Dalmacijom su naizmenično vladali hrvatsko-ugarski kraljevi i mletačka republika. Treba ipak istaknuti da su i za vreme hrvatsko-ugarske vladavine dalmatinski gradovi u svojoj unutrašnjoj upravi držali se svojih zakona i statuta sastavljenih na latinskom i na italijanskom jeziku — i za sve to vreme imali pretežno italijanski karakter.

U petnaestome veku hrvatsko-ugarski kralj Vladislav Napuljski prodao je Dalmaciju koja je bila u njegovoj vlasti republici mletačkoj za sumu od 100.000 dukata — i od tada ona je ostala pod vlašću republike sve do Kampoformijskoga mira kad je prešla pod vlast Austrije (godine 1797). Zatim je na osnovu Presburškog mira (1806) Dalmacija pripala Francuskoj, koja je nju držala do 1814 god., tad je po drugi put pripala Austriji, pod kojom je ostala do kraja 1918 godine.

Kad je u Austriji uveden ustav od god. 1860 i 1861 te otvoren dalmatinski sabor, izbori su dali većinu autonomaškoj (italijanskoj) stranci, koja je zagovarala da Dalmacija ima da ostane u sklopu Austrije, dočim su ono malo poslanika Slavena, koji su izabrani naročito u srpskim izbornim srezovima, zagovarali sjedinjenje Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom za to da bi se postiglo da se u saboru i u zemaljskoj administraciji osigura većina svalenskom elementu.

U toj stranci, koja se zvala narodna stranka, najistaknutije lice bio je katolički sveštenik Don Mijo Pavlinović, koji je često volio da spominje srpsku istoriju i da se na nju pozove, vodila se politika u znaku sloge Srba i Hrvata. Don Mijo Pavlinović je tada pisao o Crnoj Gori: »Crna Goro, ti si kolijevka srpske slobode. Što je stara Zeta u nakrst od Javorja do Kotora pa od Zahumlja do Drine i od Bojane, stekla junačke slave, to je naslidstvo tvoje, visoka Goro...

Svoje suze ti ponosito tareš, majko Nemanjića, jer si slobodna.

Pali Nemanjići, palo Nemanjića carstvo: propala srpska carevina.

Ali ne propade srpska sloboda, jer ti kroz vjekove podhranjuješ neugasivi plam srpske slobode.«

Organ te narodne stranke bio je »Narodni List« koji je iz početka izlazio na italijanskom jeziku i jednim dodatkom na srpsko-hrvatskom jeziku štampanim latinicom i ćirilicom. Uređivao ga je poznati naš istoričar **Natko Nodilo**.

Saglasnost i sloga Srba i Hrvata u Dalmaciji održane su godinama, sve do časa kada je Austrija zasnovala plan da prigrabi Bosnu i Hercegovinu. To je bilo oko 1875 godine. I tada je Don Mijo Pavlinović našao priliku da se odazove pozivu barona Metoda Ožegovića, bečkog dvorskog savetnika, koji ga je pozivao u Beč. I u Beču na sastancima koje je imao sa rečenim baronom i sa papskim nuncijem (kako se to govorilo u Dalmaciji) odlučeno je da se Dalmatinska narodna stranka pretvori u hrvatsku narodnu stranku, da se vodi strogo hrvatska propaganda i u Dalmaciji i u koliko se može i u Bosni. I Don Miho Pavlinović prihvaća tu nimalo slavnu ulogu i vodi najbesomučniju hrvatsku propagandu, ide u Bosnu, tobož da kupi reči za hrvatski rečnik, a u stvari da među franjevcima propagira misao da rade protiv Srbije, a u korist austrijske dinastije.

Tada su se Srbi u Dalmaciji ocepili od Hrvata. I među tim Srbima, koji su se ocepili od Hrvata, nisu bili samo oni pravoslavne vere, nego je bio i lep broj Srba katolika. Bilo je intelektualaca, ali je bilo i zanatlija i seljaka. Bilo je čak i katoličkih sveštenika, i sveštenika kojima se je katolička crkva mogla samo da podiči. Kao takvi isticali su se Don Ivan Stojanović kanonik Dubrovački, čovek fine kulture, visokog morala, evandeoske dobrote, i Don Jakov Krupković skupljač narodnih reči koji je vrlo bogatu svoju zbirku poslao Jugoslovenskoj akademiji nauka. Osim njih bilo je i franjevaca i dominikanaca koji su se priznavali Srbima.

Istaknuti Srbi katoličke vere bili su: Matija Ban, Pero Budmani, Medo Pucić, Dr. Valtazar Bogišić, Dr. Ivan Đaja, Vlaho Matijević, Dr. Ignjat Bakotić, Jovo Matličić, Vinko Butijer, Antun Fabris, Dr. Lujo Bakotić i mnogi drugi, jedan bolji i ispravniji od drugoga, svi uzorni partioti, koji nisu nikad od svog političkog uverenja pravili pazar, kao što su to obilato pravili mnogi od takozvanih patriota, koji su menjali stranke kao košulje, bili danas konzervativci a sutra starčevićanci i obratno, danas za slogu sa Srbima a sutra poricali i postojanje Srba.

U našoj Kraljevini postoji i arcibiskup koji nosi titulu »Primas Serbiae«. To znači da i sama Sveta stolica priznaje da može biti i da ima i Srba katolika. I Dalmatinci će tu istinu jednom svi skupa da prigrlje.

Živi ljudi će to doživeti.

Split, 9 aprila 1940.

Srbin katolik

Srdita nemoć

bunjevačkih frankovaca zbog veličanstvenog uspiha Bunjevaca
ca na radiu u Beogradu 27 oktobra 1940

Znali smo da smo osvitlali obraz našem bunjevačkom rodu na Bunjevačkom večeru, priredenom 27 X 1940 g. na Radio-Beogradu, ali da smo toliki uspih imali to smo doznali tek onda kad su nam prikazali Subotičke novine, u kojima neki iz bila svita naređivaju šta će se pisati o nama Bunjevcima.

Dok cila Subotica oduševljeno govori o toj bunjevačkoj priredbi kao o pravoj senzaciji, dotle neki »bunjevački Hrvat«, koji nije ni čuo za Bunjevce prija nego što je s praznom torbom došao među nas, u svojoj srditoj nemoći bunca u njihovoj novini o nekom neuspihu našem.

Dok svi Subotičani, naročito naši Bunjevci, samo o tome divane i žale što bar malo duže nije trajalo nego svega sat i frtalj, dotle taj neki iz bila svita piše nešto u svojoj novini kako se njemu (e, velika šteta!) baš ništa nije dopalo te večeri.

Dok iz cile države dobijamo pohvale i molbu da Bunjevci prirede još jedno veče na radiu, ili da ponove ovaj isti program, to ovaj čistokrvni »Bunjevac«, sav bisan što su Bunjevci, a ne neki »prkos Hrvati« subotički, postigli ovako veličanstven uspih, sve plače i skoro moli da ništa slično ne priredujemo u buduće.

Ali ništa mu to ne vridi. Može on u svojoj srditoj nemoći da se priko glave pretura Bunjevci će ostati to što su i raditi onako kako su vikovima radili.

ŠTA GA JE UČILA NJEGOVA NANA?

Taj neki iz Subotičkih novina kaže, da je njega drugačije učila bunjevačkoj istoriji njegova nana.

A mi mu kažemo, da ga njegova nana nije učila drugačijoj, nego nikakoj istoriji bunjevačkoj, jer ona nije ni čula za nas Bunjevce, kao što ni on nije čuo prije nego što je trbuvom za kruvom došao među nas.

A ŠTA JE NAS UČILA NAŠA BUNJEVAČKA NANA?

Ako to hoće da dozna, a on neka zamoli g. Blaška Rajića da mu — pozajmi vrlo značajnu knjigu »Narodno blago«, koju je g. Rajić štampao 1910 g., još za vrime Madara, kada kod nas nikakve hrvatske propagande nije bilo.

U toj će knjizi on pročitati, da Bunjevci nikad nisu o Hrvatima pisme pivali, nego su pivali o caru Stipanu, Kraljevi-

ću Marku, Braći Jakšićima, Zidanju Beorada, Cara Lazaru, Kosovu polju, Milošu Obiliću i drugim srpskim, a ne hrvatskim junacima.

A, ako mu je i to malo, on neka potraži g. Rajića, pa neka mu on makar i na uvo prišapće, čemu je njega, g. Rajića učila i o čemu je njemu pivala u njegovom djetinjstvu njegova zaista Bunjevačka Nana, kojoj se on pod uticajem raznih torbara, htio pod starost da izneveri.

GDI JE ON UČIO ISTORIJU?

Taj neki nepoznati pobrkao je i datume i nikako ne zna kad je naša Subotica bila oslobođena. Mi ne potcinjujemo ničiju vridnost, jer ono što je tako reći juče bilo to niko i ništa više na svitu ne može izvrnuti ni falsifikovati. Šta je bilo i kako je bilo, šta je ko uradio, a šta nije uradio, to najbolje znamo mi Bunjevci, koji smo tu bili i radili, i ničija želja pa ma bila i pobožna ili nepobožna, iskrena ili dobro plaćena, ne može istorijska fakta da izvrne.

Znamo mi vridnost 10 novembra 1918. I sami smo tada učestvovali u događajima zajedno sa pop Blaškom. Znamo šta je tada u Subotici učinjeno, ali znamo i šta nije učinjeno. Zato samo nešto ovako »na uvo« da saopštimo tome nekom.

Prvo sve što je 10 novembra urađeno u Subotici uradili su **isto tako pravoslavni Srbi subotički**, kao i mi Bunjevci, pa ipak niti je to neko oslobođenje Subotice, niti to i sami subotički Srbi tvrde, mada bi oni možda i više nego mi imali razloga, da, veličajući **svoju** ulogu u svemu što smo toga dana u zajednici sa njima uradili, proglase 10 novembar 1918 godine kao dan našeg zajedničkog oslobođenja.

Drugo, istina je da je toga dana istaknuta prviput hrvatska zastava u Subotici, ali pravoslavni Srbi su svoju **srpsku zastavu isticali ne tek 10 novembra 1918 godine, nego decenijama prije toga širom Vojvodine, pa i u Subotici**, pa ipak nikome ni na pamet nije palo tvrditi, da su zbog toga isticanja srpske zastave u Subotici i Vojvodini ovi krajevi bili oslobođeni od tuđinske vlasti!

Treće, toga dana je bila na vrh tornja varoške kuće istaknuta i **srpska zastava**, pa ipak ni pravoslavni Srbi, ni mi Bunjevci u Subotici nismo bili zbog te zastave, kao ni zbog one hrvatske, ni od čega i ni od koga oslobođeni, jer sve do dolaska srpske vojske u Suboticu, tu je stajala nedirnuta mađarska država sa svima, svojim zakonima i državnim vlastima: sa mađarskim velikim županom, gradonačelnikom, gradskim vićem, sudom i poreskim vlastima, gradskom policijom, državnom žandarmerijom, vojskom, oficirima (čak i generalima), topovima, husarima i pešadijom!

A sutradan (11 novembra) posli velike narodne skupštine, na kojoj je ustanovljeno Narodno Viće, zvanični delegat Narodnog Vića pozdravio je u ime Vića novopostavljenog komesara mađarske vlade iz Pešte, Dr. Luku Pleškovića, koji je bio postavljen da kao bivši Bunjevac spasava za Peštu situaciju u Subotici, i obećao mu saradnju Narodnog Vića u pogledu održanja mira i reda u gradu i na salašima.

Eto tako izgleda stvarnost i istorija naša iz godine 1918, o kojoj ovaj neki iz Subotičkih novina tada nije ni sanjao. Mi se ponosimo sa onim što smo 10 novembra 1918 godine zajedno sa svojom srpskom braćom u Subotici uradili, ali kad taj neki još i sad hoće da falsifikuje istoriju, evo da ga ovako javno i sasvim prosto upitamo:

Prvo, zašto hrvatska zastava nije istaknuta u Subotici dok je srpska vojska bila na solunskom frontu, i dok se još nije znalo ko će na kraju pobediti, nego tek onda kad je prešla Dunav i Savu i već bila blizu Subotice?

Drugo, šta bi bilo od tog našeg »oslobođenja« da srpska vojska nije stigla 13 novembra 1918 godine?

Treće, šta bi bilo od nas da se nešto srpska vojska vratila natrag u Srbiju posle 13 novembra, kao što se vratila iz Bajskog trokuta, koji je takode bila oslobodila?

I, najzad, da li bi tada on i njegovi iz bila svita potrčali u Suboticu, da je ponovo oslobađaju od tudina, kao što su potrčali onda kad su videli da se tudin nikad više vratiti neće.

BUNJEVAČKI OBIČAJI

O bunjevačkim narodnim običajima taj neki kaže da neće govoriti, nego čitaoce Sub. novina upućuje na nekaku knjigu P. Pekića.

Zašto upućivati Bunjevce na jednu knjigu sa kojom se smiju i sami ozbiljni Hrvati? Misto toga neka taj tudinac dođe na naše salaše kad budu Materice, Oci, Badnji dan, Božić, Duhovi, kad pivaju naše Kraljice, pa će se uviriti ko kakve običaje ima. A onda neće usrid Subotice učiti nas Bunjevce, koji su i kakvi naši narodni običaji.

JOSO MLINKO I NAŠE PISME

Ni gosp. Joso Mlinko nije se dopao tome nekom. Kaže: kakve su to »pjesme« što ih je on pivao?

I tu da mu odgovorimo. G. Joso Mlinko je naš bunjevački ponos na polju muzike. On je ne samo najbolji naš bunjevački, nego i jugoslovenski kompozitor narodnih melodija. Pisme i kola koje je komponovao naš nedostižni Mlinko, više od 30 godina se pivaju i sviraju ne samo kod nas Bunjevaca i širom Vojvodine, nego i u svima drugim krajevima gde Srbi

žive. Čije bunjevačko i srpsko srce nije zaigralo slušajući Mlinka-Mimiku kad zapiva i zasvira na svojoj violini, ili slušajući gramofonske ploče, na kojima su njegove kompozicije snimane još davno prije rata!

Naš proslavljeni muzičar Mlinko, iako je prevalio šesdesetu godinu, i sada tako svira i piva svojim milozvučnim glasom da nema našeg čovika koji ne zaplače od radosti i koji nebi poletio u kolo kad ga čuje.

E, ali, ovome nekom nije se čak ni naš čika Joco Mlinko dopao! A, znate zašto? Zato što je Mlinko pivo starovinske pisme, koje su bunjevačke Nane, Baće i Dide pivali još prije rata, a te pisme na žalost toga nekog pivaju o Kosovu polju i »Caru Lazuu, čestitom kolinu«!

NAŠ »TETKUŠ« I TAJ NEKO

Ni pivanje gospodice Kate Prčić, naše popularne »Tetkuš« nije se dopalo tome zlobnome »Nekom«.

Opet nova i velika šteta, što se baš njemu nije dopalo njeno pivanje! Mi nismo krivi što on kao tuđinac nema osiće nja za naše divne bunjevačke pisme, i što od zlobe i kad bi htio nebi mogao da uživa u njima. Ali ako se njemu nije dopalo pivanje gospodice Kate, dopalo se svima slušaocima radija, jer je ona najdarovitiji i najinteligentniji interpretator naših bunjevačkih narodnih melodija. Ona je to od uvijek bila, a to je pokazala i sada na radiju, mada je bolisna i sa temperaturom pivala prid mikrofonom.

NI DOŽIJANCA...

se nije dopala tome nekom. To nije ni čudo, jer njemu tuđincu ona se i ne može dopasti.

Ali se dožijanca toliko dopala ne samo nama Bunjevcima, nego i svakome, ko je širom naše velike Otadžbine čuo njeno nedostižno virno i živopisno izvodenje, da sada iz cile države, a naročito od naših Bunjevaca i Vojvodana dobijamo čestitke i molbe, da »Dožijancu« ponovo izvedemo na radiju.

ZAŠTO EKAVŠTINOM?

I to taj neki pita: Zašto je pridavanje o Bunjevcima održano ekavštinom? — Zato što se predavač ugledao na gospodu iz Subotičkih novina. Kad oni mogu govoriti i pisati **srpskom ijekavštinom**, iako su tobož »Hrvati«, zašto se i naš radio-predavač koji nije Hrvat nebi poslužio **srpskom ekavštinom** kad govori o Bunjevcima?

KAKVA SU TO IMENA?

I u novinama je pisalo i svi su na radiu čuli da su ovoj priredbi učestvovali naši pravi Bunjevci i Bunjevke: gospode Mara Dorđević-Malagurska i Klara Dunajev-Prčić, zatim gospodice Kata Krčić, Anica Vojnić i Marija Bukta, i g. g. Joso Mlinko Mimika, Pero Tumbas Hajo (najbolji bunjevački i jugoslovenski tamburaš), Bartul Vojnić i Lajčo Mican.

Bilo je i Jovanovića, Markovića i Nikolića, ali su to bar toliko naša imena koliko Tankač, Katanac, Mazgon, Čudina Braun, Reber itd.

ZATVORIO RADIO

U svojoj zlobi što je naše bunjevačko veče tako sjajan uspih imalo, taj neki kaže da je zatvorio radio i da nije do kraja slušao naš program.

A mi velimo: slušao je on i još kako program do kraja, kao što su ga i svi naši Bunjevci slušali! Samo, što su se Bunjevci topili od dragosti slušajući svoju lipu bunjevačku rič, i svoje divne bunjevačke pisme, igre, običaje i istoriju, a on se topio od zlobe i bisa što su to izvodili naši Bunjevci a ne neki »bunjevački Hrvati«!

I slušaće on do kraja i druge naše bunjevačke programe, i na tri sata će ranije otvoriti radio da mu slučajno program ne promakne. Ali i tada će ga slušati da bi se od jida i zlobe topio, a ne od dragosti, kao što će raditi naši Bunjevci i sav drugi svit koji voli nas Bunjevce.

Davnašnje veze Bunjevaca sa Beogradom i Srbijom

Naš veliki muž Ambrozije (Bozo) Šarčević još 1852 godine bio je u Beogradu i Srbiji. Tada je on kao gost ondašnjeg pridsidnika srpske vlade i ministra spoljnih poslova Ilije Garašanina proputovao skoro cilu Srbiju. Po dolasku iz Srbije Šarčević je u Subotici držao pridavanja i govore bunjevačkom svome plemenu o potrebi sloge i saradnje sa Srbijom.

Ali nije Šarčević bio jedini pionir saradnje bunjevačke sa Srbijom, čiji je vladar još u ono doba sa genijalnim i dale-

kovidim srpskim državnikom Ilijom Garašaninom, koji je saradivao intimno i sa Štrosmajerom, spremao oslobodenje i ujedinenje svih Južnih Slovena u jednu nacionalnu državu.

Kalor (Dragutin) Milodanović, prvi bunjevački novinar u Subotici, junak na peru i maču, pohitao je u Srbiju 1876, koja je još tada ugazila u krvavi i neravni rat sa onda moćnom Turskom carevinom, samo da bi na krvavom megdanu izvojevala slobodu sve svoje jugoslovenske braće, stavljajući na kocku i sam svoj opstanak. Tamo **stupa u srpske dobrovoljce** i bori se na raznim frontovima u odredima legendarnog srpskog junaka Đorda Vlajkovića, biva ranjen i dobiva čin srpskog **poručnika**. Od zadobivenih rana Milodanović je **umro u Srbiji**.

Naš najveći Bunjevac, biskup **Ivan Antunović** proputovao je **Srbiju** i stvorio **tisne veze sa ondašnjim srpskim državicima** i drugim srbijanskim **velikanima**. O tome on svidochi u svojoj »Raspravi«.

Osamnaestogodišnji gradonačelnik Subotice **Dr. Lazo Mamužić**, naš »Car Lazar«, kako su ga onda Bunjevci nazivali, takode i njegov partner **Dr. Ago Mamužić**, kao i toliki drugi naši zaslužni prvaci bili su ne samo obični posetioci Beograda, nego i **gosti ondašnjih srpskih vladara, a naročito Kralja Milana Obrenovića**.

Veliki borac za naše nacionalne ideale, još iz rane svoje mladosti **Dr. Stipan Matijević** takode je bio jedan od onih **nacionalnih hodočasnika**, koji su odlazili u Beograd da se tamo napune duhom nacionalne borbenosti i bratske jugoslovenske solidarnosti.

P.

Baška vira — baška narodnost!

BUNJEVCI!

**NIŠTA NIJE TAKO NEDOLIČNO ČOVIKU KRŠĆANINU
KAO NEZAHVALNOST!**

Čak i životinje znaju za zahvalnost!

**Zato OTIRAJTE FRANKOVCE, KOJI VAS, a naročito
našu OMLADINU, nezahvalnosti uče!**

Milko Cepelić o Bunjevcima i Šokcima

Veliki i osvidočeni prijatelj Bunjevaca i Šokaca prisvitli kanonik Milko Cepelić, lični sekretar neumrlog bisk. Štrosmajera piše o Bunjevcima: »Moguće je, da su Bunjevci od izvora Bune u Hercegovini, a možda i iz Dalmacije ili Like; ali tko je proučavao životne njihove navike bilo iz Antunovićeve Razprave, bilo iz žive knjige samoga naroda; tko je razabirao posebne riči njihova jezika, tko je opazio njihovu ljubav za bojem i konjima, tko je gledao njihove običaje i muška i ženska, tko je osićao njihov posebni ponos, — hoće li moći reći: da nije moguće, da su Bunjevci najbliži srodnici nekadanjih junačkih zaporožkih (donskih) kozaka? Valjalo bi odgrnuti barem 16 stoljeća natrag, da se vidi jeli je to istina ili samo hipoteza? Ali svom ozbiljnošću mogu uztvrditi: da kako narodno nosivo (odilo) čuva pojedini narod, da ne propadne, to jest da se ne pretoči u drugi narod; da je tako isto narodno nosivo siguran trag: odakle je koji narod, odnosno kamo se je sve razasuo.

Ovo dragim Bunjevcima i Šokcima na milu uspomenu i na ugodno čitanje.

Milko Cepelić«

Ko su frankovci?

Frankovci su prije svega oni koji su u prošlosti služili najvećim neprijateljima Hrvatskog naroda.

To su oni koji su uvijek razbijali slogu Hrvata i gurali ih na stranputicu.

To su oni, koji danas uče ne samo nas Bunjevce, nego i Hrvate, divljačkoj mržnji prema Srbima.

To su oni, koji se danas svim silama bore protiv dva najveća hrvatska muža u sadašnjosti: Bana Šubašića i Dr. Mačeka, baš zato što su njih dvojica u ime hrvatskog naroda napravili sporazum sa Srbima. To su oni, kako to službeno saopštava Banska uprava u Zagrebu, koji su nedavno postavili paklenu mašinu da eksplodira na pragu uredništva »Hrvatskog dnevnika«, koji je glavni organ Hrvatske seljačke stranke i g. Dr. Mačeka.

Triba otići u Hrvatsku, naročito u Zagreb, pa čuti, kakve podle kleveet ričju i tajnim letcima frankovci šire naročito protiv g. Mačeka.

Sa gledišta interesa i hrvatskog naroda i cile države, jer je u interesu države da u Hrvatskoj bude reda, mira i napritka, frankovci su opasniji, nego i komunisti.

Nisu svi isti

Triba praviti razliku između onih Hrvata, koji su u Suboticu došli kao činovnici ili kojim drugim ozbiljnim poslom, i koji rade na bunjevačko-srpsko-hrvatskoj slozi, od hrvatskih frankovaca koji su dotrčali sutradan po dolasku srpske vojske i koji su sve učinili da unesu najgoru pometnju u naš javni život.

Isto tako treba praviti razliku između onih **pravih** frankovaca i onih naših **zavedenih ljudi**, koji su inače dobronamerni, i koji će **prije ili posli progledati na oči** i uvid' ti, da nam **samo u slozi leži spas**, a ne u frankovačkim lažima, mržnji, falzifikatima, svadi itd.

Odmah su počeli

Nije istina da su frankovci otpočeli svoju akciju tek donije i zbog nekih pogrišaka srpskih. A istina da su oni sa svojim vršljanjima otpočeli odmah sutradan po dolasku srpske vojske, što stalno ponavljamo, i što treba upamtiti.

Tada je među njima najistaknutiji bio jedan **pokrštenjak zagrebački**, što je bio i osnivač hrvatskog frankovluka — Josua Frank. Taj je počeo ulivati otrov mržnje, zlobe i nesloge u dušu našega svita još **dok je srpska vojska s puškom u ruci čuvala na severu** tada još ne državnu granicu, nego demarkacionu liniju, i dok se naš **narod, i bunjevački i srpski, grlio i ljubio** od oduševljenja što je najzad dočekao svoje nacionalno oslobođenje.

Tada je dojurio iz Zagreba i jedan ondašnji omladinac, vaspitanik frankovački, i ubacio kod nas prvu varnicu bratske **nesloge i nezahvalnosti**.

Taj isti frankovac je za ovih 20 godina upotrebljavan sa raznih strana za razbijanje sviju jugoslovenskih organizacija i akcija, kojima je prilazio praveći se da je iskren jugosloven. Taj frankovac i sada produžava svoju razornu akciju.

Sve je frankovluk!

U SUBOTICI JE SVE FRANKOVLUK, ŠTO RAZBIJA SLOGU BUNJEVAČKU, I SARADNJU SRPSKO-BUNJEVAČKU! JER, NESLOGA NAŠA JE ZLOČIN I PREMA NAMA SAMIMA, I PREMA DRŽAVI!

Bilo je ozbiljnijih i pričih poslova!

U čemu smo mi proveli ovih 20 godina, odkako smo se oslobodili? Jedni u borbi za odbranu imena bunjevačkog od frankovaca, a drugi u trčanju za frankovcima, u mlaćenju prazne slame i u rišavanju glupog, nametnutog i nepotribnog nam pitanja: jesmo li mi Bunjevci ili smo Hrvati, i u inatu sa Srbima!

Triba metnuti ruku na srce, pa priznati koliko je za ovih 20 godina utrošeno: naše najbolje narodne **energije**, našeg paorskim znojem stečenog **novca**, našeg dragocinog **vrimena**!

Triba pošteno priznati: šta je sve kod nas rečeno, šta napisano; koliko je **tinte** potrošeno; koliko je **letaka**, **novina** i **knjiga** napisano; koliko je **organizacija** stvoreno; koliko **konferencija**, **zborova** i javnih **pridavanja** održano itd.

A zašto sve to?

Da li za to da bi naš narod naučili:

kako će bolje **dicu odgajati**;

kako će se bolje **učvrstiti u veri i moralu kršćanskom**;

kako će bolje **zdravlje svoje sačuvati od zaraza i drugih bolesti**;

kako će što više **bolnica otvoriti**;

kako će **vodovod, kanalizaciju, električno osvitljenje i sl. dobiti**;

kako **puteve** bolje izgraditi;

kako će **zdravije kuće** podizati;

kako će što više **škula otvoriti** i što više **dice** u škole slati;

kako će **lakše**, sa manje novaca, truda i vrimena **zemlju obraditi**, a **više** roda sa nje skiniti;

kako će **stoku** još bolje odgajati;

kako će bolje **unovčiti** svoj krvavi trud;

kako bolje **radnike platiti**, i

kako pri tom i **gazde zaštititi**;

kako ćemo sačuvati od propasti svoj bunjevački rod, koji je ostao pod tuđinom itd.

Ne, ne!

Nego da bi nam **frankovci** utukli u glavu:

da smo mi Hrvati!

da **nismo Bunjevci** i da nam se treba **stideti Bunjevštine**;

da treba **mrziti Srbe** i inatiti se s njima; i, na kraju,

da se treba **otcipiti od bogate Bačke** i otići pod Hrvatsku!

Kao da mi Bunjevci za ovih 20 godina nikakva ozbiljnija i priča posla nismo imali, nego **mlatiti praznu slamu**, natežući se s frankovcima: jesmo li mi Bunjevci to što smo od uvijek bili, tj. Bunjevci, ili smo sad nešto novo, tj. Hrvati!

Kao da se može živiti i napridovati od divlje i gole frankovačke mržnje i inata prema Srbima!

Kao da je sva srića **pljuniti na bunjevštinu** i postati Hrvati!

kao da ćemo sve brige prebriniti, ako postanemo Hrvati, i odemo u Hrvatsku!

Misto da smo se, ne dirajući jedni drugima u ime i viru, udružili sa Srbima, koji su ovdje u Bačkoj isto tako upućeni na nas kao i mi na njih, i za koje nas više svega vezuje zajednička zemlja na kojoj izmišani živimo, i koju istim znojem vikovima natapamo, — pa što je dobro da čuvamo i branimo, a što ne valja, a bilo je i takvog, udruženim snagama da ispravljamo, ili i sasvim iskorenimo.

Da smo tako radili, drukše bi mi danas stajali i u gradu i na salašu, i u domu svome!

Ali, što nije bilo do sad, neka bude odsad!

Neka svaki ostane to što je, i tu gdje je, a svi zajedno, i Bunjevci, i Srbi i Hrvati, da ostanemo složna braća u složnoj Jugoslaviji!

Ni G. Blaško Rajić ne može i nema pravo na to

Kada se naša prošlost ozbiljno prouči prvo što nam pada u oči to je da mi nemamo mnogo razvijenu našu uže bunjevačku istoriju. Bilo nas je malo, a živeli smo u jednoj tuđoj i prema nama maćuvinski bezdušnoj državi, koja ne samo što nam nikada nije dala da podignemo glavu, nego je svima svojim duhovnim i materijalnim snagama vikovima radila da nas Bunjevce sasvim iskoreni. Zato se nismo mogli dovoljno razviti ni na jednom polju, sem na poljoprivrednom. Zato nam i

istorija nije mnogo bogata događajima ni, nažalost, mnogim velikim ljudima.

Sve što smo uradili u prošlosti, to smo postigli u zajednici sa Srbima, sa kojima od iskoni jednu zemlju oremo i jednim znojem je natapamo.

Zato, i ovo istorije što imamo nemojmo potcinjivati! I ovo malo velikih ljudi što imamo, nemojmo im smanjivati ugled i značaj, nego naprotiv uzdižimo i njih i njihova dila!

Nešto najlipše i najveće što smo mi Bunjevci uradili to je naše držanje za vrime prošlog rata, a naročito 1918 godine. Zato nikoga i ništa iz toga vrimena ne treba ni sakrivati, ni falzifikovati, ni odricati, nego naprotiv sve to vidno iznositi kako je bilo i veličati svačije dilo.

Tada smo mi Bunjevci, udruženi sa vojvodanskim, naročito subotičkim Srbima, a oduševljeni naporima i poredama srpske vojske, umeli da pokažemo našim narodnim neprijateljima: da su im uzalud bila sva njihova vikovna nedila nad nama, da smo uprkos tome živi, i da umimo i smimo poći putem, koji će nas najzad dovesti u našu slobodnu nacionalnu državu. Tada su mnogi naši pojedinci, i cio naš narod, iz srca progovorili, a tada se i g. Blaško Rajić, ponet i sam narodnim oduševljenjem, istakao i ričom i dilom. Zato smo mi uvijek nepristrasno ukazivali na zasluge g. Rajića iz toga doba, To smo činili i onda, kada je g. Rajić, blagodareći svojoj **povodljivoj prirodi**, posli rata činio velike griške u **part. jskoj politici**, u kojoj se nije razumivao i u kojoj je on uvijek od drugih bio vođen, misto da on druge vodi, kao što je to radio u nacionalnoj politici našoj 1918 godine.

Ali, ako smo mi uvijek i nepristrasno ukazivali na dila i zasluge g. Rajića, ako smo se trudili da prećutimo i sakrijemo neke njegove griške iz prošlosti, (koliko je god to moguće posli sviju izazivanja od strane onih, kojima g. Rajić sada služi možda i nesvisno), — nisu tako radili, ni sada tako ne rade oni, u čije se kolo g. Rajić uhvatio prije nekoliko godina. Ne rade tako subotički frankovci, ni oni dodoši, ni ovi ovde rođeni koji su se za onima povelili.

Njima, frankovcima, smeta što je sva naša istorija iz toga doba skroz prožeta istorijom ovdašnjih Srba. Njima smeta i što su sva dila g. Blaška Rajića iz 1918 godine i ranije (sem onda kada je pod pritiskom tuđina i sam momentano bio poklecnuo), što su sva njegova dila učinjena u zajednici sa Srbima. A naročito im smeta što je sav ondašnji njegov rad bio nadahnut srpskim nacionalnim duhom, srpskom nacionalnom tradicijom, a poslednjih godina i srpskim poredama na bojnim poljima, koje su se neprestano nizale od 1912 do 1918 godine, kada je najzad Srbija srušila Austro-madarsku državu i stvorila našu dičnu Jugoslaviju.

Zato frankovci sada odriču, prikrivaju, falzifikuju, potcijnjuju i prljaju svu tu našu i g. Rajićevu nacionalnu prošlost.

Pa ne samo to, nego su oni iskorišćujući jednu slabost g. Rajića, njegovu ličnu povodljivost, uspili da se i on sam baci kamenom na tu svetlu, našu bunjevačku i njegovu ličnu nacionalnu prošlost.

Medutim, ako bi se nama Bunjevcima iz naše nacionalne prošlosti iščupalo ono što smo mi u zajednici sa Srbima stvorili, onda bismo skoro ostali bez istorije. Isto, tako, ako bi neko iz prošlosti g. Rajića iščupao, pogazio i bacio ono što je on uradio, nadahnut srpsko-bunjevačkim bratstvom, srpskom nacionalnom istorijom i srpskim nacionalnim velikanima, a naročito što je on uradio, nošen našim bunjevačkim narodnim oduševljenjem i udružen sa Srbima, onda od njega, i od njegove istorijske prošlosti ništa ne bi ostalo! Upravo, ostalo bi iz prošlosti ono, što je uradio, kada je u vrimenu svoje slabosti i sam bio poklecnuo i poveo se za tudinom, a iz sadašnjosti njegove ostala bi za budućnost njegova sadašnja nimalo pohvalna služba frankovcima (pa ma kako se ta služba pokušavala drukše da predstavi).

Ostalo bi ono, što bi ga srozalo na nivo onoga bednika sa našim bunjevačkim imenom, koji je bunjevački naučio govoriti tek kada je stvorena naša nacionalna država, ali koji je i tada nekoliko godina sa tuđincima radio, dok se blagodareći izvesnim razlozima nije za izvesno vreme našao na ispravnoj nacionalnoj liniji, da najzad i nju na bedan način napusti i stavi se u službu frankovcima.

Medutim, to ne može biti! **Niko ne može i niko nema pravo** da prostim odricanjem, nedostojnim izvrtanjem istine, prikrivanjem onoga što je stvarno bilo, potcenjivanjem događaja i ordinarnim lažima iščupa iz istorije nas Bunjevaca i iz prošlosti g. B. Rajića ono, sa čime se i on i mi Bunjevci možemo podičiti.

To niko ne može da učini, pa ni sam g. Rajić ne može i nema pravo da to učini. Jer, ono što je bilo — bilo je, i tako će ostati za vičita vrimena. A, drugo, niko nema pravo da to odrekne, jer ono što smo mi Bunjevci u prošlosti uradili, ponekad više gurajući ispred sebe g. Rajića, nego vođeni od njega, to nije ničija privatna svojina, pa ni njegova. Jer, sve što je on tada uradio, uradio je vodeći narod, ali i potstican i nošen od naroda, upravo nošen onom opštom strujom i onim silnim oduševljenjem našega naroda, koji je osetio da je kucnuo čas njegove nacionalne slobode. To oduševljenje, i ta struja, bili su tako snažni, da se nacionalni osičaj budio čak i u nekadanjim mađaronima, i teško bi bilo onome, koji bi se usudio da ide i radi protiv te opšte struje!

Drugo, sve što je g. Rajić uradio u ime naroda, to je narod odobrio, blagoslovio i prihvatio kao svoje dilo, tako da je

to sada svojina njegova, a ne samo g. Rajića. To je svojina naćeg bunjevačkog roda, bolje reći: to je svojina istorije bunjevačkog naroda. A što je svojina naroda i istorije u to niko ne može i ne smi da dira! Jer, to, kako rekosmo, više nije svojina ni onih živih pojedinaca, koji su neku ulogu odigrali u prošlosti. Otuda se niko ne može osloboditi svojih grihova iz prošlosti, time što će prosto odricati da su oni postojali, kao što se niko, zaveden od drugih na stranputicu, ne može odreći ni svojih zasluga u prošlosti. To je pripalo istoriji, i što je — tu je!, i to tako ostaje dokle svita bude!

Da navedemo primer.

Ono što smo mi Bunjevci i g. Rajić učinili 1918 godine i ranije, to je bilo nešto veliko, svetlo i korisno sa gledišta naših nacionalnih ideala i potreba. Ali, to je bilo štetno i porazno sa gledišta mađarskih nacionalnih i državnih interesa. To je bio upravo zločin veleizdaje sa gledišta tih, mađarskih interesa što smo svi mi u ovoj ili onoj formi i miri tada učinili. A zločin veleizdaje se i u doba mira, a kamo li rata, kažnjava smrću.

Zamsilimo sada šta bi bilo da se srušena Austro-mađarska država tada nekim čudom povampirila, pa posli uspila da porazi srpsku vojsku od Slovenačkih Alpa do ogranaka Karpata više Temišvara, koliki su front tada Srbi držali, i da srpsku vojsku otira natrag priko Save i Dunava, u Srbiju!

Bilo bi to, da bi ovdje u Subotici prvi od svijeta nas g. Blaško Rajić zategao štrangu! A zašto? Zato što bi mu se na prekom vojničkom sudu reklo:

»Ti si, Blaško Rajiću kriv, što si radio sa najvećim neprijateljem Austro-mađarske države, sa Srbijom i srpskom vojskom. Ti si kriv što si tu vojsku dočekao sa križom u ruci i blagoslovio i nju i njene starešine, što si pivao himne toj vojsci. Kriv si naročito što si 25 novembra 1918 g. na Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu bio I potpridsidnik njen, i ne samo to, nego si prvi pridložio i sa ostalim bunjevačkim narodnim delegatima izglasao na toj skupštini da se Vojvodina zajedno sa Suboticom otcepi od Mađarske države i sjedini sa Kraljevinom Srbijom!

Pa onda, ti si Blaško Rajiću, kriv i zato, što si i ranije, još od 1913 godine pripremao Bunjevce na taj čin, jer si im i govorio, i u svojim novinama pisao, da su Bunjevci i Srbi jedan narod, što znači: kad su jedan narod treba da se otcepe od naše mađarske države i da se spoje sa Kraljevinom Srbijom!« I t. d.

Tako bi glasila ova strašna, ali istinita optužba, i šta bi g. Rajić mogao tada da kaže, da bi spasio na ramenu glavu? Ništa, jer sve za šta bi bio optužen, sve je to g. Rajić i rekao, i napisao i učinio javno, prid cilim svitom, i naš bi se narodni

heroj iz onih svetlih dana zaljuljao na višalima, zajedno sa još mnogima drugim Bunjevcima i Srbima subotičkim!

Jer, zaista: šta bi on mogao pokušati da bi sačuvao svoj život?

Mogao bi **prosto da odrekne** sve to što je učinio (kao što to sada odriču frankovci, naravno iz drugih, **frankovačkih razloga!**). Ali bi mu se sud samo nasmijao na to, jer je on svoje »zločine«
godinama **javno** činio i ponavljao.

Mogao bi reći: »Jeste istina je sve to što mi u grih upisujete, učinio sam ja sve to, **ali ja sam tada bio neuračunljiv!** A sada, kada sam se probudio i došao k sebi, ja se svega toga i sam odričem i sve to i sam osuđujem!«

Ali, ni ovo mu ne bi ništa pomoglo, i sud bi ga prosto proglasio **za s.m.anta**, jer naš g. Rajić, hvala Bogu, nikada nije bio neuračunljiv!

I sa njim bi bilo svršeno!

Eto, tako bi to bilo, da se kojom našom opštom jugoslovenskom, a naročito našom bunjevačkom nesrićom, ono desilo sa srpskom vojskom.

Tako bi to bilo, a to je znao i g. Blaško Rajić, jer je bolje nego iko bio svistan, koliko je, radeći sa Srbima i srpskom vojskom, bio naorao ondašnjoj mađarskoj državi.

Znao je g. Rajić to, zato je ondašnjem artiljeriskom oficiru srpske vojske i šefu glavne vojne policije u Subotici, uz čije kolino je tada sidio, često govorio:

— Gospodine Đorđeviću. govore Mađari da Srbli odlaze natrag u Srbiju, a da se oni, Mađari, vraćaju! **Ako se to kojom našom nesrićom desi, u po dana u po noći me pronadite i vodite sobom, u Srbiju, jer ja Mađare živ ne smim dočekati!**

— Nebojte se, gospodine Rajiću, — odgovarao bi mu g. Đorđević, koji se tada borio sa boljševizmom Bele Kuna na nekoliko kilometara od Subotice i sa defetizmom u Subotici. — Ne bojte se: **tu smo, tu ostajemo! Nas je ovde mač doveo i samo nas mač može natrag vratiti!** Ali u Evropi danas nema mača, koji bi nas natrag vratio, jer smo mi sve te mačeve polomili zajedno sa našim saveznicima! Nas je ovde dovela i **Pravda božja**, vikovima gažena! A što su mač i Pravda božija stvorili to ostaje za vičnost! Zato, ne bojte se i strpite se, sve će dobro biti i vi ćete ostati slobodni u svojoj nacionalnoj državi od sad, pa dok bude imena našega na svitu!

(Ovako je g. Đorđević govorio i mnogim drugim sugrađanima našim, koji bi povirovali glasovima što su ih stalno širili neprijatelji naše slobode. Mi znamo da se tih riči i sličnoga mnogi naši ljudi i sada sićaju).

Ovo smo naveli da bi jasnije bilo i samom g. Rajiću: kako **prosto odrucanje javnih i onšte poznatih istorijskih činjenica** ništa ne vridi, pa ma ih iz kojih razloga to neko činio!

Misto toga g. Rajić treba da zna: odricao se on nečega ili ne, to će ostati tako kako je. na ponos nas Bunjevaca i na ličnu slavu njegovu iz prošlosti! On treba da zna i to da mu je **dužnost prije svega prema njegovom bunjevačkom rodu** da ne dozvoli nikome, a najmanje frankovcima da se radi njihovih interesa bacaju blatom na našu svitlu bunjevačku prošlost, u kojoj i tako nema baš mnogo velikih događaja. Drugi narodi preuveličavaju i sitnice i silom stvaraju velike ljude u svojoj istoriji, a mi treba da ponizimo i ono, što je zaista bilo veliko!

Zatim, njegova je **dužnost i prema samome sebi** da svoju svitlu prošlost čuva ma od cijeg kajanja.

Gospodin Rajić treba najzad i to da zna da on nije za dnevnu partijsku politiku. Jer, i pored ostalog, u toj politici važi: **»ko nožem bije, od noža i gine!«** A za gospodina Rajića je šteta da u **takvoj borbi** iz dana u dan gine, dok najzad sa svim ne pogine!

Njemu dolikuje služba **Bogu, našoj lipoj viri i našem dičnom bunjevačkom rodu!** (a ne frankovluku!).

Kada tako bude radio, i kada se bude vratio crkvi i bunjevačkom rodu, tada će biti još veći nego što je bio, i tada će dostojno moći da stane uz najvećeg sina bunjevačke Nane — biskupa **Ivana Antunovića!**

Samo tada, i samo tako!

Bunjevci

veliki župani i gradonačelnici

Subotice

POSLI OSLOBODENJA

Oni, koji bi po svaku cinu da zavade Bunjevce sa Srbima, i koji se tobož bore za bunjevačke interese, stalno šire glasove kod neobavištenih kako su Srbi posli oslobodenja svu vlast prigrabili u svoje ruke. Međutim, to je prosta laž, kao i sve drugo što oni govore.

Kao što je poznato situacija u Subotici posli 13 novembra 1918 bila je sva u rukama srpske vojske. Niko tada nije ni mogao ni smio smetati srpskoj vojsci da u gradskoj upravi u Subotici postavi sve same Srbe.

Medutim, **20 nov. 1918 godine**, srpska vojna komanda pošto je oružanom silom zbacila mađarsku gradsku upravu, koja je u Subotici bila ostala nedelju dana posli našeg oslobodenja, postavila je **prvu našu gradsku upravu**, u kojoj su sva najvažnija mesta zauzeli ovi naši Bunjevci: **Dr STIPAN MATIJEVIĆ**, gradonačelnik; **Dr STIPAN VOJNIĆ-TUNIĆ**, podgradonačelnik; **Dr JOSO PRČIĆ**, glavni gradski biližnik; **IVAN IVKOVIĆ-IVANDEKIĆ**, veliki kapetan; **Dr MIRKO IVANDEKIĆ**, ekonomski savetnik; **MATE DULIĆ**, šef poreskog zvanja; **PETAR GENCEL**, glavni računovoda; **ALEKSANDAR RAJČIĆ**, finansijski savenik; **MIJO MANDIĆ**, školski savetnik.

Posli tri dana uveden je u gradsku upravu još jedan Bunjevac **Time Vojni-Tunić** kao ekonomski savetnik, na mesto Dr Mirka Ivandekića, koji je postao glavni gradski odvetnik. (Svega tri, i to manje važna mesta, srpska vojna komanda je dala Srbima u novoj gradskoj upravi, koju je ona postavila).

Pa ne samo u početku, nego je i **posli tako radeno**.

Od 8 velikih župana u Subotici 5 su bili Bunjevci, mada je veliko-župansko zvanje državna ustanova. To su: **Dr Stipan Matijević**, **Dr Vranje Sudarević**, **Dr Andrija Pletikosić**, **Dr Dragutin Stipić** i **Dr Mirko Ivandekić**.

A, od 11 gradonačelnika Subotice 9 su bili **BUNJEVCI**. To su: **Dr Stipan Matijević**, **Dr Vranje Sudarević**, **Dr Andrija Pletikosić**, **Alba Malagurski**, **Dr Dragutin Stipić**, **Ivan Ivandekić**, **Dr Mirko Ivandekić**, **Marko Jurić** i **Dr Vladislav Lipoženčić**.

Ostala mesta u gradskoj upravi zauzimali su i zauzimaju Bunjevci u 90%, a tek 10% drugi, i pravoslavni Srbi, mada ovih u Subotici ima znatan broj.

Isti je slučaj i u **državnim** zvanjima u Subotici, gde je pravoslavnih Srba nesrazmerno manje od činovnika drugih narodnosti, mada su ovu državu Srbi stvorili, mada se Subotica nalazi u sklopu Srpske Vojvodine, i mada u Jugoslaviji ima 8 miliona pravoslavnih Srba.

Ovde samo toliko da upitamo: Dali bi ovako i drugi radili da su bili, ili da su sada na mestu Srba!

Ima nešto što Srbi nisu dali, a to je da **frankovci** uzmu vlast u Subotici. Ali to ni u buduće neće dati ni Srbi, a još manje ćemo dati mi Bunjevci. Medutim, frankovci to hoće, kada tvrde da Bunjevci nemaju vlast u Subotici.

Pokatoličeni Srbi

Kao što je poznato veliki broj subotičkih pravoslavnih Srba u prošlosti je na razne načine priveden u katoličku viru.

U franjevačkom samostanu u Subotici nalazi se rukopis iz vremena prija 1743 god., a koji u originalu glasi:

»Inde erat quod partis alterius populus, ab origine sua et introductione has in oras Schismaticus, qui altera fere vice populum Romano Catholicum superavat, videns populi nostri has pulchras devotiones, Patrum has zelosas instructiones, sponte trahebatur, ac convolabat ad amplectendam nostram R. Catholicam fidem: quorum nunc etiam plurimae domus extant«.

Ovo, kada se privede na bunjevački, znači: »Zbog toga drugi dio naroda, po **SVOME PORIKLU I PRI DOVOĐENJU U OVE KRAJEVE PRAVOSLAVNE VIRE** (»Šizmatičke«), koji je skoro **DVAPUTA BIO BROJNIJI OD RIMOKATOLIČKOG naroda**, kada je video ove lipe pobožnosti našega svita i ovako revnosne pouke fratara, bio je vučen željom i pristajao da **PRI MI NAŠU RIMO-KATOLIČKU VIRU: OD NJIH POSTOJE I DANAS MNOGOBROJNI DOMOVI**«.

Dakle evo dokaza ispisanog rukom naših fratara, ondašnjih savremenika i očevidaca:

a.) da se sa našim narodom katoličke vire doselio i naš narod pravoslavne vire;

b.) da je našega naroda pravoslavne vire tada bilo **dva puta više nego sviju ondašnjih katolika u Subotici**;

c.) da je taj narod posli priveden u katoličku viru (iz razloga koji se gori spominje, ili drugih),

d.) da je od njih i onda, kada je gornji zapis napisan, bilo **mnogobrojnih domova**.

O ovome ima i drugih dokaza, a i sam biskup Antunović ukazuje na ovaj fakt. (V. »Razprava«, str. 98).

Ali, svi drugi dokazi ostaju kao **suvišni pored gornjeg zapisa!**

Zato niko nikada nije mogao da odvoji Bunjevce od Srba, mada su u prošlosti tuđinske intrige uspivale da nas na kraće vrime i zavade!

Zato Bunjevački biskup Martin Brajković još 1790 g. kaže: »**Katolički Srbi, to jest Bunjevci**« (catolici Valachi, alias Bunievci).

Zato su narodni **običaji** katoličkih Bunjevaca isti kao i kod pravoslavnih Srba!

Zato Bunjevci »**popivaju Kraljevića Marka i Skenderbega bana**« — kako to kaže naš fra Grgo Peštalić još 1790 g.!

Zato smo »mi pali na Kosovu ravnom«, — kako to kaže g. Blaško Rajić! Zato »ima Srba rimskoga obreda — evo mi Bunjevci!« — kako to takođe kaže g. Blaško Rajić.

Zato Primorsko-lički Bunjevci zajedno sa Srbima božićkuju, uskrsuju i kumuju, jer su i tamo pravoslavni Srbi privođeni u katoličku viru) — kako to kaže Lički Bunjevac Ivan Murgić, a neće da se mišaju i orode sa Hrvatima, kako to kaže naš biskup g. Lajčo Budanović, itd.

A, zato, da ne redamo dalje, niko nikad, a najmanje frankovački dodoši neće odvojiti Bunjevce od Srba!

(V. latinski Zapis u Dr. Erdeljanović:
»O poreklu Bunjevaca«, str. 315).

Bunjevački pisnik XVIII vika Josip (Jozo) Krmpotić

Lički Bunjevac, svećenik i »Feldkaplan«, 1788 g.

Skoro niko kod nas nezna da smo mi Bunjevci još u XVIII viku imali jednog pisnika, koji je po čistoti svoga jezika i lipoti svojih stihova možda najbolji naš bunjevački pisnik, koga smo do sada imali.

Osnivač književnosti nas bačkih Bunjevaca, Dr. Grgà Peštalić, fratar, doktor filosofije i profesor oduševljavao se rodoljubivom poezijom Joze Krmpotića i bio pod njegovim pisničkim uticajem, mada je Krmpotić najviše živio izvan Bačke, a Peštalić u Bačkoj, najduže u Baji, gde je bio profesor u tamošnjoj franjevačkoj gimnaziji. Oduševljen Krmpotićevom poezijom, Peštalić je u njegovu čast ispivao jednu vrlo lipu i rodoljubivu pismu pod naslovom »Podskočnica Jozi Krmpotiću, vojničkom svešteniku izpivana«.

Pored ostalih pisama (epskih spevova) naš Krmpotić je ispivao i vrlo lip, rodoljubivi ep »Jozi Malenici, vlastelinu Banatskom«, 1783 godine. (Malenica je bio sin srpskoga karlovačkog vladike).

Najlipši spev Krmpotićev nesumnjivo je onaj, u kome se veliča vojnički pohod u Crnu Goru kapetana Filipa Vukosavića, rodom iz Like, u čijem su odredu bili oficiri i vojnici Srbi Ličani, pravoslavne i katoličke vire.

Iz toga speva, koji je napisan još 1788 godine, evo nekoliko odlomaka:

»Kliče vila s visoke planine,
 Odjikuju brda i doline.
 Razbuđuje Srbe iznenada
 Po svoj Zeti čak do Skadra grada.
 Pak nabraja ona bez pristanka
 Redom Srbom i sladka i mila:
 »Veselte se, srbski vitezovi!
 Eto lete sivi sokolovi;
 Prejedriše priko sinja mora,
 Hvataju se crnogorskih gora.
 Prid njima je plemić od starine,
 Vukosović od Ličke krajine.
 Viteška je roda i plemena,
 Mlad Filipe od stara kolina.

— — — — —
 Ostali su roda viteškoga,
Pravi Srbi, pravo slave Boga.«

U daljim svojim stihovima Krmpolić poziva srpske starešine i ostale Srbe iz Crne Gore, da se udruže sa Srbima iz Like pa da zajednički udare na Turke. Tu on peva:

»Vidit ćete, kad od Like ravne
 Hrabra četa iznenada bane,
 Da lošiji nisu vitezovi,
 Neg su bili stari sokolovi.
 Ljudi, tko je **od roda srbskoga,**
 Nek izvadi britka mača svoga!
 Nek zagrne do lakate ruke,
 Nek udari viteški na Turke!
 Nek zazvoni nova po tom svitu
Srbska slava u prolitnju svitu!«

Pošto su Srbi na ovaj poziv skočili na noge junačke, Krmpolić peva kako su Vukasoviću zahvalni svi i ljudi i žene:

»Srbkinjice viču tvoje
Zdrav, Filipe Vukasović!
 Svilen tebi barjak kroje,
 Slavna roda siv sokolić!«

U ovom Krmpotićeovom epskom spevu, ispivanom čistim našim narodnim jezikom i potpuno u duhu naše narodne poezije, ima i ovih stihova:

»Nije l' Srbin Kraljeviću Marko
 Od kog Srbin znade pivat svatko?
 Nije l' bilo slavna od kolina
 Silno carstvo Nemanjić Stipana?

Ne slavi li slavni Srbijan cara
 Od svojega naroda Lazara?
 Isti Jurje Kastriotić biše
 Srbljin, kako otac Kačić piše.
 Druge kralje, druge vojevode,
 Koj od slavnog roda proizhode,
 Da vam pivam tri godine dana
 Od svrhe bi još daleko bio,
 Doklem bi ih redom izpivao.
 Dvi hiljade jur imade lita,
 Odkad Srbljin slavom puni svita.«

Kao što se iz svega vidi naš stari bunjevački pisnik i katolički svećenik Joso Krmpotić smatrao je i samoga sebe, i junaka Vukasovića, i ostale njegove vojnike i oficire za Srbe, iako su jedni bili pravoslavne, a drugi katoličke vire.

(V. »Prvo izvješće o gimnaziji u Bjelovaru, 1877 god, strana 23—33.)

Napomena. Izvestan broj od pridnjih mojih članaka bio je ranije objavljen u »Bunjevačkim Novinama«.

Članci sa potpisom **B., M. M., P., R.** i **N.** takode su uzeti iz »**B. N.**«

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Кл

III 883

000700454

COBISS •